

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Batumi Shota Rustaveli State University (Грузія)
Ștefan cel Mare University of Suceava (Румунія)
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute (Норвегія)
Рада молодих вчених при Чернігівській ОДА
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій»

**III Міжнародна науково-практична конференція
молодих учених**

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

19 квітня 2024 року

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

III International scientific and practical conference of young scientists

**STRATEGIC ORIENTATIONS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT IN UKRAINE AND WORLD**

April 19, 2024

CONFERENCE PROCEEDINGS

Чернігів – 2024

УДК 330.34(477)
С83

Друкується за рішенням вченої ради Національного університету «Чернігівська політехніка» (протокол № 5 від 29 квітня 2024 р.).

Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: збірник тез доповідей
С83 III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Чернігів, 19 квітня 2024 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2024. – 122 с.

ISBN 978-617-7932-62-7

III Міжнародна науково-практична онлайн-конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» присвячена цілям сталого розвитку та його соціально-економічному виміру, стратегічним орієнтирам розвитку економіки України для подолання наслідків війни, наслідкам цифровізації, проблемам сталого водокористування, захисту економічної інформації, стратегічним орієнтирам розвитку галузей промисловості в контексті сталого розвитку, проблемам сталого землекористування, організації інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку, аспектам удосконалення управлінського обліку.

Організаційний комітет

Голова:

Новомлинець О. О., д-р техн. наук, професор, заслужений працівник освіти України, ректор Національного університету «Чернігівська політехніка».

Заступники голови:

Teona Beridze, Prof., Dean of the Faculty of Humanities, Batumi Shota Rustaveli State University

Cristina Gabriela Cosmulese, PhD, Department of Accounting, Audit and Finance, Ștefan cel Mare University of Suceava

Jan-U. Sandal, Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute

Маргасова В. Г., д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Чернігівська політехніка»

Дерій Ж. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування НУ «Чернігівська політехніка»

Члени організаційного комітету:

Акименко О. Ю., д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування

Гливенко В. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Гнедіна К. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Клименко Т. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Левандівський О. Т., д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мініна О. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Перетяцько Ю. М., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Сакун О. С., д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Самко О. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Сікун А. М., старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права юридичного факультету Пенітенціарної академії України, Голова Ради молодих вчених при Чернігівській ОДА

Сидоренко О. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Хоменко І. О., д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування

Шадура-Никипорець Н. Т., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Щур Р. І., д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Матеріали збірника представлено в авторській редакції. Відповідальність за зміст несуть автори, наукові керівники.

Конференція включена до Переліку міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених у 2024 році (додаток до листа ІМЗО від 04.01.2024 №21/08-7).

УДК 330.34(477)

ISBN 978-617-7932-62-7

© НУ «Чернігівська політехніка», 2024

ЗМІСТ

ТЕХНІЧНІ НАУКИ <i>TECHNICAL SCIENCES</i>	
І.В. Думенко НЕБЕЗПЕЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРАЦІВНИКІВ ОФІСУ	7
ІСТОРИЧНІ НАУКИ <i>HISTORICAL SCIENCES</i>	
О.О. Колєватов СОЦІАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ КАВЕЛЕРІЇ В УКРАЇНІ	10
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ <i>ECONOMIC SCIENCES</i>	
О.Ю. Акименко К.Ю. Баришевський НАЙВАЖЛИВІШІ НАСЛІДКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ : ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ОПОДАТКУВАННЯ	12
О.Ю. Акименко Ю.О. Матвєєва ВИКЛИКИ ДЛЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ РІШЕНЬ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ	14
О.В. Анонічева МІЖНАРОДНІ ПОДАТКОВІ СИСТЕМА: ДОСВІД ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	17
П.Л. Барчук, І.І. Саміленко ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	19
Р.С. Білоусько ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ	21
Є.С. Бобришев АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ	23
С.М. Газуда ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДИНГУ АГРАРНИХ РЕГІОНІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД	25
К.В. Гнедіна П.В. Нагорний ОСОБЛИВОСТІ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	26
К.В. Гнедіна А.В. Сорока АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ	29
В.І.Гнедїч ПРОБЛЕМИ І ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ	32
С.В. Дацун ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА	33
П.І. Децюк ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНЕ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	36
В.С. Дмитровська І.В. Кохан ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	37

М.О. Житар НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	39
І.В. Зошук СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	41
Т.В. Клименко Я.І. Карженков ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	43
Т.В. Клименко О.Г. Поліщук ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ	45
Т.А. Козіцький ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	47
Ihor Krysovatyu DEVELOPMENT OF INNOVATIVE PROJECTS IN CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL CHANGES AND DIGITALIZATION	49
О.Р. Лучка СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ESG РЕЙТИНГІВ	50
Ю.О. Матвєєва ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОНСИГНАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ	53
О.В. Мініна СТАЛІЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ	54
Є.О. Мужиченко, О.І. Орловський ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	57
В.П. Намарчук ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	58
І.С. Олифіренко ВАЖЛИВІСТЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ	60
Ю.Ю. Онопрієнко СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЄС	61
Ю.М. Перетятко СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ	63
І.Р. Пінчук ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПИТАННЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	65
М.Ю. Полянський ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІСЛЯ 10 РОКІВ ВІЙНИ	67
Г.С. Пустовойт СТАН УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	70
І.Т. Райковська О.Ю. Король М.В. Олефіренко ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ ІЗ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	72
Н.І. Решітко ЕФЕКТИВНІ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	74

А.І. Русінко ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	76
Г.М. Рябенко С.В. Матвієнко РИЗИКИ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	77
В.С. Сакун ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	80
О.С. Сакун НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ	81
О.І. Самойлович ОЦІНКА РІВНЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ	82
О.О. Сидоренко ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПОВЕРНЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВИХ ПАЙОВИХ ВНЕСКІВ У КРЕДИТНИХ СПІЛКАХ УКРАЇНИ	84
О.О. Стахів КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНИХ УМОВАХ	86
І.О. Хоменко А.В. Сорока ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	87
О.С. Тарчинець AN EVALUATION OF UKRAINE'S CAPACITY FOR INVESTMENT	90
С.М. Тегіпко ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	91
Д.Ю. Ткачук ЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ	94
Б.Д. Фіщук ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	95
Н.Д. Фіщук РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	97
Н.Т. Шадура-Никипорець ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОЛОГІЧНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	98
ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ <i>PHILOSOPHICAL SCIENCES</i>	
В.С. Коваль ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ	101
С.В. Киселиця КАНТІВСЬКА МОРАЛЬНА ВІРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЛЮДИНОЗНАВСТВО	102
О.В. Рожнев ТЕНДЕНЦІЇ ПОДОЛАННЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ	104
Н.В. Шакун ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-АНАЛІТИКІВ	105

ЮРИДИЧНІ НАУКИ <i>LEGAL SCIENCES</i>	
А.П. Колесніков СУТЬ ТА БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ АІ АСТ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	108
О.Я. Ковальчук ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ	110
В.М. Кузьмич АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	111
В.Ю. Чумаченко ТРУПНІ ПЛЯМИ ТА ЇХ СУДОВО-МЕДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	113
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ <i>PEDAGOGICAL SCIENCES</i>	
А.М. Казак ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	116
В.В. Федусь МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ОРІЄНТИРИ	118
Г. О. Цигура ОСВІТНІЙ КУРС ДЛЯ ПІДГОТОВКИ І ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	119

УДК 658.382

І.В. Думенко, канд. екон. наук, доцент кафедри інженерних технологій
ПЗВО «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

НЕБЕЗПЕЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРАЦІВНИКІВ ОФІСУ

Ключові слова: небезпечні чинники, робоче місце, працівники офісу, потенційні ризики, стрес, втома, негативні наслідки.

Навіть у стандартному офісному середовищі можуть існувати різні небезпечні чинники, які можуть впливати на здоров'я та благополуччя працівників. Розглянемо найпоширеніші небезпечні чинники.

Ергономічні проблеми в офісі можуть виникати через неправильне організацію робочого місця та незручне обладнання, що викликає неприємності та впливає на здоров'я працівників. Ось кілька типових ергономічних проблем:

- неправильне розташування монітора - монітор повинен бути розташований на відстані від очей працівника на рівні погляду, щоб уникнути напруги для очей та шиї. Його також слід розташовувати так, щоб уникнути відблисків від освітлення;

- незручність клавіатури та миші – правильне розташування клавіатури та миші може зменшити напругу на зап'ястях та руках. Клавіатура повинна бути розташована на рівні ліктів, а миша - поруч з клавіатурою;

- неправильно налаштоване крісло – крісло повинно підтримувати природні кривизни хребта та мати підлокітники для підтримки рук у зручному положенні. Неправильне крісло може призвести до болю у спині та шиї.

Для запобігання ергономічним проблемам важливо правильно налаштувати робоче місце, забезпечити зручне обладнання та моніторити стан здоров'я працівників. Крім того, регулярні перерви та фізичні вправи можуть допомогти знизити напругу та підтримати здоров'я у робочому середовищі) [2].

Монотонна робота, де працівники виконують однотипні завдання протягом тривалого часу, може призвести до різних проблем як для фізичного, так і для психічного здоров'я. Розглянемо негативні наслідки монотонної роботи.

Втома та нудьга - постійне повторення однотипних завдань може викликати втоми та нудьгу. Працівники можуть втрачати інтерес до своєї роботи та відчувати погіршення мотивації.

Збільшення кількості помилок – монотонна робота може призвести до втрати концентрації та уваги, що може спричинити збільшення кількості помилок та неправильних рішень.

Погіршення здоров'я м'язів та суглобів – монотонна робота може викликати надмірну напругу або недостатню активність м'язів та суглобів, що може призвести до болів у спині, шиї та інших частинах тіла.

Втрата творчого потенціалу – постійна рутинна робота може пригнічувати творчий потенціал працівників, що може призвести до втрати новаторських ідей та погіршення рішень.

Для запобігання негативним наслідкам монотонної роботи важливо забезпечити розмаїття та стимулювання на робочому місці. Це може бути досягнуто через ротацію завдань, надання можливості для розвитку нових навичок та знань, організацію інтерактивних тренінгів та забезпечення можливостей для творчого самовираження. Також важливо забезпечити періодичні перерви та відпочинок, щоб дозволити працівникам відновити енергію та уникнути втоми.

Низька якість повітря – недостатня вентиляція, низька вологість або недостатнє провітрювання можуть призводити до погіршення якості повітря, що може викликати головні болі, втому та погіршення концентрації.

Освітлення - недостатня або неправильна освітленість може викликати напругу очей, головні болі та зниження продуктивності працівників, тому потрібно забезпечити достатнє, але не яскраве освітлення, щоб уникнути напруги для очей та погіршення зору. Освітлення також має бути розподілене рівномірно по всьому робочому просторі.

Стрес на робочому місці є серйозною проблемою, яка може виникати з різних причин і впливати на здоров'я та ефективність працівників. Основними факторами, які можуть призводити до стресу у працівників офісу є: вимоги до роботи (високий темп роботи, велика кількість завдань або тиск на досягнення результатів можуть призводити до великого рівня стресу); конфлікти на робочому місці (напруга між співробітниками, непорозуміння, конфлікти та ворожнеча можуть створювати негативне робоче середовище та призводити до стресу); невідповідність між особистими та професійними цілями (коли працівник відчуває, що його особисті цілі та цілі на роботі не збігаються, це може створювати конфлікт у його уявленні про самого себе та призводити до стресу); недостатня підтримка та комунікація (недостатність підтримки від керівництва або відсутність ефективної комунікації можуть призводити до почуття відчуженості та відчуття, що працівник залишений наодинці зі своїми проблемами); недостатність контролю над роботою (відчуття втрати контролю над своєю роботою або над робочими процесами також може сприяти стресу); нерівновага між роботою та особистим життям (надмірне завантаження на роботі без можливості належним чином відновлюватися та відпочивати може викликати стрес) [1].

Для запобігання стресу на робочому місці важливо створювати підтримливе та сприятливе робоче середовище, визначати та зменшувати джерела стресу, сприяти відкритій та ефективній комунікації, а також надавати можливості для відпочинку та відновлення. Також важливо впроваджувати програми підтримки та тренінги з управління стресом для працівників.

Конфіденційність даних - недостатні заходи безпеки даних можуть призвести до витоку конфіденційної інформації, що може вплинути на репутацію компанії та спричинити юридичні проблеми.

Недостатня фізична активність серед працівників офісу є серйозною проблемою, яка може призвести до різних негативних наслідків для здоров'я та благополуччя: загальне погіршення здоров'я: (недостатня фізична активність може призвести до збільшення ризику розвитку ожиріння, серцево-судинних захворювань, діабету, артриту та інших захворювань); низький рівень енергії та втоми: (брак фізичної активності може спричинити відчуття втоми та відсутності енергії протягом дня); стрес та тривожність (фізична активність сприяє виділенню ендорфінів, які зменшують стрес та тривожність. Відсутність цієї активності може призвести до збільшення рівня стресу та тривожності); погіршення психічного здоров'я (недостатня фізична активність може вплинути на психічне здоров'я, призводячи до погіршення настрою, депресії та інших психічних проблем); низька продуктивність (продуктивність працівників може знижуватися через відсутність фізичної активності, оскільки ця активність може поліпшувати концентрацію, пам'ять та когнітивні функції).

Для боротьби з недостатньою фізичною активністю серед працівників офісу важливо сприяти здоровому способу життя та регулярній фізичній активності. Це може бути досягнуто через організацію фітнес-програм, спортивних заходів або занять спортом під час робочого часу, створення спеціальних зон для фізичної активності, а також сприяння активному способу переміщення до та з роботи, таким як ходьба або велосипед.

Крім перелічених факторів, можуть існувати й інші небезпечні чинники, залежно від конкретного офісного середовища та виду діяльності компанії. Важливо систематично оцінювати потенційні ризики та вживати заходів для їх запобігання та зменшення.

Список використаних джерел: 1. Бужанська М.В. Актуальні проблеми безпеки праці під час воєнного стану в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2023. № 4 (87). URL : https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/540/516 (дата звернення 15.03.2024). 2. Замковий О.Д. Шкідливі та небезпечні виробничі фактори, що впливають на офісних працівників. *Якість і безпека. Сучасні реалії*: матеріали науково-практичної конференції (14-15 березня 2018 року): збірник тез доповідей. Вінниця: ВНТУ, 2018. 199 с. С. 89-91. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/> (дата звернення 15.03.2024).

УДК 94(477)''18''

О.О. Колєватов, канд. іст. наук., доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ КАВЕЛЕРІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: *військові поселення, кантоніст, помічник, поселенець-хазяїн, постоялець*

Створення військових поселень кавалерії в Слобідсько-Українській та Херсонській губерніях у першій чверті XIX ст. призвело до формування нової соціальної структури цих регіонів. Мешканці поселених округів займали специфічне, відокремлене від інших категорій населення губерній місце. Але військові поселенці не становили однорідної групи, а відрізнялися своїм майновим та правовим статусом у соціальній структурі військових поселень.

Головною постаттю в військовопоселеній системі був військовий поселенець-хазяїн, за рахунок господарської діяльності якого здійснювалось як забезпечення діючих кавалерійських частин продовольством та фуражем, так і економічний розвиток військових поселень кавалерії.

Під час формування поселених округів в 1817 р. поселенці-хазяї включались до складу поселених ескадронів, які мали комплектуватись як із солдатів, так і корінних жителів тих регіонів, що поступали до округів військових поселень. Після організації округу військового поселення проводився перепис жителів чоловічої статі з розподілом їх на групи: кантоністи; здатні до стройової служби (до 45 років); старші 45 років та нездатні до стройової служби [1, арк. 6-7].

Кожен поселенець-хазяїн мав у поселеному окрузі наділ землі, який нумерувався у відповідності зі списком господарств. Кожен хазяїн повинен був мати гарне господарство. До кола їхніх обов'язків входило облаштування військової поліції, проведення ремонтних робіт, утримання полкових кінних заводів. Одним із обов'язків хазяїв було і формування громадських запасів хліба та фуражу. Запасні хлібні магазини створювалися в поселених ескадронах для забезпечення поселенців в разі неврожаю хліба [2, арк. 22]. Також поселенці-хазяї мали займатися військовою підготовкою, «знати все необхідне до верхової їзди та кінного і пішого строю» [3, с. 79].

Покладаючи на поселенців-хазяїнів досить тяжкі повинності, уряд імператора Олександра I був змушений надати їм деякі права і пільги. Усі військові поселенці-хазяї звільнялися від оплати державних податків та від виконання всіх земських повинностей; одержували платню (9 руб. на рік), обмундирування, амуніцію та зброю; користувалися в разі необхідності безкоштовним медичним обслуговуванням у шпиталях, які були в кожному поселеному окрузі; забезпечувалися житлом, необхідними господарськими будівлями та ін.

Наступною категорією в соціальній структурі військових поселень кавалерії були помічники поселенців-хазяїв, які входили до складу резервних ескадронів поселених полків. Кількість помічників була такою ж, як і кількість поселенців-хазяїв і вони мали брати участь «у всіх господарських та хліборобських роботах і складають з ними одну родину» [3, с. 3]. Оскільки помічники належали до стройових підрозділів армії, то вони, як і поселенці-хазяї, одержували від казни платню, обмундирування, амуніцію та зброю.

До окремої категорії військових поселенців слід віднести солдатів діючих ескадронів, які називалися постояльцями. В кожне поселенське господарство призначалося по два постояльці з їхніми стройовими кіннями. Хоча головним обов'язком солдатів діючих ескадронів була

військова служба, вони мали допомагати військовим поселенцям у господарських і громадських роботах, заготівлі фуражу, будівельних матеріалів та ін. Тому під час інтенсивних сільськогосподарських робіт постояльці звільнялись від стройових занять.

Сини військових поселенців і корінних жителів округу військового поселення, будучи «власністю» держави, називалися кантоністами. Всі новонароджені діти чоловічої статі належали поселеному полку як військові кантоністи. На них було покладено одне з основних завдань військових поселень – реалізувати на практиці принцип самокомплектування поселених підрозділів.

Під час організації поселених округів після проведення перепису корінних жителів всі діти чоловічої статі були віднесені до складу кантоністів та розподілені на три вікові групи: молодшу, середню і старшу. Крім того, кантоністи старшого віку розподілялись на дві категорії: придатних до стройової служби та непридатних до неї за станом здоров'я. Законодавчо встановлювалася також і приблизна кількість кантоністів поселених округів – 800 чоловік (320 молодшого (до 7 років), 280 середнього (від 7 до 12 років) та 200 старшого (від 12 до 18 років) віку). Командир поселеного полку мав пильно стежити за зменшенням чи збільшенням кількості кантоністів [4, с. 230-232].

Для навчання кантоністів в кожному поселеному окрузі необхідно було мати три школи. Кошти на утримання шкіл виділялися з капіталів військових поселень. У школах кантоністи навчались грамоті (писати і читати), Закону Божому, засвоювали арифметику та початкову геометрію, вчилися креслити та малювати, опановували церковний спів по нотах, займалися стройовими вправами. Також кантоністи мали займатися рукоділлям і ремеслом.

Також в окрему групу військових поселенців можна виділити інвалідів поселеного округу, яким відводилась допоміжна роль у рамках військовопоселеної системи. До інвалідів зараховувались поселенці, що не мали господарства, старше 45 років та такі, що не могли служити за тілесними вадами. Здатні до праці інваліди виконували роботу, яка була не досить тяжкою.

Військова служба і громадські роботи відбирали значну частину часу у поселенців, тому основний тягар з ведення господарства лягав на плечі жінок поселених округів. Дружини разом з чоловіками виконували посильні сільськогосподарські роботи, забезпечували охайність і порядок у своїх житлах, доглядали за худобою, обробляли городи та виховували дітей. Життя жінок, як і їх чоловіків, було також суворо регламентованим. Так, наприклад, о 4 годині ранку кожна господарка повинна була натопити піч, приготувати обід, вичистити худобу і хлів. Під час організації військових поселень законодавство передбачало також дбайливість і про майбутніх господинь. Вже з перших років свого життя дівчина мала призвичаюватися до праці: прости вовну, готувати їжу, прати білизну, доглядати за худобою, допомагати батькам у землеробських роботах та ін. [5, с. 139].

Таким чином, нетрадиційне соціально-правове становище військових поселенців зумовило виділення поселенців із загальної соціальної структури Слобідсько-Української та Херсонської губерній в окремий військово-хліборобський стан. Але це не була однорідна група і всередині її виділяється ряд категорій, що відрізнялись своїм правовим, майновим становищем, родом занять та місцем в рамках військовопоселеної системи.

Список використаних джерел: 1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1352. Оп. 2. Спр. 14. 48 арк. 2. Там само. Оп. 1. Спр. 1. 521 арк. 3. Проект учреждения о военном поселении регулярной кавалерии. СПб.: Типография Карла Крайя, 1817. Ч. I. 247 с. 4. Петров А.Н. Устройство и управление военных поселений в России // Граф Аракчеев и военные поселения 1809-1831. СПб.: Изд-во «Русской старины», 1871. 308 с. 5. Багалій-Татарінова О.Д. Нариси з історії військових поселень на Україні. Проект військових поселень Аракчеєва 1817 р. *Наукові записки науково-дослідчої катедри історії української культури*. Харків, 1927. № 6. С. 131–143.

УДК 336

О.Ю. Акименко, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

К.Ю. Барішевський, старший державний інспектор Чернігівського відділу податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок управління оподаткування фізичних осіб ГУ ДПС у Чернігівській області, м. Чернігів, Україна

НАЙВАЖЛИВІШІ НАСЛІДКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ОПОДАТКУВАННЯ

Ключові слова: оподаткування, віртуальні активи, криптовалюта, цифрова трансформація, об'єкти оподаткування, адміністрування, суб'єкти господарювання

Оподаткування суб'єктів господарювання у контексті цифровізації відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості, ефективності та стабільності фінансової системи. Цифрові технології змінюють природу економіки, впливаючи на моделі бізнесу, способи генерації прибутку, ланцюжки постачання та багато іншого. Отже, оподаткування потребує адаптації до цих змін та врахування ключових аспектів оподаткування, серед яких: оподаткування диджитальних товарів та послуг; глобальних компаній; цифрових платформ; боротьба з униканням оподаткування; стимулювання інновацій та цифрового розвитку.

Одним із найважливіших наслідків цифрової трансформації є виникнення нових об'єктів оподаткування, серед яких: (1) **цифрові послуги** (надання доступу до Інтернету, хмарних сервісів, онлайн-платформ для торгівлі та надання послуг); (2) **цифрові активи** (криптовалюта, NFT та інші токени); (3) **дані**, які можуть бути використані для отримання економічної вигоди [3].

Цифрова трансформація також призводить до змін у принципах визначення об'єктів оподаткування, до таких змін доречно віднести:

- збільшення ролі транснаціональності - в умовах цифрової економіки бізнес може здійснювати свою діяльність у багатьох країнах світу одночасно, що ускладнює визначення місця оподаткування доходів та майна бізнесу;

- збільшення ролі електронної комерції - електронна комерція призводить до того, що товари та послуги можуть бути поставлені або надані в будь-якій точці світу, це ускладнює визначення місця оподаткування доходів від електронної комерції;

- збільшення ролі віртуальних активів - віртуальні активи (криптовалюта, NFT та інші токени) можуть використовуватися для здійснення платежів, зберігання цінностей та отримання інвестиційного прибутку, що призводить до ускладнення визначення місця оподаткування доходів від віртуальних активів [5].

Також необхідно розробляти нові підходи до управління податками для відповіді на виклики цифрової трансформації. Нові методи адміністрування податків можуть включати:

- по-перше, електронне адміністрування податків - за рахунок чого держава зможе отримувати інформацію про діяльність суб'єктів господарювання в електронному вигляді, що дасть можливість удосконалити контроль за дотриманням податкового законодавства та підвищити ефективність адміністрування податків;

- по-друге, міжнародне співробітництво у сфері оподаткування – що дозволить державам обмінюватися інформацією про діяльність транснаціональних компаній, та дасть змогу удосконалити контроль за транснаціональними компаніями та підвищити ефективність оподаткування;

- по-третє, нові методи оцінки вартості віртуальних активів, що допоможе інвесторам, фахівцям у фінансах та регуляторам у кращому розумінні вартості та ризиків віртуальних активів, що сприятиме розвитку цього ринку та забезпечить більшу стабільність та ефективність у секторі криптовалют та інших віртуальних активів [4].

Ці методи необхідні для визначення бази оподаткування доходів від віртуальних активів.

Цифрова трансформація має значний вплив на оподаткування суб'єктів господарювання. Вона призводить до виникнення нових об'єктів оподаткування, змін у принципах визначення об'єктів оподаткування та розробки нових методів адміністрування податків. Ці зміни створюють нові виклики для держав, які повинні розробити податкові реформи, спрямовані на забезпечення справедливості та ефективності податкової системи, сприяння розвитку цифрової економіки та захист бюджетних інтересів держави.

Одним із найбільш складних питань, пов'язаних з оподаткуванням суб'єктів господарювання в умовах цифровізації, є оподаткування криптовалюти, яка являє собою цифрову валюту і використовує криптографію для забезпечення безпеки та контролю за її обігом. Криптовалюта не є офіційною валютою будь-якої країни, але вона все частіше використовується для здійснення платежів, зберігання цінностей та отримання інвестиційного прибутку [5].

Держави по-різному вирішують питання оподаткування криптовалюти. Деякі держави, наприклад, США, Канада та Австралія, вже ввели спеціальні правила оподаткування криптовалюти. Інші держави, наприклад, Україна, поки що не мають спеціального законодавства щодо оподаткування криптовалюти.

Найбільш поширеними методами оподаткування криптовалюти є:

1) оподаткування як майна – дохід від її продажу оподатковується за ставками, що застосовуються до доходів від продажу майна. При цьому дохід від продажу криптовалюти визначається як різниця між її вартістю при придбанні та вартістю при продажу. Наприклад, якщо фізична особа придбала 1 біткоїн за \$50 000, а потім продала його за \$100 000, то дохід від продажу становитиме \$50 000. Цей дохід оподатковується за ставкою податку на доходи фізичних осіб у розмірі 18%. Таким чином, фізична особа повинна сплатити податок у розмірі \$9 000;

2) оподаткування як товару – дохід від її продажу оподатковується за ставками, що застосовуються до доходів від продажу товарів. При цьому дохід від продажу криптовалюти визначається як різниця між її ціною при придбанні та ціною при продажу. Наприклад, якщо фізична особа придбала 1 біткоїн за \$50000, а потім продала його за \$100 000, то дохід від продажу становитиме \$50 000. Цей дохід оподатковується за ставкою податку на додану вартість (ПДВ) у розмірі 20%. Таким чином, фізична особа повинна буде сплатити податок у розмірі \$10 000;

3) оподаткування як послуги – дохід від її продажу оподатковується за ставками, що застосовуються до доходів від надання послуг. При цьому дохід від продажу криптовалюти визначається як різниця між її вартістю при придбанні та вартістю при продажу. Наприклад, якщо фізична особа придбала 1 біткоїн за \$50 000, а потім продала його за \$100 000, то дохід від продажу становитиме \$50 000. Цей дохід оподатковується за ставкою податку на доходи фізичних осіб у розмірі 18%, якщо фізична особа є підприємцем. Таким чином, фізична особа повинна буде сплатити податок у розмірі \$9 000 [5].

В Україні питання оподаткування криптовалюти спеціальним законодавством не врегульовано. Ще у вересні 2021 року Верховна Рада України схвалила закон «Про віртуальні активи», який мав набути чинності після внесення відповідних правок до Податкового кодексу. У червні 2023 року було представлено нову редакцію, оновлену з урахуванням європейського проекту MiCA. Однак, жоден із них не запрацював на практиці. Отже, Законопроект «Про віртуальні активи», який би створив правову основу для діяльності у сфері криптовалют та

сприяв їхньому розвитку та зростанню довіри до них з боку інвесторів та користувачів, не набрав чинності. Проте, згідно з загальними правилами оподаткування, дохід від продажу криптовалюти може бути оподаткований як дохід від продажу майна, товару або послуги.

У майбутньому в Україні, ймовірно, будуть прийняті спеціальні правила оподаткування криптовалюти. Ці правила повинні враховувати міжнародні стандарти оподаткування, а також специфіку криптовалюти. Загалом, ситуація з оподаткуванням криптовалют в Україні залишається досить складною і вимагає уточнень та додаткового законодавчого врегулювання для забезпечення прозорості та стабільності в цьому секторі.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки». *Державна податкова служба України: веб-сайт*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/546097.html> (дата звернення 21.03.2024). 2. Державна податкова служба України: веб-сайт. URL: <https://tax.gov.ua/>. 3. Оподаткування операцій з криптовалютою за новим проектом закону щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. *PRAVO: веб-сайт*. URL: <https://pravo.ua> (дата звернення 21.03.2024). 4. Оподаткування операцій з криптовалютою після легалізації. *LIGA ZAKON: веб-сайт*. URL: <https://biz.ligazakon.net> (дата звернення 21.03.2024). 5. Чаплінська О. В. Оподаткування криптовалюти в Україні: реалії та перспективи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua> (дата звернення 21.03.2024). 6. Чмерук Г.Г. Інструменти цифрової трансформації суб'єктів господарювання. *Держава і регіони*. 2020. № 2(113). С.170-177. URL: <http://www.econom.stateandregions.zp.ua>. (дата звернення 21.03.2024).

УДК 336

О.Ю. Акименко, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування

Ю.О. Матвєєва, здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВИКЛИКИ ДЛЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ РІШЕНЬ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ

Ключові слова: ведення обліку, фінансова звітність, малий бізнес, амортизація, безперервність, обов'язковість, воєнний стан, єдиний податок, оподаткування

Воєнний стан завжди створює серйозні виклики для малого бізнесу і економіки в цілому, призводячи до збільшення економічної нестабільності, зниження купівельної спроможності населення та зменшення попиту на товари та послуги. Також це призводить до збільшення неспокійних подій та обмежень, пов'язаних з воєнним станом, спричиняючи зменшення обсягів продажів для багатьох малих підприємств, особливо у секторах, які залежать від стабільного попиту та безперебійних логістичних ланцюгів. Не обійдеться і без фінансових втрат, адже ризики для малих бізнесів можуть включати фінансові втрати внаслідок зниження виробництва, погіршення умов кредитування, збільшення вартості ресурсів та послуг, зменшення доступності інвестицій, введення Урядом різноманітних обмежень на діяльність підприємств у зоні воєнного конфлікту. Вірогідно, що воєнний стан може збільшити ризики для безпеки працівників та власності підприємства через збільшення конфліктів та непередбачуваних ситуацій.

Отже, умови воєнного стану викликають серйозні виклики для малого бізнесу, що вимагає адаптації та розробки спеціальних стратегій, спрямованих на забезпечення виживання та стабільності. Це включає в себе не лише збереження фінансової діяльності, але і збереження

безпеки працівників та збереження бізнесу як цінного ресурсу для громади. Велике значення також має ретельний облік фінансових операцій та вивчення ефективних методів оптимізації витрат, що допомагають зберегти фінансову стійкість у складних умовах.

Розглядати всі аспекти бізнесу з точки зору їх вразливості перед зовнішнім середовищем - це важливий крок для ефективного управління ризиками та підвищення стійкості підприємства. Проаналізуємо деякі головні аспекти.

По-перше, для сприяння розвитку малого бізнесу було введено значну кількість пільг та полегшень. Зокрема, відповідно до законодавства України, яке регулює зміни в Податковому кодексі України (далі, ПКУ) та інших нормативних актах, були здійснені відповідні зміни для фізичних осіб-підприємців (далі, ФОП);

По-друге, сплата єдиного податку для ФОП першої та другої груп була добровільною, тобто цей податок сплачували за власним бажанням (дія скасована з 01.08.2023 р.). ФОП 3-ї групи зобов'язані сплачувати податок на загальних підставах, починаючи з березня 2022 року.

По-третє, ФОП з першої та другої груп, чії податкові адреси розташовані на територіях зі збройними конфліктами або тимчасово окупованих територіях рф на момент початку збройних дій або тимчасової окупації, мають право не сплачувати єдиний податок з першого числа місяця: у якому розпочалися збройні дії на відповідній території; з'явилася можливість збройних дій; почалася тимчасова окупація території. Це звільнення застосовуватиметься до останнього числа місяця, в якому завершено активні збройні дії, припинено можливість збройних дій або завершено тимчасову окупацію. У той же час такі платники не повинні будуть заповнювати декларацію платника єдиного податку - ФОПа за період, коли вони були звільнені від сплати цього податку. Крім того, податкові органи не застосовуватимуть штрафні санкції та пеню за несплату або неповну сплату авансових внесків з єдиного податку до таких платників [1].

По-четверте, платники єдиного податку були звільнені від сплати єдиного соціального внеску (як за себе, так і за мобілізованих працівників), починаючи з березня поточного року; а мобілізовані підприємці або підприємці-військовослужбовці - повністю звільнені від податкового навантаження, а також зобов'язань щодо подання Податкової декларації з ПДВ.

По-п'яте, ставка єдиного податку була знижена з 5% до 2%. Однак існували встановлені обмеження щодо користування зменшеною ставкою (стосується граничного обсягу доходу в розмірі до 10 млрд. грн для ФОП третьої групи, яке було скасовано Законом України) [2].

Варто зауважити, що після закінчення воєнного стану на території України платники єдиного податку третьої групи, які на момент закінчення цього стану використовували пільгову 2% ставку єдиного податку, втрачають право на таку пільгу оподаткування та автоматично повертаються до стандартної системи, що діяла до вибору пільгових умов оподаткування, передбачених відповідним розділом ПКУ. Як позитивний момент, варто відзначити, що обрання пільгової 2% ставки єдиного податку є правом суб'єктів господарювання. Таким чином, платник податку має можливість відмовитися від використання пільгових умов оподаткування, подавши відповідну заяву, з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому було прийнято таке рішення. В цьому випадку платник податків вважається тим, хто використовує стандартну систему оподаткування, яка діяла до вибору пільгових умов оподаткування [3].

Значна частина ФОП була змушена залишити територію України та перебратися за кордон [4]. Деякі з них, маючи можливість продовжити свою діяльність поза межами країни, стикнулися з численними питаннями щодо того, як правильно здійснювати свою діяльність. У роз'ясненні Державної податкової служби України вказано, що такі підприємці можуть відкрити рахунки в іноземних банках на своє ім'я, на які будуть зараховуватися кошти, отримані в результаті їх діяльності. Однак для бухгалтерського обліку всі отримані суми будуть враховані в загальному річному обсязі доходу. Важливо виконувати контроль над тим, щоб усі господарські операції точно відповідали наявним кодам видів економічної діяльності (КВЕДам) підприємця, а також виконувати всі податкові зобов'язання [5].

Облік, у відповідності до принципу безперервності, триває безупинно з урахуванням припущення, що діяльність підприємства триватиме й надалі. Іншими словами - підприємство планує продовжувати свою діяльність у майбутньому без жодного натяку на ліквідацію чи припинення діяльності [6]. Отже, стає зрозумілим, що процес ведення бухгалтерського обліку характеризує постійність, незалежно від того, чи здійснюється фізична господарська діяльність. У роз'ясненні Міністерства фінансів щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності в умовах війни йдеться про: (1) обов'язковість та безперервність ведення бухгалтерського обліку з моменту реєстрації підприємства до його ліквідації; (2) складання фінансової звітності на підставі даних бухгалтерського обліку; (3) відображення господарських операцій в облікових регістрах у звітному періоді їх здійснення; (4) належності питань організації бухгалтерського обліку до компетенції власника або уповноваженого органу [7].

Також, одним із аспектів бухгалтерського обліку, на який безпосередньо впливає умови воєнний стан - нарахування амортизації основних засобів. Згідно з вимогами Національних стандартів бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», амортизація нараховується протягом терміну корисного використання основного засобу, який визначається підприємством при його визнанні як активу і призупиняється лише на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання або консервації [8]. Тому, навіть у воєнний період, коли діяльність підприємства піддається впливу форс-мажорних обставин, амортизація продовжує нараховуватися у звичному порядку, якщо підприємство діє відповідно до національних стандартів.

Проте, у разі, якщо підприємство приймає рішення припинити нарахування амортизації, це повинно бути оформлено відповідно до вимог чинного законодавства. Один з можливих варіантів такого відображення в обліку - це тимчасове виведення з експлуатації основного засобу шляхом видання відповідного наказу керівника та складання акту виведення об'єкта із експлуатації. У такому випадку нарахування амортизації припиняється до моменту повторного введення об'єкта в експлуатацію. Однак, важливо зауважити, що припинення нарахування амортизації має свої негативні аспекти: навіть при припиненні фізичного зносу об'єкт піддається моральному старінню в будь-яких умовах. Однак, є інший варіант - консервація основного засобу [9].

Отже, вище згадані аспекти охоплюють лише незначну частину нетипових ситуацій з якими стикаються керівники та власники малих підприємств під час воєнного стану. Проте, державні законодавчі та виконавчі органи роблять максимум зусиль для пошуку оптимальних рішень з метою ефективного управління бізнесом та ведення обліку малого підприємства під час воєнних дій.

Список використаних джерел: 1. Чи мають право ФОПи — єдинники першої та другої груп не сплачувати ЄП. URL: https://buh.ligazakon.net/news/224366_chi-mayut-pravo-fopi--dinniki-persho-ta-drugo-grup-ne-splachuvati-p (дата звернення: 10.04.2024). **2.** Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 17.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text3> (дата звернення: 10.04.2024). **3.** Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. *Юридична Газета Online*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення: 10.04.2024). **4.** Акименко О. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку та відновлення первинної документації в умовах тривалого воєнного стану в Україні. *Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023: збірник матеріалів Першого бухгалтерського воркшопу-стажування* (26 жовтня-03 листопада 2023 р., м. Київ, ТДВ «Інститут обліку і фінансів», ГО «Федерація аудиторів, бухгалтерів та фінансистів АПК України»). Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. С. 8-10. **5.** Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. *Юридична Газета Online*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення: 10.04.2024). **6.** Акименко О. Ю.,

Жолобецька М. Б. Забезпечення ефективної організації обліку в контексті Європейської інтеграції. *Проблеми системного підходу в економіці* : зб. наук. праць. 2019. Вип. 5 (73), ч. 1. С. 120-126. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_73_2_2019_ukr/17.pdf (дата звернення: 10.04.2024). **7.** Щодо подання та оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни. Інформаційне повідомлення Мінфіну від 11.03.2022. URL : <https://www.mof.gov.ua/storage/files/> (дата звернення: 10.04.2024). **8.** Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2024). **9.** Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств: Постанова КМУ від 28.10.1997 № 1183-97-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97-%D0%BF> (дата звернення: 10.04.2024).

УДК 336.2

О. В. Анонічева, здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Ю.М. Перетяцько**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МІЖНАРОДНІ ПОДАТКОВІ СИСТЕМА: ДОСВІД ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключові слова: податок, оподаткування, податкова система, зарубіжний досвід оподаткування, види податку, платники податку, податкова ставка

Основним джерелом формування доходної частини бюджету будь-якої країни є податки, платежі, збори, які у сукупності утворюють податкову систему. Запорукою розвитку економіки та виконання державою соціальної функції ставки податків мають бути встановлені на рівні, які б дозволяли забезпечити сталий баланс. Розглянемо на якому рівні у країнах Європи встановлюються ставки податку (табл. 1)

Таблиця 1 – Характеристика податкової системи країн ЄС*

Вид податку	Характеристика
1	2
<i>Швеція</i>	
Державний податок на прибуток	Ставка становить 20,6%.
Місцеві податки на прибуток	До шведських корпорацій не застосовуються муніципальні чи місцеві податки на прибуток.
Податок на додану вартість	Ставка становить 25%, 12%, 6%, 0%.
Податок для деяких електронних пристроїв	Застосовуються до продажу певних товарів між шведськими компаніями, якщо сума рахунків-фактур на ці товари без ПДВ перевищує 100 000 шведських крон.
Мито	Ставки мита залежать від економічної чутливості товарів, країни походження товару та будь-які угоди про вільну торгівлю

Продовження таблиці 1

1	2
Акцизні збори	Податок встановлюється на алкоголь, тютюн, паливо та електроенергію; паливо обкладається податком на енергію, податком на вуглекислий газ та податком на сірку, акциз на певну електроніку та побутову техніку
Податок на нерухомість	Ставка становить 1%, 0,5%.
Гербовий збір	Ставка становить 4,25%.
Соціальні збори	Ставка становить 31%.
Франція	
Податки на прибуток підприємств	Оборот (EUR): < 250 млн – 28%, 26,5%, 25%; > 250 млн – 31%, 28%, 27,5%, 25%. Малі корпорації на їх перших 38 120 євро оподаткованого прибутку – 15%
Податок на соціальні внески	Ставка становить 0,16%.
Місцеві податки на прибуток	Не стягуються з доходів на регіональному чи місцевому рівнях.
Податок на додану вартість	Ставка становить 20%, 10%, 5,5%, 2,1%.
Мито	Ставка залежить від країни походження
Акцизи	Товари, які обкладаються акцизом: алкоголь та алкогольні напої, оброблені тютюни, нафтогазопродукти.
Екологічний податок	Ставка становить 33,3%, 50%.
Податок на нерухомість	Ставка становить 3%.
Територіальний економічний внесок	Ставка становить 30%, 0,75%, 0%
Податок на заробітну плату	Ставка становить 4,25%, 8,5%, 13,6%
Соціальне страхування	Частка внесків роботодавця становить 45% від валової заробітної плати. Частка працівника – з 20% до 23% винагороди
Податок на цифрові послуги	Ставка становить 3%.
Ірландія	
Податки на прибуток підприємств	Ставка становить 12,5%, 25%, 33%.
Місцеві податки на прибуток	Не стягує місцеві чи регіональні податки з доходу.
Податок на додану вартість	Ставка становить 23%, 13,5%, 9%.
Мито	Ставка становить 0% - 14%.
Акцизні збори	Акцизні збори стягуються з мінеральних масел (включаючи бензин та дизельне паливо), алкогольних виробів (у тому числі спиртних напоїв, пива, вина, сидру та перрі) та тютюнових виробів.
Гербовий збір	Ставка становить 1%, 2%, 7,5%.
Збір мита на акціонерний капітал	Не стягує мито з акціонерного капіталу компаній.

Закінчення таблиці 1

1	2
Податки на капітал	Не стягує податку з чистої вартості компаній.
Соціальне страхування, пов'язане з оплатою праці (PRSI)	Ставка становить 11,05%.
Збори зі страхових полісів	Ставка становить 3%.
Екологічні податки	22 центи за кожен поліетиленовий пакет або мішок, що містить пластик.
Податок на вуглець	Для нафти та газу в цілому дорівнює 33,50 євро за тону викиду CO ₂ .
Податок на цукор	20 центів – якщо вміст цукру становить п'ять і більше грамів цукру на 100 мл/, 30 центів за літр для напоїв з вісьмома або більше грамами цукру на 100 мл.
Вихідний податок	Ставка становить 12,5%.
Місцеві податки	Стягуються з мешканців комерційного майна з урахуванням передбачуваної вартості оренди відповідного майна. Рівень стягуваних ставок може залежати від регіону.

*Джерело: складено автором на основі [1]

Враховуючи види податків, які стягуються у країнах ЄС, розмір податкових ставок, було визначено переваги оподаткування у Швеції, Франції та Ірландії, а саме: на менший прибуток накладається менша ставка податку; до вітчизняних корпорацій не застосовуються муніципальні чи місцеві податки на прибуток; наявність екологічного податку; податкові пільги при відкритті бізнесу; зміна розміру процентних ставок в залежності від бази оподаткування. Все це сприяє створенню та розвитку бізнесу, підтриманню вітчизняного виробництва, стабілізації економіки, зменшенню нерівності розподілу доходів між населенням, виконанню цілей сталого розвитку та розвитку безвідходного, екологічно чистого виробництва.

Список використаних джерел: 1. Світові резюме податків в усьому світі. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/> (дата звернення: 04.12.2023).

УДК 330.322

П.Л.Барчук, здобувач ступеня доктора філософії

І.І. Саміленко, здобувач ступеня доктора філософії

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м.Чернігів, Україна

ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, національна економіка, повоєнне відновлення, реконструкція.*

В умовах економічної кризи, пріоритету витрат на обороноздатність країни в умовах війни питання ролі інвестиційного потенціалу у повоєнному відновленні набуває актуальності. Втрати України через повномасштабне вторгнення та постійні атаки росії зростають щоденно.

Відповідно до оновленої оцінки Групи Світового банку, Європейської Комісії та ООН спільно з українським урядом («Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3)») станом на 31 грудня 2023 року загальна вартість відновлення нашої країни складає 486 мільярдів доларів США. Для порівняння ще рік тому цей показник становив 411 мільярдів доларів США [1].

За оцінками української влади, лише у 2024 році країні знадобиться близько 15 мільярдів доларів США для невідкладних пріоритетних заходів з відбудови та відновлення як на національному, так і на місцевому рівнях, з особливим акцентом на підтримку та мобілізацію приватного сектору, а також на відновлення житла, соціальної інфраструктури та послуг, енергетики та транспорту. У RDNA3 підкреслюється, що хоча близько 5,5 мільярдів доларів США з цих потреб у фінансуванні вже забезпечені як міжнародними партнерами України, так і за рахунок її власного бюджету, близько 9,5 мільярдів доларів США наразі залишаються не підкріпленими фінансуванням [1].

Даний факт ще раз підкреслює необхідність нарощення інвестиційного потенціалу нашої країни з метою залучення фінансових ресурсів для відновлення національної економіки і країни в цілому. За необхідності стимулювання економічного розвитку та повоєнного відновлення важливою умовою є зростання ВВП, що пояснюється необхідністю задоволення суспільних потреб при дотриманні постійного темпу економічного зростання за умов вичерпності виробничих ресурсів (таких, як трудові, наприклад), забезпечення стабільності цін та посилення позицій на світових ринках. Також через масовані атаки, окупацію та ведення активних бойових дій значних витрат на відновлення потребують інфраструктурні об'єкти. Водночас об'єктивною є необхідність не просто відтворення зруйнованого та пошкодженого, а застосування принципово нових інноваційних та сучасних підходів при відбудові.

Виходячі з масштабів фінансових потреб на відновлення та потенційну зацікавленість іноземних інвесторів щодо подальшого післявоєнного відновлення України, важливим є створення сприятливих умов для залучення інвестицій, підвищення інвестиційної привабливості та інвестиційного іміджу нашої країни, здійснення відповідних законодавчих змін, створення координаційних структур та проведення стимуляційної державної політики в даному напрямі.

Навіть в період продовження війни на сучасному етапі окремі галузі економіки України представляють інвестиційний інтерес для інвесторів, зокрема: будівництво, енергетика, аграрний сектор, медична реабілітація та медичні інновації, оборонні технології, сучасне машинобудування та роботи, інформаційні технології [2].

Все вище наведене свідчить про невідкладність проведення державою відповідних дій по активізації залучення інвестицій, зокрема іноземних, та стимулювання і підтримку вітчизняного бізнесу на шляху до нарощення інвестиційного потенціалу вітчизняної економіки.

Список використаних джерел: 1. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. *Офіційний сайт Світового Банку*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 02.04.2024). 2. Сакун О.С., Щур Р.І., Мацьків В.В., Білий М.М. Формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки як фактору відновлення в післявоєнний період. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип 19. Т.1. С.270-277. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.19.270-277>.

УДК 338.439.4:631.147](477)

Р. С. Білоусько, здобувач ступеня доктора філософії
 Науковий керівник: **В.М. Петров**, канд. екон. наук., доцент,
 доцент кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування
 Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

***Ключові слова:** органічна продукція, якість, технології, біотехнології, конкурентні переваги, конкурентоспроможність*

Питання конкурентоспроможності підприємств є найбільш актуальною проблемою його функціонування в умовах постійно змінного ринкового середовища. З'являється необхідність постійного пошуку шляхів зміцнення конкурентних позицій на ринку та підвищення конкурентоспроможності підприємства – як в оперативному, тактичному, так і в стратегічному плані.

При плануванні господарської діяльності, вибору та обґрунтуванні напрямків діяльності, підвищенні конкурентоспроможності існуючого виробництва керівники підприємств повинні враховувати тенденції та зміни на ринках продукції. Так, сьогодні відмічається зростання впливу екологічних факторів на конкурентоспроможність підприємства. Під екологізацією виробництва та господарювання мають на увазі такий процес перетворення економічної діяльності, в результаті чого відбувається зменшення загального деструктивного впливу виробничої діяльності, виробничого споживання ресурсів, елементів природи і процесу споживання товарів та послуг на навколишнє середовище, що особливо важливе для підприємств агропромислового сектору. Починаючи з 60-х років минулого сторіччя, у світі почало набувати розвитку, так зване, альтернативне землеробство, яке також називають біологічним, біодинамічним або органічним. Цей рух дуже швидко став популярним, адже замість продуктів, виготовлених з додаванням стимуляторів смаку та інших шкідливих консервантів а також із сировини, яка вироблялась із застосуванням неорганічних препаратів, людство стало надавати перевагу їжі органічного походження.

Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (наявність чорноземів, кліматичні умови, потужні аграрні підприємства та інтеграційні об'єднання, кваліфіковані спеціалісти та ін.). Крім того, на світовому ринку спостерігається постійне зростання попиту на органічну продукцію та відповідний дефіцит, тому збут продукції за кордон має значні перспективи. Завдяки цьому вітчизняне сільське господарство матиме суттєвий потенціал для покращення економічного, екологічного та соціального стану в Україні та джерела для повоєнного відновлення національної економіки [1].

Органічне землеробство (біологічне, екологічне) - це метод виробництва продукції без застосування пестицидів, гербіцидів, хімічних добрив, регуляторів росту рослин, генномодифікованого посівного матеріалу. Спосіб обробітку землі відрізняється від традиційного тим, що її лише розпушують за допомогою спеціальних агрегатів на глибині 5-10 см, щоб у ґрунті розвивалася сприятлива флора та еко-середовище для розвитку рослин.

Крім того, запровадження й поширення органічного виробництва сприятиме скороченню викидів вуглецю, оскільки воно засноване на скороченні витрат, замкнутих циклах використання поживних речовин, ресурсів та родючих ґрунтах. Воно забезпечує безліч переваг для благополуччя тварин та навколишнього середовища, для ґрунтів, води та біорізноманіття. Годування худоби на добре керованих пасовищах також сприяє поверненню вуглецю у ґрунт.

Виробництво органічної продукції в Україні почало помітно розвиватися із 2002 р., коли було зареєстровано 31 виробництво. В 2010 р. кількість органічних ферм складала вже 142 од., а в 2021 р. – 418 од. при загальній кількості операторів органічного руху 528 од. При цьому Україна перебуває на другому місці за обсягами експорту "органіки" до Євросоюзу. Обсяги експорту збільшилися у 2021 р. на 27%, (більш ніж 337 тис. т.), що становило майже 10% від усієї аграрної продукції, ввезеної до Євросоюзу. Більшість сертифікованих українських органічних господарств розташовано у Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. Площі складають від кількох гектарів до кількох тисяч [2].

Обсяг світового ринку органічної продукції постійно зростає. Так, у 2023 р. він оцінювався в 231,52 млрд дол. США. За прогнозами він зростатиме із середньорічним темпом зростання 13,9% з 2024 р. по 2030 р. При цьому, середньорічне зростання ринку в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні зростатиме в середньому на 18,1% з 2024 р. по 2030 р., а на європейському ринку - на 12,7%. [3]. Ці тенденції та зміни у кон'юктурі ринку органічної продукції потрібно враховувати при розробці експортної товарної політики, формуванні каналів збуту власної органічної продукції вітчизняним товаровиробникам та в цілому, конкурентної стратегії. Саме на цих ринках збільшення попиту буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та національної економіки в цілому.

Серед економічних аспектів органічного виробництва потрібно зазначити зростання природної продуктивності земель, зниження виробничих витрат, адже виробники відмовляються від застосування засобів захисту рослин, зменшують витрати пального, створення нових робочих місць (органічні ферми потребують більше затрат праці), що сприяє соціальному розвитку сільської місцевості. Ефективності виробництва та підвищенню конкурентоспроможності сприяє додаткова вартість органічної продукції, завдяки органічним надбавкам на ціну та потенційним пільгам, що потрібно врегулювати на державному рівні. Крім того, органічне виробництво менш чутливе до цінних коливань на світовому ринку та менш залежне від зовнішніх джерел, що робить його більш конкурентоспроможним [4].

Враховуючі вищезазначене, можна зробити висновок про те, що збільшення органічних виробників та відповідно. збільшення видів та обсягів органічної продукції є важливим джерелом формування конкурентних переваг для вітчизняних товаровиробників на світовому ринку. Реалізація цієї продукції дозволить вітчизняним компаніям утримувати міцні конкурентні позиції на світовому ринку органічної продукції, отримувати прибутки, здійснювати розширене відтворення, запроваджувати інноваційні технології, біотехнології та сприяти повоєнному відновленню України.

Список використаних джерел: 1. Білоусько Т.Ю., Білоусько Р.С. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: особливості сьогодення. *Сучасні наукові погляди на механізми розвитку міжнародних відносин та ринкової економіки*: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Ужгород, 20-21 жовтня 2023 р.)/За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. С.11-14. 2. Органічне виробництво в Україні залишається одним із пріоритетів. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-remains-one-of-priorities/> (дата звернення: 24.03.2024). 3. Organic Food and Beverage Market Trends. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/organic-foods-beverages-market> (дата звернення: 25.03.2024) 4. Негуляєва Н. Еколого-економічні аспекти технологій органічного виробництва. URL: <https://agroelita.info/ekologo-ekonomichni-aspekty-tehnolog/> (дата звернення: 25.03.2024).

УДК 330.3

Є.С. Бобришев, докторант, викладач кафедри ІКС.

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** цифрова трансформація, національні стратегії цифровізації, цифрова економіка, інноваційні цифрові технології, розвиток цифрових компетенцій, цифрова інклюзія та доступність.*

В умовах постійних змін в економіці, суспільстві та політиці, значення цифрового прогресу та активної підтримки цифрової трансформації у сфері економіки зростає. Останніми роками впровадження цифрових технологій стало ключовим елементом, що визначає успіх компаній на різних етапах їхнього розвитку, відокремлюючи лідерів ринку від тих, хто не зміг здобути довіру клієнтів та зарекомендувати себе на ринку. Варто відзначити, що концепція дослідження цифрової економіки має коріння в ідеях, які були вперше представлені в наукових працях 1960-х років, таких як роботи Д. Белла [1] та Е. Тоффлера [2]. Сьогодні термін "цифрова економіка" вказує на економічну модель, де інформаційні ресурси відіграють домінуючу роль у створенні товарів і послуг.

В основній частині цього дослідження представлено аналіз наукових думок щодо цифровізації в економіці, висвітлюючи важливість застосування цифрових інструментів в управлінні бізнес-процесами. Обговорено ключові тенденції та характеристики впровадження цифрових технологій у підприємствах по всьому світу. На основі аналізу даних дослідження сформульовані висновки щодо обговорених аспектів, зокрема, широко розповсюджене уявлення про цифровізацію економічних процесів та економічні дослідження у різних країнах. Акцент зроблено на практичному аспекті цифровізації – трансформації інформації у цифровий формат, її зборі, зберіганні та аналізі, які знаходять застосування у різних секторах економіки, а також на використанні цифрових технологій для підвищення ефективності діяльності організацій.

Цифрова економіка розвивається на фоні безлічі різних, розпорошених та неоднорідних процесів цифрового перетворення, які змінюють спосіб взаємодії споживачів, працівників, ринків, компаній та інших організацій. Це стало можливим завдяки появі та впровадженню інноваційних технологій для виробництва, збирання, оброблення, аналізу та використання інформації, включно з мобільними пристроями, Інтернетом речей (IoT), обчислювальною хмарою і, особливо, алгоритмами штучного інтелекту (AI). Аналіз великих обсягів даних за допомогою розумних алгоритмів дозволяє швидко, недорого та ефективно обробляти інформацію, тим самим створюючи новий рівень економіки. Це відкриває шлях для запровадження інноваційних і все більш індивідуалізованих цифрових продуктів і послуг.

Сполучені Штати продовжують бути лідером у цифровій трансформації, де уряд, наукове співтовариство та приватний сектор активно працюють над впровадженням і підтримкою цифрових інновацій. Серед таких ініціатив – федеральна програма з хмарних обчислень, започаткована у 2009 році, а також пропозиція президента Барака Обами у 2011 році створити мережу передових виробничих партнерств, яка залучає міністерства та великі цифрові компанії США [3]. Крім того, у 2014 році було створено промисловий інтернет-консорціум з метою прискорення розробки, комерціалізації та впровадження промислового Інтернету, зокрема через інтеграцію машин, пристроїв та розумної аналітики [4].

В Європейському Союзі реалізуються понад 30 цільових державних стратегій та програм на регіональному та національному рівнях, які мають на меті прискорення цифрової трансформації різних галузей і цілих економік. З метою синхронізації зусиль у сфері цифровізації, Європейська Комісія у 2017 році введена платформа Єдиного цифрового ринку ЄС [5], яка діє як єдина інформаційна система для усіх держав-членів.

Розглядаючи Азію, варто звернути увагу на дві ведучі економіки – Китай, який відзначається високим рівнем цифровізації і знаходиться серед світових лідерів у цій сфері. Позитивна динаміка розвитку цифрової індустрії в Китаї зумовлена активною конкуренцією і великим внутрішнім ринком, а також масштабною державною підтримкою цього сектора. Китай прагне бути на передньому краї світових трендів у цифровізації, запроваджуючи програми та стратегії для підтримки цифрового розвитку національної економіки, зокрема програму "Made in China 2025" [6], яка має на меті встановлення Китаю як світового лідера у сфері цифрових технологій до 2025 року.

В Японії фундаментальною основою для розвитку країни в області цифрових інновацій є стратегія "Суспільство 5.0", офіційно прийнята урядом у 2016 році за підтримки Кейданрен (Федерація великого бізнесу Японії) [7]. Стратегія, натхненна концепцією "Індустрія 4.0", зосереджена на інтеграції інноваційних цифрових технологій, таких як штучний інтелект, робототехніка, Інтернет речей та великі дані. Це дослідження має на меті визначити шляхи розвитку цифрової економіки в Україні, використовуючи компаративний аналіз стратегій цифровізації, що застосовуються в країнах Європейського Союзу, для виявлення ключових тенденцій та патернів. Успіх впровадження обраних пріоритетів цифровізації в економіці тісно пов'язаний з увагою до потенційних ризиків, що супроводжують цей процес.

У контексті забезпечення економічної безпеки через розвиток цифрової економіки, можливо виділити наступні основні напрямки [8]: Зростання конкурентоздатності компаній у галузі інформаційних технологій та електроніки. Зниження залежності вітчизняної промисловості від імпортних інформаційних технологій і засобів інформаційної безпеки за рахунок розробки та впровадження власних технологічних рішень, а також виробництва продукції та послуг на їхній основі. Інноваційний розвиток інформаційних технологій та електроніки, підвищення їхньої частки у ВВП та експорті країни.

Отже, цифрова економіка об'єднує різноманітні види діяльності, де ключову роль у виробничому процесі відіграють цифрові дані. Сучасні інформаційні мережі слугують основою для обміну цими даними, а використання інформаційно-комунікаційних технологій стимулює зростання продуктивності та ефективності національної економіки, сприяючи її структурній оптимізації.

Список використаних джерел: 1. Bell D. The Coming of post-industrial society: A venture in social forecasting. N.Y.: Basic Books Publ., 1999. 507 p. 2. Toffler A. The third wave. N.Y.: Bantam Books, 1980. 560 p. 3. John Sargent. 2014. The Obama Administration's Proposal to Establish a National Network for Manufacturing Innovation. Congressional Research Service. January 29. 4. Industrial Internet Consortium. www.iiconsortium.org (date of access: 11.11.2021). 5. European Economic and Social Committee, "The digital single market - trends and opportunities for SMEs (own-initiative opinion)", September 18, 2020. 6. Made in China 2025. Archived 2018-12-29 at the Wayback Machine. CSIS, June 1, 2015. 7. Society 5.0 A People-centric Super-smart Society: A People-centric Super-smart Society. Hitachi-UTokyo Laboratory (H-UTokyo Lab.). 2020. 8. Van Caenegem B., Skordas T. Community research activities in secure and trustworthy ICT infrastructures. Telecommunication Systems. August 2007. Vol. 35. Iss. 3–4. P. 89–97.

УДК 339.138-043.86(4+5):332.122:338.43

С.М. Газуда, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва і торгівлі ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДИНГУ АГРАРНИХ РЕГІОНІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ключові слова: розвиток брендингу, світовий досвід, аграрні регіони, американський, азіатський та європейський підходи розвитку брендів, споживач

Сучасні світові засади формування брендингу аграрних регіонів окреслюються стратегічним інструментом у процесі зміцнення їх економічного потенціалу, забезпечення конкурентних переваг, що в умовах глобальної євроінтеграції сприяє виокремленню стратегічних орієнтирів збалансованого зростання. Будь-яка країна, яка ефективно використовує брендингові інструменти в змозі посилити привабливість для споживачів, інвесторів та партнерів, що в подальшому сприятиме їх сталому розвитку в умовах глобалізації. З огляду на зазначене, вітчизняна практика розвитку брендингу аграрних регіонів України викликає інтерес в контексті надходження до європейського ринку. Значним є вплив євроінтеграційних процесів на регіональний, й зокрема локальний розвиток в Україні, де як регіони, так і місцеві громади постають перед імперативом формування унікального образу, який відображатиме їх особливості, переваги, наявний потенціал. В зазначеному контексті українські регіони можуть керуватися кращими світовими практиками і стратегіями для досягнення сталого розвитку та підвищення своєї привабливості у світі. При цьому, багатогранність світових підходів до досліджуваного процесу визначається культурно-історичними та економічними особливостями кожного регіону.

У науковій літературі узагальнено світові підходи до розвитку брендингу аграрних регіонів, серед яких американський, азіатський, європейський. Кожен з них має свої переваги і недоліки, зокрема [1; 2]:

- американський підхід до брендингу аграрних регіонів окреслюється низкою чинників спрямованих на підвищення визнання та конкурентоспроможності місцевої агропродовольчої продукції. Досить часто за таким підходом, брендування аграрних регіонів в США часто ґрунтується на їх унікальній історико-культурній ідентичності. Аграрні регіони прагнуть виокремити власну унікальність, яка проявляється в традиціях сільськогосподарської діяльності, кліматичних умовах чи специфічних сортах культур. При цьому, акцент робиться на високій якості виготовлюваної продукції, застосовуючи територіальні знаки якості та сертифікаційні маркування, що в сукупності допомагає споживачам асоціювати конкретний продукт із окремим регіоном, підсилюючи довіру локальних брендів [3]. Американський досвід засвідчує акцентування уваги на екологічно стійких методах сільськогосподарського виробництва зі збереженням природних ресурсів та створенням екологічно чистих продуктів;

- азіатський підхід до брендингу аграрних регіонів з актуалізацією культурних аспектів, традицій та здорової їжі. Зазначений підхід базується на багатому культурному спадку та використанні традиційних елементів підсилюючи привабливість регіонального продукту. Крім акценту унікальності смаків і ароматів продуктів вагоме значення приділяється дизайну упаковки з відзеркаленням традиційних мистецьких елементів створюючи естетично привабливий образ продуктів. Брендінг аграрних регіонів Азії часто підкреслює здоров'я та добробут, пропагуючи використання природних та органічних методів аграрного виробництва. Застосування традиційних обрядів та ритуалів спрямовано на підвищення вартості продукції та формування емоційного зв'язку із споживачем. Сформовані азіатські аграрні бренди активно розвивають глобальні експортні стратегії азіатських регіонів з метою завоювання міжнародного ринку;

- європейський підхід до аграрного брендингу регіонів базується на розмаїтті культур, традицій та якості продукції [4]. Зазначений підхід ґрунтується на специфічних засадах позиціонування та просування місцевих сільськогосподарських товарів. Європейські регіони активно застосовують систему географічних позначень (PDO – Protected Designation of Origin) та охоронних найменувань (PGI – Protected Geographical Indication) з метою захисту та підвищення впізнаваності власної унікальної продукції з її високою якістю. При цьому, значна увага приділяється збереженню біорізноманіття, раціональному і сталому використанню природних ресурсів, що поєднує взаємозумовленість органічного виробництва та збереження природних екосистем. Європейський підхід до брендингу аграрних регіонів зумовлюється якістю продукції, традиціями, сталістю й глибоким зв'язком з місцевою культурою, унікальними і привабливими образами для споживачів.

Нині Україна обрала європейський вектор розвитку. Таким чином, європейський підхід до розвитку брендингу аграрних регіонів є актуальним для регіонів України, оскільки він поєднує ключові цінності та особливості сільських територій. В зазначеному контексті, саме система географічних позначень та охоронних найменувань уможливить визначення унікальності та високої якості місцевої продукції забезпечуючи її впізнаваність і визнання як на внутрішньому, так і міжнародному ринках. З врахуванням біорізноманітності кліматичних зон та культурних традицій, застосування європейського підходу сприятиме виокремленню унікальних переваг кожного регіону й допоможе залучити увагу споживачів.

Список використаних джерел: 1. Ілляшенко С. М., Колодка А. В. Роль іміджу у забезпеченні сталого розвитку промислових підприємств. *Сталий розвиток - XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016* : колективна монографія / за ред. Є.В. Хлобистова. Черкаси : Чебаненко Ю., 2016. 522-535 с. 2. Офіційний сайт ГО «Географічні зазначення України. URL: <https://gi-ua.com/pro-nas/>. 3. Махначова Н. М., Семенюк І. Ю., Ременюк Я. А. Адаптація світових тенденцій брендингу територій до українських запитів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1803>. 4. Смирнов І.Г. Європейський підхід до брендингу міст і туристичних дестинацій. *Актуальні проблеми країнознавчої науки. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція*, 2017. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2017/05/21/європейський-підхід-до-брендингу-міс/>

УДК 338:504.05

К.В. Гнедіна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

П.В. Нагорний, магістр обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Ключові слова: *декарбонізація, повоєнна відбудова, низьковуглецеві технології, зелена економіка, екологічні зобов'язання.*

У світі впродовж останніх десятиліть суттєво загострилася екологічна криза. Численні дослідження підтверджують обумовленість глобального потепління наслідками господарської діяльності людства, зокрема пряму залежність зміни клімату від обсягів здійснених шкідливих викидів. Лише з 1980-х років середньорічна температура поверхні Землі зросла на 1⁰С, що призводить до щорічних глобальних збитків на понад \$200 млн. Загальні очікувані кліматичні втрати до 2030 року сягають \$2-4 млрд економічних збитків і біля 7000000 смертей від забруднення повітря. Якщо зростання температури не вдасться обмежити критичними 1,5⁰С, екологічний стан на планеті буде незворотно змінений [1, 2].

Основним фактором, який впливає на глобальне потепління, є обсяг викидів парникових газів, ліву частку яких утворює діоксид вуглецю. Викиди CO₂ в атмосферу в 2021 році сягнули 36,7 млрд тон. Тому міжнародні зусилля із запобігання глобальному потеплінню та його наслідкам мають бути спрямовані насамперед на обмеження викидів парникових газів. Однією з найбільших реалізованих міжнародних ініціатив у цій сфері є підписання Паризької угоди в 2015 році, до кола учасників якої доєдналася і Україна. Країни-підписанти даної угоди ставлять перед собою амбітну мету досягти вуглецевої нейтральності до 2040-2060 років [3]. Дана мета співзвучна із здійсненням декарбонізації економіки на національному та глобальному рівнях.

За визначенням авторів Назюти Л.Ю. і Степаненка Д.В. декарбонізація - це «перехід від викопних вуглеводнів на відновлювані джерела енергії з меншими викидами вуглекислого газу, а також запровадження енергозберігаючих технологій із меншою витратою енергоносіїв» [1]. Даний процес передбачає поступове оновлення промислово-енергетичного комплексу країни, впровадження сучасних еколого-орієнтованих «зелених» технологій. Так, зокрема, досить ефективною є розбудова водневої енергетики, яка несе значно менше загроз довкіллю [4]. В Україні закріплення принципів декарбонізації економіки було здійснено в Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату України до 2030 року, яка встановлювала чіткі ключові показники та критерії прогресу в досягненні Паризької угоди. Проте повномасштабне російське вторгнення в Україну в 2022 році призвело до низки соціальних, економічних, екологічних втрат, спричинило значну кількість викликів та перешкод на шляху до впровадження еколого-орієнтованих технологій у вітчизняний промислово-виробничий та енергетичний комплекс. Станом на 11 жовтня 2023 року тільки екологічні збитки перевищили 2 млрд гривень [5]. У той же час на сьогодні важливо сформулювати стратегічне бачення повоєнної відбудови України, що є передумовою для ефективного використання наявних та завчасного залучення додаткових ресурсів задля здійснення відновлювальних заходів.

Стратегія повоєнної відбудови України, відповідно до міжнародних зобов'язань, має спиратися на екологічні пріоритети, принципи декарбонізації економічного сектору. Так, вимоги до України щодо охорони довкілля та запобігання зміні клімату визначені в контексті євроінтеграційних процесів. Певні екологічні зобов'язання зафіксовані ще в Угоді про асоціацію з ЄС, яка остаточно набула чинності 1 вересня 2017 року, однак більшість прав і обов'язків екологічного спрямування мають бути забезпечені Україною в контексті набуття членства в ЄС після отримання 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в ЄС. Екологічне право Європейського Союзу наразі нараховує 54 міжнародні угоди та численні внутрішні директиви, регламенти, політичні ініціативи (частина з них наразі об'єднана в міжурядову програму «Європейський зелений курс»). Україна має ратифікувати більшість з них, окрім локальних угод, дія яких обмежується географічно. Відповідні зобов'язання передбачені «зеленим» кластером вимог (глава 27) до вступу України в Європейський Союз [6].

Окрім політичного чинника, необхідність здійснення відбудови України на екологічних засадах в контексті декарбонізації вітчизняної економіки, обумовлена можливими соціально-економічними ризиками, пов'язаними з продовженням експлуатації застарілих високовуглецевих технологій. Природні викопні ресурси є обмеженими, а отже з плином часом їх вартість буде невпинно зростати, що негативно впливатиме на конкурентоздатність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Водночас певні сучасні програми та ініціативи міжнародної торгівлі (наприклад, Механізм регулювання вуглецю на кордоні ЄС) передбачають запровадження додаткових зборів чи обмеження імпорту з тих країн, які не використовують еколого-орієнтовні технології [7]. Крім того, у майбутньому може виникнути потреба у залученні додаткових коштів з метою ліквідації наслідків несприятливої екологічної ситуації.

Слід зауважити, що галузі вітчизняної економіки, які здійснювали найсуттєвіший негативний вплив на екологічно-кліматичну ситуацію в країні, постраждали найбільше в умовах воєнного часу. Так, паливно-енергетичний комплекс в 2021 році призводив до утворення 61% всіх викидів парникових газів в Україні, промислові виробництва – 18% [7]. Водночас падіння внутрішнього валового продукту за 2022 рік в енергетичній галузі сягало 32,5%, у добувній промисловості – 32,2%, у переробній промисловості – 32,5% [8]. Таким чином, «зелена» відбудова з використанням низьковуглецевих технологій саме тих галузей, які найбільше постраждали в умовах воєнного часу, спроможна забезпечити найбільш відчутне зменшення обсягів шкідливих викидів у атмосферу. Втім, повномасштабне російське вторгнення на територію України призвело до знищення багатьох вже наявних в Україні «зелених» технологічних комплексів. Так, більшість вітчизняних електростанцій альтернативної енергетики розміщувалися на півдні країни, де тривалий час відбуваються активні бойові дії [7]. Технологічні комплекси, розміщені на тимчасово окупованих територіях, наражаються на ще більший ризик руйнування. Пошкоджені «зелені» виробництва потребуватимуть обов'язкового відновлення на засадах сталості.

Отже, декарбонізація економіки має бути однією з пріоритетних цілей повоєнної відбудови країни. Тому важливо визначити ключові підходи та методи здійснення переходу до низьковуглецевих технологій. До загальних напрямів декарбонізації вітчизняної економіки належать: реалізація державної політики стимулювання впровадження низьковуглецевих технологій у виробництво, оновлення механізмів екологічного оподаткування, інвестування в «зелені» галузі промисловості, активізація наукових досліджень, присвячених практичним проблемам декарбонізації галузей економіки тощо [9].

Таким чином, повоєнна відбудова України має здійснюватися на засадах сталості з фокусом на реалізації проєктів декарбонізації економічного комплексу. Перехід на низьковуглецеві технології в енергетиці, промисловості, транспорті, сільському господарстві сприятиме виконанню екологічних зобов'язань України для вступу в ЄС, забезпечить стійке економічне зростання в умовах глобальної екологічної кризи та дефіциту невідтворюваних природних ресурсів. До основних передумов забезпечення і прискорення процесів декарбонізації економіки України можна віднести такі заходи та ініціативи, як: вдосконалення вітчизняного екологічного законодавства, розробка та впровадження інноваційних екологічно безпечних технологій у виробничий процес, поступовий перехід до використання відновлюваних джерел енергії тощо. Водночас необхідність визначення методів та засобів декарбонізації як стратегічного напрямку повоєнної відбудови України становить подальшу перспективу для проведення теоретико-практичних досліджень за цим напрямом.

Список використаних джерел: 1. Назюта Л.Ю., Степаненко Д.В. На шляху до декарбонізації світової економіки. Глобальне потепління. Кліматичні конференції ООН. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Технічні науки.* 2022. Вип. 45. С. 97-108. 2. Міхеєв А.О. Наслідки глобального потепління. *БДМУ: веб-сайт.* URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/naslidky-globalnogo-poteplinnya/> (дата звернення: 19.03.2024). 3. Клименко М.В. Проблеми та перспективи розвитку інструментів декарбонізації економіки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2022. Вип. 1(91). С. 47-57. 4. Бородіна О.А. Декарбонізація та економічна безпека як аспекти формування повоєнної енергетики України. *Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12 травня 2021 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2021. С.65-69. 5. Лубінець Д. Довкілля - мовчазна жертва війни: як російська армія вчиняє екологічні злочини й порушує права людини. *Lb.ua: веб-сайт.* URL: <http://surl.li/msqvw> (дата звернення: 21.03.2023).

6. Картування зобов'язань у сфері довкілля та зміни клімату: підготовка до вступу в ЄС. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». Міжнародний фонд «Відродження»: веб-сайт. URL: <http://surl.li/smfrq> (дата звернення: 01.04.2024).
7. Декарбонізація секторів економіки України. Екодія: веб-сайт. URL: <https://ecoaction.org.ua/dekarbonizatsia-ekonomiky-ua.html> (дата звернення: 03.04.2024).
8. Які галузі економіки найбільше постраждали від війни. Пильний Погляд: веб-сайт. URL: <http://surl.li/skvks> (дата звернення: 03.04.2024).
9. Геєць В. М. Економіка України в імперативах низьковуглецевого розвитку: Доповідь на науковій сесії Загальних зборів НАН України 17 лютого 2022 року. Вісник НАН України. 2022. № 3. С. 8-17.

УДК 338:656

К.В. Гнедіна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
А.В. Сорока, здобувачка вищої освіти
 Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ

Ключові слова: логістика, логістичні операції, логістична інфраструктура, прикордонні регіони, виклики воєнного часу, перевезення.

Рационально організована логістика та оновлена логістична інфраструктура виступають необхідними передумовами забезпечення функціонування економічного комплексу країни. Логістичні операції забезпечують обіг товарів, послуг, інформації, їх доступність та належну якість. Логістика уможливорює ефективну координацію виробництва, транспортування та розподілу ресурсів, що сприяє підвищенню ефективності діяльності та конкурентоспроможності суб'єктів економічної діяльності, забезпеченню різних груп стейкхолдерів необхідними ресурсами. Логістична інфраструктура країни потребувала вдосконалення й до повномасштабного російського вторгнення на територію України. В умовах воєнного часу проблеми функціонування логістичної інфраструктури загострилися, відбулися її значні руйнування та зміни в логістичній мапі країни. Необхідність визначення шляхів вдосконалення організації логістичних операцій в умовах викликів та ризиків воєнного часу зумовлює своєчасність та актуальність дослідження стану логістичної інфраструктури України. Особлива увага при цьому має бути приділена дослідженню логістичних потоків у прикордонних регіонах в зв'язку з потенційними ризикам реалізації логістичних операцій.

Стан логістичної інфраструктури в Україні характеризувався значним фізичним та моральним зносом об'єктів [1]. Протягом тривалого періоду не відбувалося повною мірою необхідне оновлення транспортної інфраструктури, що призвело до її невідповідності до міжнародних логістичних стандартів. Використання застарілих доріг та обмежене використання залізничних магістралей призводило до затримок у поставках. Неоптимізовані маршрути та вантажопотоки викликали надмірні витрати часу на перевезення. Недостатнє використання сучасних технологій ускладнювало відстеження та управління вантажопотоками. Складні процедури митного оформлення призводили до затримок на кордонах та негативно впливали на швидкість поставок [2]. Всі ці чинники, у свою чергу, позначалися на загальному рівні якості логістичних операцій та призводили до незадоволеності потреб широкого кола стейкхолдерів.

Руйнування доріг, мостів, залізничних колій та складських приміщень стали невід'ємною частиною негативного впливу воєнного часу на логістичну інфраструктуру України. Закриття портів та аеропортів, зростання ризиків автоперевезень, постійна зміна маршрутів розподілу стали стандартними практиками, що вимагали негайних та кардинальних коригувань ланцюгів поставок. Відчутною стала необхідність трансформації та вдосконалення бізнес-процесів в найкоротший термін для адаптації до нових умов [3]. Реалізація логістичних операцій у прикордонних північних регіонах України була ускладнена через прямий вплив військових дій, що спричинило перешкоди та нові ризики для безперервного проходження логістичних потоків. Такі умови вимагали змін в управлінні логістичними операціями, їх гнучкості та адаптивності до викликів воєнного часу, а оперативність прийняття цих рішень стали критично важливими для збереження логістичних потоків, забезпечення необхідними ресурсами різних груп стейкхолдерів (у тому числі представників прикордонних громад) та подальшого функціонування бізнесу в мінливому середовищі.

Ризики воєнного часу суттєво ускладнили планування та реалізацію усіх логістичних процесів. Такі об'єктивно необхідні заходи, як впровадження блокування, ретельних оглядів та комендантської години роблять перевезення вантажів більш тривалими та збільшують їх вартість [4]. Додатковим викликом стає ризик нових атак, що вимагає від логістів ретельного планування перевезень та визначення альтернативних маршрутів.

Згідно з дослідженнями стану вітчизняних компаній під час війни, проведеного Kyivstar Business Hub, однією з основних причин закриття бізнесу у 2022 році було порушення логістичних ланцюгів. Проте у 2023 році це питання стало менш пріоритетним для гнучких компаній, які змогли адаптуватися до викликів воєнного часу та вдосконалити логістичні маршрути [5]. Умови воєнного часу змусили логістичні структури шукати нові підходи до організації логістичних операцій та способи доставки ресурсів до зон найвищого ризику.

До початку повномасштабного російського вторгнення морські перевезення для України відігравали важливу роль у експорті продукції. Майже 90% експортних операцій сільськогосподарської продукції здійснювались морським сполученням [6]. У той же час за даними Державної служби статистики урожайність сільськогосподарських культур та обсяги їх реалізації залишалися стабільно високими саме у північних регіонах України [7]. Блокування діяльності морських портів в умовах воєнного часу, а в подальшому й низька пропускну здатність деяких портів, негативно вплинули на економічний стан цих регіонів.

Виникнення проблем із вивезенням продукції морським шляхом призвело до необхідності переорієнтації логістики на використання залізничного транспорту. Однак цей перехід спричинив значне перевантаження залізниць та виникнення проблем з обмеженням пропускну здатності на пунктах пропуску та доступом до складської інфраструктури. Найбільш значущою проблемою у залізничних вантажних перевезеннях стала різниця у ширині колії: 1435 мм в Європі та 1520 мм в Україні [8]. Процедура зміни ширини колії під час перетину кордону не забезпечує своєчасність виконання логістичних процесів та проходження необхідних обсягів поставок залізничним транспортом, що призводить до фінансових втрат для підприємців [8]. Модернізація інфраструктури залізничного транспорту є критично важливою для здійснення внутрішніх та міжнародних перевезень.

У зв'язку з обмеженнями використання морського та залізничного транспорту українські компанії почали активніше застосовувати автомобільний транспорт для вантажних перевезень. Це призвело до перегляду стратегії організації логістики експортних операцій, зокрема, спрямування вантажів на західні прикордонні переходи. Водночас організація автомобільних перевезень виявилася складною через обмежену пропускну здатність прикордонних пунктів та зростання вартості логістики через збільшення відстані до портів Європейського Союзу. Також бізнес

зіткнувся з численними труднощами у роботі європейських портів, зокрема, затримками при митному оформленні та іншими контролюючими процедурами. Зростання обсягу сухопутних перевезень призвело до блокування пунктів пропуску, де тисячі вантажівок стояли у черзі протягом тривалого часу, що призвело до псування товарів та значних фінансових втрат для експортерів та перевізників [6]. Суб'єкти господарювання з прикордонних північних регіонів зіштовхнулися з викликами у зв'язку з необхідністю експорту продукції лише через західні та південні кордони України та найбільшою територіальною віддаленістю від західних кордонів та морських портів, що спричинило додаткові виклики для підприємств цих регіонів [9].

Таким чином, своєчасна реалізація логістичних операцій має важливі соціальні та економічні ефекти, а також виступає чинником забезпечення національної безпеки. Розвиток логістики є визначальним для сучасної економіки, оскільки безпосередньо впливає на конкурентоспроможність країни в глобальному контексті та на функціонування окремих бізнес-структур. В умовах воєнного часу частина логістичної інфраструктури зазнала значних руйнувань, що призвело до необхідності змін у ланцюгах поставок. Швидке реагування, прийняття управлінських рішень та адаптація до кризових умов стали ключовими аспектами, які сприяли продовженню функціонування логістичної системи в умовах викликів воєнного часу. Логістична інфраструктура України потребує оновлення з використанням сучасних підходів.

Через географічне положення північні прикордонні регіони України зіштовхнулися зі значними перешкодами у реалізації логістичних операцій, що зумовило необхідність вдосконалення підходів до управління логістичними процесами та оперативного відновлення логістичної інфраструктури. Отже, залучення інвестицій у модернізацію логістичної інфраструктури, впровадження сучасних підходів до управління логістичними операціями, підвищення якості логістичних послуг є важливими передумовами сталого відновлення прикордонних регіонів та країни в цілому.

Список використаних джерел: 1. Карий О. І., Подвальна Г. В. Логістична інфраструктура України у світових рейтингах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми економіки та управління*. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2017. № 873. С. 41–49. 2. Самодай В., Донський М., Радова, К. Проблеми сьогодення логістичної мережі України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3542> 3. Трансформація логістичного ринку протягом року. *TradeMasterGroup: веб-сайт*. URL: <https://trademaster.ua/articles/313642> 4. Логістика під час війни: як українському бізнесу організувати транспортні потоки. *Укрінформ: веб-сайт*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3566470-logistika-pid-casvijni-ak-ukrainskomu-biznesu-organizuvati-transportni-potoki.html 5. Логістика в період війни: виклики та рішення. *Kyivstar Business Hub: веб-сайт*. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/logistyka-v-period-vijny-vyklyky-ta-rishennya> 6. Берестенко В. Як логістика адаптувалася до війни. *Економічна правда: веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/> 7. Сільське, лісове та рибне господарство. *Державна служба статистики: веб-сайт*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> 8. Гринів Н. Т., Равліковська А.А. Перебудова логістики в умовах воєнного стану в Україні. *Академічні візії*. 2022. Випуск 13. С. 24-35. 9. Найдюк Н. Проблеми бізнесу на Чернігівщині: блокування ПДВ-накладних, перевірки, дорога логістика, нестача працівників та коштів. *Суспільне Чернігів: веб-сайт*. URL: <https://suspilne.media/710066-problemi-biznesu-na-cernigivsini-blokvanna-pdv-nakladnih-perevirki-doroga-logistika-nestaca-pracivnikiv-ta-kostiv/>

УДК339.9

В.І.Гнедич, викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої кваліфікаційно категорії, викладач –методист

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського національного аграрного університету», м.Біла Церква, Україна

ПРОБЛЕМИ І ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

***Ключові слова:** зовнішньоекономічна діяльність, харчова галузь, підприємство, імпорт, експорт, партнери, продукція.*

Зовнішня торгівля на цьому етапі дуже активна. Значною мірою це зумовлено розвитком спеціалізації виробництва та кооперації в міжнародному масштабі, усуненням багатьох обмежень у міжнародній торгівлі, високими темпами розвитку нових індустріальних країн [1, с.8]. Домінуюче місце у світовій торгівлі займають розвинені країни світу: США, Німеччина, Японія, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія. Зовнішня торгівля стала важливою сферою економіки різних країн і має все більший вплив на світовий економічний розвиток. Хоча спостерігається загальна тенденція зростання, міжнародна торгівля зазнала великих коливань через економічні та енергетичні кризи, брак сировини та інші проблеми [2, с. 43].

Як одна з провідних галузей економіки України харчова промисловість має величезні перспективи розвитку як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Для ефективного просування забезпечені сировинна база, земля та трудові ресурси. Основними галузями, на які припадає значна частка експорту харчової промисловості, є цукрова, м'ясна, борошномельна, круп'яна, виноробна, молокопереробна, консервна та ін. [4, с. 40]. Проте все ще є фактори, які не сприяють розвитку цієї галузі.

Факторами впливу на період 2020-2023 років є нестабільна політична ситуація в країні та, на жаль, повномасштабне злочинне вторгнення Російської Федерації в Україну, яке спричинило масове руйнування виробничого капіталу та інфраструктури (не кажучи вже про жахливу людську шкоду). ресурси знищують). втрати, соціальні втрати тощо) та зміни у виробництві зерна; недостатність фінансових ресурсів для оновлення обладнання та модернізації необоротних активів; зниження споживчого попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках; 2022 Припинить інвестувати взагалі. Як наслідок, Україна має несприятливу ситуацію, втрачаючи ринок Росії, а з 2022 року – і ринок Білорусі. Крім того, війна призвела до значного скорочення зайнятості, доходів, купівельної спроможності, накопичених активів тощо.

Позитивним аспектом в аналізі галузі харчової промисловості є збільшення експорту цукру. Наприклад, у 2021 р. лідером з імпорту українського цукру стала Румунія, а обсяги поставки Україною становили 20 тис. тонн. Завдяки повному використанню квот на безмитні поставки в Європейський Союз відбулося збільшення експорту в даному напрямку. Користується попитом за кордоном українська курятина, експорт якої в 2023 р. збільшився на 29% (28,9 млн дол. США) порівняно з попереднім періодом. Основними країнами поставки м'яса птиці стали: Ірак – 7,6 млн дол. США, Нідерланди – 3,6 млн. дол. США та Єгипет – 3,4 млн дол. США. У 2022 р. були отримані сертифікати в Об'єднані Арабські Емірати для розширення ринків збуту. Тобто експорт українського м'яса й надалі буде збільшуватися через девальвацію національної валюти, що призводить до конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Що стосується загальної характеристики обсягів експорту зернових, то до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та введення ембарго Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Болгарією та Росією (квітень 2023 року) спостерігалися лише позитивні

тенденції. Причина того, чому Румунія імпортує продовольство до цих країн і здійснює транзит через ці країни в 2023 році, полягає в тому, що частка України в світових поставках досягає 7%, що є дійсним показником у світі після РФ, Австралії та Канади, США, Франція [3].

Якщо проаналізувати з точки зору експортної ситуації всієї української харчової промисловості, торгівля сільськогосподарською продукцією з Азією принесла Україні дохід у 7,5 млн доларів США у 2022 році. США. У 2022 році постачання нафти, зерна, вина, лікерів, соків, цукерок, сиру, йогурту та інших продуктів до Китаю значно зросте. Поставки вищевказаної продукції до Туреччини та Ізраїлю також зросли, досягнувши 762 мільйонів доларів США. 2022 США. Основними ринками збуту залишаються Таїланд, Малайзія, Індонезія та Філіппіни – експорт склав 741 млн доларів США. США. За продовольчою конкурентоспроможністю, згідно з Глобальним індексом продовольчої безпеки (GFSI), Україна посідає останнє місце серед європейських країн і нижче середнього, посідаючи 71 місце зі 113 країн, хоча у 2012 році Україна займала 58 місце. Вона посідає 26 місце з 26 країн Європи та 93 місце у світі за економічною доступністю продуктів харчування, хоча у 2012 році вона посідала 44 місце з 105 країн світу за доступністю населення та якістю продуктів харчування.

У національному масштабі харчова промисловість домінує за обсягами реалізації харчових продуктів у 2020-2023 роках.

ЄС є найбільшим торговим партнером України, торгівля товарами якого становить 40,2% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Міністерство економіки продовжує тісно співпрацювати зі сторонами ЄС для розширення торгівлі.

Список використаних джерел: 1. Гребельник О.П. Основи зовнішньо-економічної діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 432 с. 2. Данилюк М.О., Крихівська Н.О., Данилюк-Черних І.М. Стратегічне партнерство суб'єктів господарювання з позицій поведінкової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 29. С. 41-46. 3. Експорт України у 2022 році: головні тенденції, сектори та регіони. *Дія Бізнес. Експортний напрям: веб-сайт*. URL: https://export.gov.ua/news/4570-eksport_ukraini_u_2022_rotsi_golovni_tendentsii_sektori_ta_regioni. 4. Кубів С. І., Федюк В. В. Аналізування та оцінювання факторів, які впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2020. №40. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/683>.

УДК 338.4

С.В. Дацун, аспірант

Науковий керівник: **В.Ф. Гончаренко**, д-р екон. наук, професор, віцепрезидент Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: *бізнес-модель, логістичні послуги, логістичний ринок, послуги експрес-доставки*

Беззаперечним є той факт, що вітчизняні компанії в умовах воєнного стану повинні змінювати свою бізнес-модель, що допоможе адаптувати свою діяльність до нових умов функціонування.

З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну реальний сектор економіки зазнає нищівних втрат та руйнувань активів, виробничо-збутових, логістичних ланцюгів, об'єктів інфраструктури, аграрних і земельних ресурсів, людського капіталу. За оцінками експертів

проєкту KSE Institute «Росія заплатить»¹, станом на початок вересня 2023 р. загальна сума прямих збитків, завданих Україні через війну, сягає 151,2 млрд дол. США; транспорт посідає друге місце за обсягами збитків (після житлових будівель), – їх загальна сума складає 36,6 млрд дол. США. Прямі втрати у промисловості оцінено у 11,4 млрд дол. США, у сфері АПК і земельних ресурсів – 8,7 млрд дол. США. Порівняно з довоєнним періодом реальний сектор відіграє відчутно меншу роль у створенні ВВП країни – у 2022 р. він забезпечив 19,7 % ВВП загалом по економіці (у 2021 р. – 26,6 %) [1; 2]. Безперечно, такі втрати є надзвичайно суттєвими для української економіки та потребують певних ініціатив щодо трансформації бізнес-моделей в сучасних умовах.

Лідером логістичного ринку України сьогодні є «Нова пошта», яка працює з 2001 р. Компанія «Нова пошта» налічує 8,7 тис. відділень по всій країні (до 5, 10, 30 кг і вантажні) та понад 6,8 тис. поштоматів. Термін доставки зазвичай складає один день; наявні опції визначення точної дати отримання вантажу, відстеження посилки на сайті через номер накладної, а також можливість оплати в режимі онлайн. У компанії діють програми лояльності, наприклад, за допомогою програми «Збільшуй можливості» можна накопичувати спеціальні бонуси-знижки та бали й потім розраховуватися ними за посилки.

Станом на січень 2024 року група компаній NOVA складається з наступних компаній [3]:

1. Нова пошта в Україні – доставляє документи, посилки, великі вантажі, а також надає послуги фрахтових перевезень та фулфілменту. Має найдоступнішу мережу для клієнтів: 11 400 відділень та 15 500 поштоматів по всій Україні. Доставляє по країні за 24 години, а в межах міста в той самий день.

2. Nova Post Europe – компанія, яка надає повний спектр логістичних послуг як для приватних осіб, так і для бізнес клієнтів, забезпечуючи швидку та надійну доставку документів, посилок і вантажів по Європі, а також між ЄС та Україною. Уже відкрила свої представництва в 11 країнах: Молдова, Польща, Литва, Чехія, Румунія, Німеччина, Словаччина, Естонія, Латвія, Угорщина та Італія. Має 35 тис точок сервісу, з яких 83 - власні відділення Nova Post.

3. NovaPay – небанківська фінансова установа, яка розвиває власну міжнародну платіжну систему та надає фінансові послуги приватним клієнтам та бізнесу. NovaPay обслуговує 2,6 млн транзакцій на добу. Повноправний учасник міжнародних платіжних систем (МПС) Visa та MasterCard. Компанія має сертифікат про відповідність міжнародному стандарту безпеки даних індустрії платіжних карток PCI DSS. У кінці 2023 компанія випустила застосунок для відкриття клієнтами розрахункових рахунків.

4. Nova Global – компанія, основний фокус якої зосереджений на глобальному ринку електронної комерції та співпраці з міжнародними онлайн маркетплейсами. З Nova Global будь-які інтернет-магазини у країнах Північної та Південної Америки, в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, а також Великобританії стають доступними для українського споживача з доставкою товарів Новою поштою. Для українського середнього та малого бізнесу послуги компанії – це можливість виходити на нові ринки й розвивати експорт своїх товарів на інші частини світу.

5. Supernova Airlines – надає швидку доставку своїм клієнтам із будь-якої точки світу. Компанія вже зробила десятки рейсів між країнами Європи. Невдовзі почне трансконтинентальні польоти вантажними літаками.

6. ІТ-компанія Nova Digital – це потужний виробник веб-додатків та програмного забезпечення для архітектур будь-якої складності та навантаженості на них.

7. Nova Digital – створює та обслуговує програмні продукти, які опрацьовують 30 000 операцій в секунду. Створені нею рішення протестовані на 32 мільйонах приватних та бізнес-користувачів Нової пошти.

Можна стверджувати, що передумовою розвитку бізнес-моделей вітчизняних компаній на ринку експрес-доставки в Україні є саме розвиток цифрових технологій. Так, з 2020 року спостерігається активний розвиток ринку e-commerce, причиною чого свого часу стала пандемія, а з лютого 2022 року – війна. Відтак ринок почав зростати з подвоєною швидкістю.

Список використаних джерел: 1. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03> 2. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України. *Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт*. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/priorytety-rozvytku-realnoho-sektora-v-umovakh-viyny-ta> 3. Офіційний сайт компанії «Нова пошта». URL: <https://novaposhta.ua>.

УДК 334

П.І. Децюк, аспірант кафедри економіки, обліку і оподаткування

Науковий керівник: **О.О. Самко**, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНЕ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: *еколого орієнтоване соціальне підприємництво, сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність, розвиток громад, відновлення.*

Повномасштабне вторгнення та активні бойові дії на території України негативно позначилися не тільки на соціальній, демографічній та економічній сферах. Забруднення лісів, водоєм уламками від снарядів, зруйнована Каховська ГЕС, заміновані поля, будівельне сміття через зруйновані будинки, велика кількість покинутих залишків від автомобілів – і це далеко не повний перелік того, як відходи від війни погіршили екологічну ситуацію в Україні. Крім цього, нині загострилася проблема утилізації сміття, через що збільшується кількість і територія сміттєзвалищ, а разом з тим і збільшилося кількість випадків пожеж на сміттєзвалищах. Всі ці негативні фактори не є сприятливими для сталого розвитку нашої держави у майбутньому. Саме тому, постає потреба шукати нових креативних шляхів вирішення екологічних проблем та формування еко культури, соціально відповідального бізнесу та культури раціонального споживання в нашому суспільстві.

Як зазначає І. Ладунка, за останні десятиліття по всьому світу стала поширюватися ідея соціальної відповідальності бізнесу як ефективного засобу для забезпечення сталого розвитку як самих компаній так і держави в цілому. Усвідомлення власниками та керівниками бізнесу їхньої особливої ролі у цьому процесі призвело до виникнення терміну «корпоративна соціальна відповідальність» наприкінці ХХ століття, що став ключовим елементом концепції сталого розвитку, яка стосується не лише бізнесу, а й загального розвитку людства. Також науковець зазначає, що все більш актуальним стає питання екологічної відповідальності бізнесу, що зумовлено загрозою техногенних та екологічних катастроф. Мова йде про розробку та впровадження компаніями програм природоохоронного характеру. Особливо актуальним питання екологічної відповідальності бізнесу є в контексті концепції сталого розвитку, яка

включає три основних аспекти: економічний, соціальний та екологічний [2, с. 918]. При цьому сприяти формуванню корпоративної соціальної відповідальності має законодавство держави.

Проте, на думку таких науковців як О. Овсянюк-Бердадіна та Ж. Крисько формат соціального підприємництва є більш обґрунтованим в контексті екологічної та соціальної складової. На їх погляд, це зумовлено тим, що організаційний фундамент діяльності соціального підприємства базується на таких принципах, як:

- спільна та рівна власність членів підприємства;
- прийняття рішень у демократичному стилі;
- отримані прибутки інвестуються у розвиток підприємства та спрямовуються на досягнення екологічних та соціальних цілей;

- місія соціального підприємства націлена на створення суспільного благополуччя, а не на збільшення приватного капіталу. У цьому відношенні суспільне благополуччя визначається як результати, що забезпечуються суспільством через задоволення його потреб [3].

Основною відмінністю соціального підприємства від благодійної організації, на думку О. Овсянюк-Бердадіна та Ж. Крисько, є використання бізнес-моделі управління для своєї діяльності, врахування бізнесових законів та прагнення до отримання прибутку. При цьому, головною відмінністю між соціальним підприємством та соціальною відповідальністю бізнесу є добровільність застосування останньої для вирішення екологічних та соціальних проблем, а також відповідь на соціальні запити суспільства через комерційні підходи [3, с. 130].

Отже, метою соціального підприємництва є перетворення неприйняттого соціального стану на бажаний та вирішення соціальних проблем шляхом досягнення потрійного результату – соціального, екологічного та економічного впливу. Економічна ефективність проявляється у фінансовій самостійності та прибутковості, соціальна ефективність – у досягненні соціальних цілей та підтримці місцевої спільноти, а екологічна ефективність – у використанні екологічно чистих матеріалів, програмах з енергозбереження та раціонального використання ресурсів та охорони праці [3]. Нам імпонує такий підхід оскільки соціальне підприємництво є власним волевиявленням, а не результатом примусу. Тому, ми пропонуємо розглядати саме формат соціального підприємництва як найбільш вдалий в контексті вирішення екологічних проблем як на рівні громади, так і на державному рівні.

Пропонуємо розглянути наукові підходи до розуміння самої сутності поняття «еколого орієнтоване соціальне підприємництво». На думку О. Чуйко та В. Шкурко, екологічно орієнтовані підприємства мають здійснювати свою фінансово-господарську діяльність, акцентуючи увагу на інноваціях в галузі екології з метою досягнення максимального прибутку та відповідності екологічним потребам суспільства. Екологічні інновації охоплюють нові або модифіковані виробничі продукти, процеси, технології, а також системні зміни та практичний досвід, спрямований на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [4, с. 75]. Також науковці наголошують на принциповій відмінності між підприємствами, що працюють в екологічній сфері та еколого орієнтованими соціальними підприємствами. Оскільки еколого орієнтовані соціальні підприємства, окрім позитивного впливу своєї підприємницької діяльності на навколишнє середовище, мають ще й соціальну мету, на досягнення якої спрямовують частину власного прибутку та/або зусиль (спеціально облаштовані робочі місця для соціально вразливих категорій тощо).

Оскільки сучасний стан розвитку бізнесу в Україні через воєнні дії є незадовільним, а кількість ветеранів та ветеранок з кожним днем збільшується, еколого орієнтоване соціальне підприємництво для даної категорії осіб є водночас можливістю і перспективою для успіху [1]. На наш погляд, в масштабах громади еколого орієнтоване соціальне підприємництво з одного боку може бути можливістю для швидкого відновлення та реінтеграції ветеранів/ок, а з іншого сприятиме вирішенню екологічних проблем. А в масштабах держави – це сприятиме сталому розвитку та формуванню екологічної культури та культури раціонального споживання.

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, ми пропонуємо розглядати еколого орієнтоване соціальне підприємництво як важливу детермінанту сталого розвитку в Україні. Подальших наукових досліджень потребує аналіз сучасного стану розвитку еколого орієнтованих соціальних підприємств, особливостей їх функціонування та управління, а також проблематиці прибутку та економічних ризиків.

Список використаних джерел: 1. Децюк Т.М., Децюк П.І. Соціальне підприємництво як альтернатива працевлаштування ветеранів у післявоєнний період. *Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених* (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 189-192. 2. Ладунка І.С., Симоненко Д.А. Екологічна соціальна відповідальність підприємств в Україні. *Економіка і суспільство*. Випуск 13. 2017. С. 917-923. 3. Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 6. Част. 2. 2016. С. 129-132. 4. Чуйко О., Шкурко В. Еколого орієнтоване соціальне підприємництво в громаді: навч.-метод. посібник. Київ, 2020. 126 с.

УДК 336.1:352

В. С. Дмитровська, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів

І. В. Кохан, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Ключові слова: економічна безпека суб'єктів господарювання, підприємницька діяльність в умовах війни, відновлення виробничих секторів.

Постійні трансформації, що характеризують ринкову економіку, завжди змушували підприємства постійно вдосконалювати свої підходи до стратегічного управління. Однак російська агресія проти України, почавши в лютому 2022 року, спричинила серйозні зміни у бізнес-середовищі. Це призвело до порушення ділової активності, збитків для громадян, підприємств, міст та інфраструктури, а також негативно вплинуло на економіку країни в цілому. У цих умовах підприємства стали більш залежними від додаткових фінансових ресурсів та ініціатив на різних рівнях уряду для забезпечення стійкості. Багато підприємств зараз не можуть забезпечити достатню економічну безпеку через поєднання руйнувань від конфлікту та інших факторів, таких як відсутність ефективного ризик-менеджменту, недостатня інноваційна активність та корупційні практики у розподілі державної підтримки.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до значних безповоротних втрат для нашого народу. Поки триває гостра стадія конфлікту, точно визначити розмір втрат неможливо, однак наслідки є очевидними:

- зруйновано значну кількість логістичних ланцюгів, які налагоджувалися роками;
- збільшується обсяг зруйнованих активів;
- зменшуються перспективи розвитку та збільшуються зобов'язання;
- у деяких випадках унеможливується прийняття навіть участі у програмах відновлення.

Значні загрози стимулювали підприємства активно розглядати можливості стабілізації та подальшого розвитку для забезпечення економічної безпеки в післявоєнний період. У цей час уряд України активно звертався до міжнародної спільноти, намагаючись залучити увагу до проблем, що виникли внаслідок військового вторгнення, з метою отримання різних форм підтримки, включаючи фінансову. Це створило нові умови для розвитку підприємництва та бізнесу будь-якого масштабу в країні. Під час конфлікту було прийнято ряд заходів для підтримки виживання та розвитку підприємств. З самого початку вторгнення уряд вніс зміни до законодавства, спрямовані на підтримку економіки, включаючи:

- скасування вимог щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності, що полегшило умови для створення та ведення бізнесу;
- лібералізація трудових відносин, спрощуючи процес звільнення та скорочення працівників у зоні бойових дій;
- внесення змін до податкового кодексу, включаючи скасування ПДВ на операції в Україні та зменшення податку на прибуток для деяких компаній;
- відсутність перевірок та санкцій за несвоєчасне подання звітності, за винятком деяких випадків;
- відтермінування виконання умов договорів у разі форс-мажорних обставин.

Особливо варто зазначити, що становище малого та середнього бізнесу, на сьогоднішній день погіршилося, а саме орієнтуючись на результати опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЕВА), 32% суб'єктів підприємництва взагалі припинили працювати, близько третини - призупинили роботу, але хочуть відновлювати її, у повному обсязі на початок війни, працювало лише 13% малого та середнього бізнесу. Як зазначається в результатах щоквартального опитування Європейської Бізнес Асоціації, лише 6% підприємців не зазнали жодних втрат, спричинених війною, при тому, що жовтні 2022 року без втрат працювали 10% малого та середнього бізнесу. 24% опитаних суб'єктів господарювання зазнали втрат безпосередньо внаслідок бойових дій, а 7% мають активи на тимчасово окупованих територіях. Для 57% суб'єктів господарювання найбільш актуальними проблемами зараз є зниження купівельної спроможності населення, для 31% – брак фінансування та доступу до кредитування, для 29% – податковий тиск. По 28% скаржаться на брак фахівців і проблеми з бронюванням співробітників і виїздом за кордон. У близько половини суб'єктів господарювання є мобілізовані до лав ЗСУ працівники, при цьому у 22% – необхідні спеціалісти для окремих сфер господарювання. Кількість суб'єктів малого та середнього бізнесу без будь-яких резервів збільшилася з 25% у жовтні до 32% у травні. У той же час з 14% до 12% зменшилася кількість компаній, що мають фінансові резерви на рік і більше.

Важливим завданням у середньостроковій перспективі для програми відновлення та подальшого стратегічного розвитку України буде відновлення та технологічне оновлення виробничого потенціалу. Дослідження поглядів вчених на сутність "стратегії розвитку" дозволяє виділити певні аспекти та формувати "стратегію розвитку" як довгострокову програму, що об'єднує ключові етапи стратегічного управління та комплекс заходів для максимально ефективного використання стратегічних ресурсів, ідентифікації потенційних можливостей та розвитку конкурентних переваг.

Однією з основних характеристик стратегії розвитку є її адаптивність та гнучкість, які забезпечують можливість своєчасно коригувати плани у випадку потреби та досягати запланованих цілей. Стратегії розвитку можна умовно розділити на дві категорії: активні та пасивні. Активні стратегії передбачають:

- оперативні заходи підприємства, спрямовані на реагування на зміни на ринку та спроби випередження основних конкурентів;
- гнучкість у всіх сферах діяльності;

- ефективне використання всіх видів ресурсів: праці, енергії, сировини та матеріалів, обладнання;
- постійний пошук та впровадження новаторських рішень у виробничій, збутовій та управлінській сферах.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що воєнна агресія росії проти України вимагає від суб'єктів господарювання швидкого пристосування та чітко вираженої реакції для функціонування та розвитку бізнесу. Підприємці, які своєчасно зреагували на умови сьогодення, зуміли не лише продовжувати свою виробничо-господарську діяльність в умовах війни, але й досягнути певного розвитку свого бізнесу. Однозначно, важливою є підтримка бізнесу урядом держави у сучасних умовах, що дасть можливість забезпечити подальший розвиток сфер бізнесу і сприятиме наповненню дохідної частини бюджету країни.

Список використаних джерел: 1. Беркаль М. Кадрова криза у розпалі. Як війна впливає на ринок праці в Україні та де шукають роботу біженці. 2022. URL: <https://delo.ua/economy/kadrova-kriza-u-rozpal-i-yak-viina-vplivaje-na-rinok-praci-v-ukrayini-ta-de-sukayut-robotu-bizenci-404534/> (дата звернення 10.03.2024). 2. Григоренко Є., Шніцер, М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501> (дата звернення 10.03.2024). 3. Держава підтримує український бізнес, який виявив надзвичайну стійкість в умовах війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-pidtrymuie-ukrainskyi-biznes-iakui-vyivayuv-nadzvychainu-stiikist-v-umovakh-viiny-tetiana-berezhna> (дата звернення 10.03.2024). 4. Боженко А. Скільки українських переселенців наразі перебувають у Європі: дані ООН. 2023. URL: <https://glavcom.ua/country/society/skilki-ukrajinskikh-pereselentsiv-narazi-perebuvajut-u-jevropi-dani-oon-900040.html> (дата звернення 10.03.2024).

УДК 338

М.О. Житар, д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: *інноваційний розвиток, телекомунікаційні підприємства, концептуальні засади, цифровізація.*

Управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств є надзвичайно актуальною та важливою проблемою в сучасному світі. Швидкі темпи технологічного прогресу, постійні зміни в інформаційно-комунікаційній сфері та зростання конкуренції вимагають від підприємств цього сектору не лише вміння адаптуватися до нових умов, але й активно працювати над створенням та впровадженням інноваційних рішень.

Спрямованість на інновації стає стратегічним кроком для телекомунікаційних підприємств у забезпеченні їхнього конкурентного переваги та здатності до подальшого розвитку. Проте, вибір оптимального напрямку управління інноваційним процесом є складною задачею, яка вимагає комплексного аналізу, планування та впровадження стратегій, враховуючи особливості ринкового середовища, технологічні тренди та потреби споживачів [1]

На сьогоднішній день Україна є однією з провідних країн у регіоні, що активно розвиває телекомунікаційний сектор та стимулює інноваційний розвиток у цій галузі. Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації

України, на кінець 2023 року кількість абонентів мобільного зв'язку в країні перевищила 60 мільйонів осіб, що свідчить про широке поширення телекомунікаційних послуг серед населення.

Українські телекомунікаційні підприємства активно впроваджують інноваційні технології, зокрема, розвивають мережі п'ятого покоління (5G), що дозволяє забезпечити високу швидкість передачі даних та покращену якість зв'язку. За даними Міністерства цифрової трансформації України, до кінця 2023 року було введено в експлуатацію понад 3000 базових станцій 5G, що свідчить про активність розвитку цієї технології на території країни [2].

Незважаючи на позитивні тенденції, управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств України стикається з викликами, одним з яких є необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримки інноваційних ініціатив як з боку держави, так і з боку бізнес-спільноти. Важливою складовою успішного управління є також розвиток кадрового потенціалу та сприяння інноваційній культурі серед працівників телекомунікаційного сектору.

Отже, розуміння поточного стану та тенденцій управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств в Україні мають велике значення для розробки ефективних стратегій та підходів до подальшого розвитку цієї важливої галузі економіки [3].

Концептуальні засади управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств представляють собою систему стратегічних та оперативних принципів, методів і підходів, спрямованих на створення та реалізацію інноваційних стратегій і програм з метою підвищення конкурентоспроможності та стійкого розвитку підприємств в умовах швидкозмінного технологічного, ринкового та регуляторного середовища телекомунікаційного сектору. Ці засади включають в себе визначення стратегічних напрямків інноваційної діяльності, створення сприятливої інноваційної культури в організації, ефективного управління процесами досліджень та розробок, а також активну участь у партнерствах та співпраці з іншими учасниками екосистеми телекомунікаційного ринку. Одним із головних принципів концептуальних засад управління інноваційним розвитком є постійна адаптація до змін та пошук нових можливостей для інноваційного зростання відповідно до потреб ринку та внутрішніх ресурсів підприємства.

Концептуальні засади управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств є ключовими для забезпечення їхньої конкурентоспроможності та стійкого розвитку в динамічному середовищі [4]. Представимо основні аспекти цих засад:

До основних принципів варто віднести:

Стратегічне бачення: Розуміння та визначення чіткої стратегії інноваційного розвитку, що відображає місію та цілі підприємства.

Партнерство та співпраця: Співпраця з іншими гравцями на ринку, університетами, дослідницькими установами для обміну знаннями та ресурсами.

Гнучкість та адаптивність: Здатність швидко адаптуватися до змін у технологіях та ринкових умовах.

Інноваційна культура: Створення стимулюючого середовища, що підтримує та заохочує творчість та інновації серед персоналу.

Основною метою управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств є забезпечення сталого росту та конкурентоспроможності через постійне впровадження новаторських технологій та послуг та створення цінності для клієнтів через розробку інноваційних рішень, що відповідають їхнім потребам та очікуванням.

До задач доцільно віднести:

Аналіз ринку та технологій: Оцінка тенденцій ринку та ідентифікація ключових технологій для розвитку.

Створення інноваційних продуктів та послуг: Розробка нових продуктів та сервісів, що відповідають вимогам клієнтів та відображають технологічні та індустріальні тенденції.

Управління ризиками та ресурсами: Мінімізація ризиків інноваційних проектів та ефективне використання ресурсів для їх впровадження.

Елементами механізму управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств може стати:

Інноваційні процеси та методи управління: Впровадження ефективних процесів розробки та впровадження інновацій.

Фінансова підтримка: Залучення фінансування для досліджень та впровадження інновацій.

Управління знаннями та інтелектуальною власністю: Збереження та використання знань та інтелектуальної власності для стимулювання інновацій.

Результатом досягнення стане:

Розвиток нових продуктів та послуг: Введення на ринок нових інноваційних продуктів та послуг, які забезпечують конкурентні переваги.

Збільшення ефективності та прибутковості: Оптимізація бізнес-процесів та збільшення прибутковості через інновації.

Зміна статусу на ринку: Підвищення статусу компанії як інноваційного лідера в галузі телекомунікацій.

На наш погляд, запропоновані концептуальні засади є фундаментальними для ефективного управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств і сприяють досягненню їх стратегічних цілей у цьому секторі.

Список використаних джерел: 1. Сосновська О.О., Житар М. О. Детермінанти побудови фінансової архітектури підприємств зв'язку. *Бізнес Інформ*. 2019. №3. С. 192-198. 2. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/>. 3. Гудзь О. Є. Інноваційні моделі управління підприємств на основі інформаційнокомунікаційних технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 4-11. 4. Житар М. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 1(13). 2024.

УДК 614.2

І.В. Зошук, аспірант, гр. АСД073-24

Науковий керівник: **А.М. Ревко**, д.е.н., професор, професор кафедри соціальної роботи Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ключові слова: управління, заклад охорони здоров'я, сфера охорони здоров'я, виклики, ефективність діяльності, розвиток.

Військові дії на території України призвели до значного навантаження на сферу охорони здоров'я в країні. Окрім значних руйнувань закладів охорони здоров'я, значно підвищився попит на послуги серед населення (поранення, травми, які пов'язані з війною). Значне навантаження на персонал закладів охорони здоров'я є результатом значної міграції медичних працівників, які вимушені були покинути свої робочі місця через безпекову ситуацію. У реаліях сьогодення заклади охорони здоров'я стикаються з різноманітними викликами, які необхідно враховувати при забезпеченні діяльності установ як з адміністративної, так і медичної складової. До основних викликів, які виникають при здійсненні діяльності медичними установами можна віднести [1]:

демографічні зміни, які характеризуються зростанням середнього віку населення та зміни в його структурі у напрямі збільшення чисельності людей похилого віку, що впливає на необхідність збільшення відповідних послуг;

швидкий розвиток цифрових технологій вимагає від закладів охорони здоров'я відповідного інноваційного розвитку, нового обладнання та відповідного навчання персоналу, що потребує додаткових коштів;

збільшення рівня фінансування для надання якісної медичної допомоги, що на сьогодні є складним завданням, зважаючи на розміри державного фінансування сфери охорони здоров'я;

підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я, а також забезпечення безпеки пацієнтів вимагає постійного контролю, оцінки та покращення процесів управління якістю послуг;

глобальна пандемія та епідемії підкреслюють важливість готовності закладів освіти та персоналу до таких масштабних викликів, у тому числі ефективне управління керівного складу в кризових ситуаціях, що включає наявність необхідного обладнання та ресурсів для лікування хворих. У кризових явищ глобального масштабу важливу роль відіграє міжнародне та міжсекторальне співробітництво, яке забезпечує обмін досвідом щодо мінімізації або профілактики таких процесів;

в умовах війни в державі значно зросла потреба у психологічній та психічній допомозі різним верствам населення, що вимагає від закладів охорони здоров'я наявності фахівців, участі в різних програмах міжнародної підтримки ментального здоров'я населення;

політичні конфлікти, міграція населення, соціальні кризи впливають на доступність та якість надання медичної допомоги та на функціонування закладів охорони здоров'я;

з розвитком цифрових технологій актуальними постають питання захисту персональних даних пацієнтів від кібератак та несанкціонованого доступу до інформації, що потребує сучасних підходів до визначення рівня безпеки діяльності установ.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогодні управління закладами охорони здоров'я вимагає комплексного підходу до управління ризиками та загрозами. Ефективне управління на різних ланках функціонування закладів охорони здоров'я повинно включати різні напрями щодо забезпечення надання якісних послуг населенню, які б відповідали сучасним вимогам до медичної допомоги. Проте, в Україні в умовах обмеженого фінансування сфери охорони здоров'я, державні медичні заклади потребують зовнішньої допомоги у фінансовій підтримці [2]. Для цього більшість закладів намагається залучати фінансування від інвесторів, меценатів, різних міжнародних фондів для оновлення медичного обладнання та підвищення кваліфікації персоналу. Оскільки відповідність світовим медичним протоколам ведення хвороби потребують відповідної компетентності лікарів, підвищення рівня їх кваліфікації, що потребує коштів для отримання таких знань. Тому держава має докласти максимум зусиль з метою оптимізації сфери охорони здоров'я у напрямі покращення якості та доступності медичних послуг для населення.

Список використаних джерел: 1. Медицина в умовах війни: які виклики треба подолати системі охорони здоров'я. *Громадська організація «Мережа захисту національних інтересів «АНТС»: веб-сайт.* URL: <https://ants.org.ua/medycyna-v-umovah-vijny-yaki-vykyky-treba-podolaty-systemi-ohorony-zdorovya/>. 2. Солоненко І., Сабліна Л., Єна А. Сучасні та майбутні виклики для публічного управління у сфері охорони здоров'я. *Збірник наукових праць НАДУ.* № 2/2020. С. 100-109.

УДК 658

Т.В. Клименко, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Я.І. Карженков, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: економічна стійкість, оцінювання, збалансованість, фактори, невизначеність, ресурсний потенціал.

Сучасні складні умови вимагають від суб'єктів господарювання впровадження ефективної системи забезпечення їх економічної стійкості, з одного боку, як однієї з головних умов розвитку (а інколи й виживання), з іншого боку, це вимагає значних ресурсів для належного її функціонування, що ускладняється через зниження інвестиційної активності в країні та обмежений доступ до джерел фінансування у зв'язку із веденням військових дій на території України. Ефективність процесу забезпечення економічної стійкості залежить від якості її оцінювання, зокрема, дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, що сприятиме досягненню стійкого розвитку підприємства.

Економічна стійкість характеризується здатністю підприємства, здійснюючи фінансово-господарську діяльність в умовах невизначеності, зберігати певний стан як в окремий момент часу, так і протягом певного періоду, що визначає її, відповідно, як моментну або динамічну стійкість. До того ж, економічна стійкість підприємств забезпечується під впливом значної сукупності факторів, які є взаємопов'язаними й формують стійке внутрішнє та зовнішнє середовище для провадження процесу відтворення.

У відповідності до цього, доцільно економічну стійкість розглядати як здатність економічної системи, зберігаючи свою цілісність, розвиватися, раціонально використовуючи ресурсний потенціал та враховуючи різний вплив факторів внутрішнього й зовнішнього середовища.

Варто звернути увагу на те, що економічна стійкість, у першу чергу, досягається саме за рахунок збалансованого, раціонального й ефективного використання ресурсів підприємства. При цьому, дослідження рівня економічної стійкості підприємства дозволяє оцінити його стан у цілому та ефективність управління ресурсним потенціалом задля виявлення проблем його розвитку та вироблення заходів щодо їх вирішення.

При оцінюванні економічної стійкості важливо врахувати наступне: необхідність попереднього визначення бажаного ефекту від реалізації заходів щодо забезпечення економічної стійкості; врахування взаємозв'язку та взаємозалежності основних елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство; доступ до ресурсного потенціалу забезпечення економічної стійкості, наявність ресурсних, законодавчих обмежень; процес забезпечення економічної стійкості має відбуватися у відповідності до головної мети функціонування підприємства.

Економічна стійкість є важливим індикатором, що впливає на ключові конкурентні характеристики, забезпечує лідируючі позиції підприємства на ринку, сприяє його інноваційному розвитку та залученню інвестиційних ресурсів, що, в підсумку, буде економічним підґрунтям до нарощування вартості підприємства.

Поряд з цим, економічна стійкість має сприяти забезпеченню збалансованості між наявними ресурсами (у відповідності до потреб підприємства) та можливостями їх додаткового залучення. Важливим є формування достатньої виробничої програми, організація безперебійного

матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу, налагодження системи реалізації готової продукції, у процесі формування асортиментної політики – надання переваги конкурентоспроможній продукції.

На сьогодні відсутній єдиний методичний підхід до оцінювання економічної стійкості підприємства, що обумовлюється, зокрема, різними точками зору науковців щодо складових цієї економічної категорії, відповідно, й різні підходи до набору індикаторів, що її характеризують. Т. Пономаренко надає таку систематизацію існуючих підходів до оцінювання рівня економічної стійкості суб'єктів господарювання, що подає узагальнення повного спектру репрезентованих в економічній літературі підходів, які мають прямиий або опосередкований характер у відповідності до досліджуваної проблематики, з метою визначення рівня перспективності їх практичного використання в контексті сучасних менеджеріальних технологій:

- *фінансово-моніторинговий підхід*, за якого рівень економічної стійкості оцінюється виключно кризь призму поточного стану та динаміки фінансового стану підприємства;

- *кризово-ймовірнісний підхід*, згідно якого економічна стійкість визначається прогнозним горизонтом настання кризового стану (банкрутства) на підприємстві;

- *агреговано-функціональний підхід* передбачає, що кількісний вимір рівня економічної стійкості інтегрально визначається сукупністю її функціональних видів;

- *бенчмаркінговий підхід*, за якого економічна стійкість визначається рейтинговими позиціями підприємства до найкращого аналогу або стандартів;

- *нормативно-цільовий підхід*, що передбачає оцінювання рівня економічної стійкості через вірогідність досягнення цілей підприємства у невизначених умовах середовища господарювання [1].

Отже, економічна стійкість характеризується здатністю підприємства як відкритої системи адекватно та ефективно реагувати на вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, а також здатністю ефективно управляти ресурсним потенціалом, що сприяє стабільній та прибутковій діяльності, нарощуванню економічної вартості підприємства. Якісне оцінювання економічної стійкості дозволить визначити сучасний і перспективний стан підприємства та обґрунтувати комплексні рішення, спрямовані на ефективний і динамічний його розвиток. Комплексний підхід до оцінювання дозволить виявити та нейтралізувати негативний вплив факторів, що перешкоджають стабільному і прибутковому функціонуванню та розвитку, а також сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства та його продукції.

Список використаних джерел: 1. Пономаренко Т.В. Забезпечення економічної стійкості підприємств та її оцінювання: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук зі спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності); 07 – Управління та адміністрування. Кривий Ріг: ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2017. 484 с.

УДК 658

Т.В. Клименко, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
О.Г. Поліщук, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Ключові слова: економічна безпека, економічна інформація, інформаційний ресурс, інформаційна система, інформаційні ризики

Ефективність управління бізнесом та забезпечення його економічної безпеки залежать від якості інформаційної системи, функціонування якої підтримується інформаційними ресурсами облікової та контрольної систем, також вона має сприяти підвищенню конкурентоспроможності компанії. Інформаційне забезпечення є комплексним процесом, що дозволяє задовольняти інформаційні потреби системи управління компанією, а інформація розглядається як ресурс, що містить дані про фінансово-господарську діяльність та про фактори внутрішнього й зовнішнього середовища, які впливають на неї. Характер інформаційних взаємозв'язків і ступінь задоволеності менеджменту обсягом та якістю інформації, передусім, впливають на гнучкість і раціональність системи управління.

Зауважимо, що інформації притаманна сукупність властивостей, зокрема, вірогідність, повнота, актуальність, цінність, зрозумілість, точність, доступність, динамічність, безперервність, та в науковій літературі виділяються такі основні підходи до визначення сутності інформації:

- згідно *традиційного підходу* інформація включає відомості, знання, повідомлення, які людина сприймає з навколишнього світу за допомогою органів почуттів (зору, слуху, смаку, нюху, дотику);

- *імовірнісний підхід* розглядає інформацію як відомості про об'єкти і явища навколишнього середовища, їхні параметри, властивості і стани, які зменшують наявну про них ступінь невизначеності і неповноти знань [1].

Інформацію у сфері економіки варто розглядати як сукупність даних, що характеризують економічні показники діяльності компанії, які підлягають обробці, передачі, аналізу, використанню та зберіганню у процесі прийняття управлінських рішень. Така характеристика є підтвердженням сутності економічної інформації як ресурсу компанії, який використовується для досягнення мети функціонування – нарощування вартості компанії та його прибутковості.

Інформаційна система дозволяє визначати пріоритетні напрямки розвитку компанії з урахування умов внутрішнього й зовнішнього середовища, обґрунтовувати управлінські рішення щодо функціонування та розвитку компанії, надавати достовірну й релевантну інформацію про стан і економічні результати діяльності тощо.

Погоджуємося з думкою науковців, що інформаційне забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства – це «організаційно-функціональний комплекс спеціально підібраних форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, необхідних і придатних для реалізації обліково-аналітичних і управлінських процедур, що забезпечують безпечне стабільне функціонування підприємства, його стійкий перспективний розвиток» [2].

Необхідність формування інформаційної системи забезпечення економічної безпеки бізнесу обумовлюється низкою факторів:

- нарощування темпів інформатизації й цифровізації усіх сфер діяльності, що розширює доступ до інформації, а задоволення більшості поточних потреб пов'язане із інформацією або стає можливе завдяки інформаційному забезпеченню;

- поглиблення цифрової трансформації бізнесу, що сприяє автоматизації як виробничого процесу, так і певним чином управлінню бізнесом;

- зростання ролі знань й інформації як нелімітованих ресурсів, застосування яких уможливорює більш ефективне використання інших ресурсів бізнесу (зокрема фінансових, матеріальних і трудових);

- динамічність середовища функціонування бізнесу через збільшення обсягу інформації, яка є підґрунтям для прийняття управлінських рішень, проте, інколи, може створювати проблеми через надлишковість та наявність «інформаційного шуму» [3].

У складі системи інформаційного забезпечення економічної безпеки необхідно виділити такі елементи: підсистему забезпечення компанії достовірною інформацією, підсистему захисту інформаційних ресурсів, динамічну базу даних, інформаційні технології [2]. При цьому, інформаційна система має включати інтегровану інформаційну систему, що забезпечує облік, контроль, первинну переробку інформації, що надходить з різних структурних підрозділів, а також систему підтримки прийняття рішень на різних рівнях управління.

Також необхідно враховувати такі ризики, пов'язані із функціонуванням інформаційної системи забезпечення економічної безпеки: ризики, що виникають через спотворення даних про фінансовий стан і результати діяльності суб'єкта господарювання у зв'язку із неефективною організацією обліково-аналітичної системи компанії; ризики як результат впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Отже, процес ухвалення управлінських рішень є досить складним, якість таких рішень прямо залежить від повноти врахування всіх чинників, які впливають на фінансово-господарський стан та результати діяльності компанії. У цьому контексті важливим є формування ефективної інформаційної системи як важливого елементу системи забезпечення економічної безпеки бізнесу.

Список використаних джерел: 1. Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 266 с. 2. Інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: навч. посіб. / О.М. Левченко, Н.С. Шалімова, Т.І. Грінка, О.В. Сторожук, Кропивницький: ЦНТУ, 190 с. 3. Поліщук О.Б. Формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філософії зі спец. 073 – Менеджмент, 051 – Економіка. Львів: ЛДУВС, 2022. 270 с.

УДК 331

Т.А. Козіцький, аспірант

Науковий керівник: **Я.М. Карпик**, канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри підприємства і торгівлі

Західноукраїнського національного університету

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ключові слова: *інновації, інноваційний процес, економічні цикли*

Інноваційний процес – це безперервний цикл, де результати досліджень та розробок ведуть до технічних змін, які, в свою чергу, стимулюють нові дослідження. Ця циклічність є основою його динамічності та здатності генерувати нові ідеї та продукти. На практиці це означає, що після визначення чіткої мети, наприклад, створення нового продукту чи технології, різні етапи інноваційного процесу можуть виконуватися паралельно. Це дозволяє економити час та ресурси, а також забезпечує більш гнучкий підхід до реалізації проекту чи виготовлення продукту. Тому інноваційний процес це перш за все потужний інструмент, який може допомогти підприємствам досягти успіху в динамічному розвитку у умовах конкурентного середовища.

Так, пояснення механізму підприємницьких циклів австрійський науковець використовує поняття "інновація", визначаючи його як "нову функцію виробництва – утворююче руйнування" і пропонує диференціацію за об'єктами втілення. Й. Шумпетер у своїй теорії виділяє 5 основних типів інновації [2, с. 47–48]:

- виробництво нового продукту або продукту з якісно новими властивостями (продуктова інновація);
- упровадження нового засобу виробництва, в основу якого покладено нове наукове відкриття або новий підхід до комерційного використання продукції (технологічна чи процесна інновація);
- освоєння нового ринку збуту, незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні (збутова інновація);
- залучення нових джерел сировини, незалежно від того, існували ці джерела раніше чи ні (сировинна інновація);
- упровадження нових організаційних форм (організаційна інновація).

Рішення про впровадження будь-якої інновації, тобто новий продукт, технологія, або організаційна зміна, важливо ретельно оцінити її потенційні можливості. Ця оцінка включає в себе визначення величини вигоди, яку може отримати підприємство від успішного впровадження інновації. Потенційні можливості інновації, у свою чергу, залежать від того, на якій стадії її життєвого циклу конкретне підприємство прийме рішення про її залучення у свою діяльність.

Життєвий цикл інновацій, починається з часу її виведення на ринок і закінчується виходом з ринку, тобто інноваційний цикл і життєвий цикл частково перетинаються. Кожен етап життєвого циклу інновації охоплює кілька стадій, які відрізняються за змістом робіт, зокрема:

Етап розроблення включає стадії зародження ідеї, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для перетворення ідеї на придатний для промислового виготовлення продукт, розроблення технології його виробництва.

На наступному етапі відбувається виведення на ринок де відбуваються налагодження технологічного процесу, випуск пробної партії та її ринкова апробація, формування стратегії та каналів збуту. На цьому етапі прибуток відсутній, оскільки витрати перевищують доходи від продажу.

Період швидкого сприйняття нового товару ринком і швидкого зростання прибутків відбувається на етапі зростання.

Етап зрілості характеризується уповільненням темпів збуту внаслідок придбання товару більшістю покупців. Товар перестає бути новинкою. Прибуток стабілізується або зменшується у зв'язку зі зростанням витрат на його захист від конкурентів. Цим етапом життєвий цикл інновації фактично завершується.

Етап занепаду. Різке падіння збуту і зниження прибутків. Товар знімають з виробництва [3].

Важливо зазначити, що тривалість кожного етапу може істотно відрізнятись для різних інновацій. Деякі продукти можуть проходити всі етапи за кілька років, інші ж можуть залишатися на етапі зрілості протягом десятків років та залежить від внутрішніх чинників, що обумовлюють здатність підприємства-інноватора прискорити процес перетворення ідеї на матеріалізований продукт, придатний до комерційного впровадження, і зовнішніх, які формуються співвідношенням попиту і пропозиції і впливають на тривалість комерційного використання інновації. Життєві цикли інновацій накладаються один на одного, мають ланцюговий характер. На момент, коли продукцію, яка перестала бути новою, знімають з виробництва, уже розроблена і готова до освоєння нова продукція, тобто інновації змінюють одна одну. Життєвий цикл інновації включає час її перебування у межах підприємства чи кількох підприємств, які створюють новацію, та поза її межами, коли інновація використовується іншими.

Значним кроком уперед стає також вихід на конкретні практичні рекомендації суб'єктам господарювання щодо принципів інноваційної поведінки і розкриття Й. Шумпетером системної природи інновацій, їхнього статико-динамічного дуалізму. Ці ідеї не втратили своєї актуальності й до сьогодні [4].

Таким чином, інновацію можна визначити як кінцевий результат ринкової реалізації впровадженого у певній сфері діяльності, яка є основою розвитку та рушійною силою і результатом водночас. Це досить складна категорія, яка на сьогоднішній день вивчається та досліджується у всіх сферах людської життєдіяльності, не обмежуючись лише економічною.

Список використаних джерел: 1. Столяров Д.В., Райца А. Етапи еволюційного розвитку інноваційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід. Інновації та розвиток*. 2009. № 8. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2009/6.pdf. 2. Управління інноваціями в сучасній організації / під ред. В. А. Євтушевського. Київ.: Нічлава, 2006. 359 с. 3. Маслюківська А. Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: від класичного визначення поняття «інновація» до сучасного розуміння інноваційних ідей. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. Вип. 145. С. 59-61. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/145_21.pdf. 4. Тебенко В.М. Економіка та організація інноваційної діяльності: електронний навчальний посібник. 2-ге вид. Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2018. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/feb/ptbd_1/page30.html

Ihor Krysovatty, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Trade
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE PROJECTS IN CONDITIONS OF TRANSFORMATIONAL CHANGES AND DIGITALIZATION

Keywords: *innovative project, digitalization, digital economy, digital technologies, transformational changes, transformations, innovations*

The development of innovative projects in the conditions of transformational changes and digitalization is a key task for enterprises, organizations and government structures in the modern world. Transformational changes include a wide range of transformations occurring in society, economy and technology. Digitalization, for its part, involves the introduction of digital technologies into all spheres of life, which speeds up and facilitates many processes.

The essence of an innovation project is the development and implementation of innovative ideas, concepts, products, services or processes in order to create significant value for the organization or society as a whole. Let's pay attention to the key characteristics of the innovative project [5, 6]:

- the innovative project must be oriented towards the introduction of new ideas, solutions or technologies that differ from what already exists on the market;

- innovative projects must meet the strategic goals and needs of the organization, taking into account internal resources, capabilities and competitive advantages;

- the essence of an innovative project is to achieve specific goals, such as increasing efficiency, reducing costs, improving the quality of products or services, expanding markets, etc.;

- innovative projects are often associated with certain risks, as they require the introduction of new approaches or technologies;

- an innovative project must take into account the needs and expectations of customers or end users, ensuring the production of products or services that they really value [7];

- innovative projects usually go through several stages, including analysis of market needs, concept and development, trial and testing, implementation and scaling;

- the essence of an innovative project may include not only the development of new products or technologies, but also changes in organizational processes, marketing strategies, the structure of the enterprise, etc.

Innovative projects play a key role in the development of organizations and stimulate their competitiveness. They contribute to the solution of modern challenges and ensure sustainable development in the conditions of constant changes and competition in the market [8].

That is why the development of innovative projects in the conditions of transformational changes and digitalization is an important element of the modern strategic development of enterprises and organizations in modern economic conditions. We will present the key aspects that should be taken into account when developing innovative projects in these conditions: analysis of transformational changes, research of opportunities, creation of an innovative environment, use of digital technologies, adaptability, partnership [1, 2, 3, 4].

Therefore, we note that at the beginning it is necessary to conduct an in-depth analysis of transformational changes in the field in which your company operates, which may include an assessment of new technologies, changes in consumer demand, the competitive landscape, etc.

Based on the analysis, find the opportunities that seem most promising for your business in the context of transformational change. It can be the introduction of new technologies, expansion of the product range, improvement of processes, etc.

The next step is to ensure the establishment of an innovative environment in the organization that promotes creativity and the implementation of innovative ideas. This may include organizing cross-functional teams, creating mechanisms to involve employees in the innovation process, etc.

At the same time, it is necessary to take into account the use of digital technologies and the opportunities they can offer. This can include the application of artificial intelligence, data analytics, the Internet of Things (IoT), blockchain, etc. to create new products, services and processes.

Thus, the development of innovative projects in the conditions of transformational changes and digitalization requires a strategic approach and readiness for constant changes. The path to successful innovative solutions requires close cooperation between various departments and participants of the organization, as well as a deep understanding of one's own business and the external environment.

References: 1. Desyatnyuk, O., Muravskiy, V., Shevchuk, O., Oleksiiv, M. Dual use of Internet of Things technology in accounting automation and cybersecurity // 12 th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, ACIT 360–363 (2022). DOI: 10.1109/ACIT54803.2022.9913080. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85141153727&origin=resultslist&sort=plf-f>. 2. Krysovatyu A., Ptashchenko O., Kurtsev O., Arutyunyan O. The Concept of Inclusive Economy as a Component of Sustainable Development. *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development* 1/2024, 164-172 URL: <https://ph.pollub.pl/index.php/preko/article/view/5755/4346>. 3. Джалілов А.Я. Інституційна система фрагментарного міжнародного виробництва транснаціональних фірм. *Бізнес Інформ*. 2015. №10. С. 36–40. 4. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. С. 55–60. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2001>. 5. Крисоватий А. Четверта промислова революція : зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків : монографія / А. І. Крисоватий, О. М. Сохацька, І. В. Скавронська [та ін.] ; за наук. ред. А. І. Крисоватого та О. М. Сохацької. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 480 с. 6. Крисоватий І.А. Сучасна ринкова інфраструктура України. *Abstracts of II International Scientific and Practical Conference*. Berlin, Germany. Pp. 87-88. URL: <https://eu-conf.com/events/research-work-in-the-system-of-training-teachers-in-technological-fields/> 7. Птащенко О., Карп В. Особливості реалізації новітніх технологій на міжнародному ринку: маркетинговий аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. №5 (322). С. 170-176. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-28>. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=19396>. 8. Собко О., Крисоватий І.А. Вдосконалення управління інноваційними проектами та поживлення інноваційної активності підприємств України. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 97-112. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1268>.

УДК 657.37

О.Р. Лучка, здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В. Р. Шевчук**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ESG РЕЙТИНГІВ

Ключові слова: ESG рейтинги, сталий розвиток, соціальна відповідальність, Refinitiv.

В сучасному світі все більша увага приділяється питанням сталого розвитку та екологічної відповідальності у сфері бізнесу. Ця тенденція породжує не лише попит на більш сталі і екологічно чисті практики, але і підвищує значення оцінки екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності компаній. Серед інструментів, які використовуються для оцінки сталості підприємств, особливе місце займають ESG (Environmental, Social, Governance)

рейтинги, оскільки вони є важливим інструментом для оцінки сталості та соціальної відповідальності корпоративного сектору у сучасному економічному середовищі. Окремі аспекти щодо сутності та особливостей формування ESG рейтингів розкриті у роботах українських науковців, зокрема Болгар Т. і Корчагіної Л. [1], Гури В. і Берданової О. [2], Зайцевої Л. [3] і Тивончук О. [4]. Незважаючи на широке поширення та значущість ESG рейтингів, їх сутність та методи формування залишаються предметом дослідження і обговорення в академічному та практичному середовищі.

Рейтингові агентства, які розробляють ESG стандарти, зазвичай використовують комплексний підхід, щоб оцінити екологічні, соціальні та управлінські показники підприємств. Цей процес включає аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх даних компаній, а також оцінку їх зв'язку з ESG критеріями. Рейтинги зазвичай присвоюються у вигляді числових оцінок або літерних рейтингів, що відображають рівень дотримання підприємством стандартів ESG. Для цього використовуються різні методики та системи оцінки, які можуть бути адаптовані до конкретного сектора діяльності підприємства. Охоплення рейтингу не обмежується лише компаніями, воно також може включати акції, цінні папери, біржові інвестиційні фонди та країни. Інвестори і споживачі використовують ці рейтинги для прийняття рішень про інвестування та покупку продуктів та послуг, звертаючи увагу на високі ESG рейтинги, що вказують на більш стійкі та соціально відповідальні практики підприємств.

Найвідоміші рейтингові агентства, які розробляють ESG рейтинги, включають такі компанії як Refinitiv, Bloomberg, MSCI, Sustainalytics, CPD, S&P Global та інші. Кожне з цих агентств використовує власні методології та критерії для оцінки сталості та соціальної відповідальності підприємств. Перевагами рейтингових агентств є їхні широкі дослідження, ресурси та доступ до даних, що дозволяють надавати достовірну інформацію інвесторам. Однак недоліками є відмінності в методологіях, що може призвести до різних оцінок одних і тих же компаній, а також можливість впливу на рейтинги замовників або недостатня прозорість у визначенні критеріїв оцінки.

Розглянемо особливості формування ESG рейтингів на прикладі такого постачальника, як Refinitiv. Однією з переваг Refinitiv є його великий обсяг фінансових даних та глибокий аналіз, який дозволяє надавати інвесторам повний обсяг інформації для прийняття рішень. Крім того, Refinitiv володіє широкою мережею аналітиків та експертів у фінансовій сфері, які забезпечують якісну інтерпретацію даних та розуміння ринкових тенденцій. Refinitiv також володіє потужною технологічною інфраструктурою, яка дозволяє швидко та ефективно обробляти великі обсяги даних для забезпечення актуальності та точності їхніх рейтингів. Такі фактори роблять Refinitiv одним з провідних гравців у галузі фінансового аналізу та надання ESG рейтингів.

Щодо методології формування ESG рейтингів, то Refinitiv збирає загальнодоступні дані стосовно екологічних, соціальних питань і питань управління від компаній і поєднує цю інформацію, щоб розподілити десять балів категорії ESG. До десяти категорій входять екологічні інновації, використання ресурсів, викиди, робоча сила, права людини, спільнота, відповідальність за продукт, менеджмент, акціонери та стратегія корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) [5]. Після цього оцінки категорії ESG об'єднуються, щоб створити оцінки за елементами «Екологічний» (E), «Соціальний» (S) та «Управління» (G), як показано на рис. 1.

Рисунок 1 – Методика побудови ESG рейтингів від Refinitiv

Крім того, Refinitiv пропонує комбіновану оцінку ESG (ESGC), яка враховує будь-які суттєві протиріччя ESG, що впливають на компанії, які вони аналізують. Рейтинги Refinitiv охоплюють широкий спектр понад 12000 державних і приватних компаній у всьому світі, і вони зберігають повний набір даних часових рядів, починаючи з 2002 року. Оцінки процентильного рангу легко інтерпретувати, і вони представлені як у відсотках, так і у літерних оцінках, починаючи від D- до A+. Ці оцінки порівнюються з бізнес-класифікаціями Refinitiv (TRBC - Industry Group) для всіх екологічних і соціальних категорій, включаючи оцінку протиріч [5]. Крім того, категорії управління оцінюються за країною реєстрації для кожної компанії. Важливо і те, що Refinitiv оновлює рейтинги ESG щотижнево, до того ж ретроспективно до 5 років.

Таким чином, розвиток ESG рейтингів свідчить про розширення усвідомленості про сталість та соціальну відповідальність у сучасному бізнес-середовищі. Рейтингові агентства, такі як Refinitiv, використовують різноманітні методики та системи оцінки, щоб надати інвесторам повну інформацію для прийняття рішень. Подальші дослідження в галузі формування ESG рейтингів сприятимуть розвитку більш точних, об'єктивних та стандартизованих методологій, що підвищить їхню важливість як інструменту для оцінки сталості та соціальної відповідальності підприємств у майбутньому.

Список використаних джерел: 1. Болгар Т. М., Корчагіна Л. Ф. (2023). Сучасні тенденції сталого розвитку в розробці політик та стратегій у бізнес-середовищі. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 3, pp. 21-34. DOI: 10.46299/j.isjmef.20230203.03. 2. Гура В., Берданова О. (2022). Відновлення та розвиток підприємництва в Україні на основі ESG-концепції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2(50), 68-74. <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.68-73> 3. Зайцева Л. О. (2019). Інтеграція сталого розвитку в діяльність компаній. *Економіка і держава*, № 11. С. 55–60 4. Тивончук О. (2020). ESG-рейтинги компаній – сутність та особливості формування. *Галицький економічний вісник*, № 6(67). С. 104–113. 5. Refinitiv (2024). Environmental, social and governance scores from Refinitiv https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/methodology/refinitiv-esg-scores-methodology.pdf.

УДК 339:657

Матвєєва Ю. О., здобувачка вищої освіти гр. ОА-212

Науковий керівник: **Гливенко В. В.**, канд. екон. наук, доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОНСИГНАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ

Ключові слова: бухгалтерський облік, консигнація, консигнаційні операції, консигнатор, митний контроль

Облік консигнаційних операцій є важливою складовою господарської діяльності для багатьох підприємств. Консигнаційні операції відіграють ключову роль у співпраці між постачальниками та роздрібними торговцями, дозволяючи останнім збільшити асортимент товарів без необхідності великих витрат на складське зберігання. Однак, облік консигнаційних операцій має свої особливості та вимагає уважного відношення. Враховуючи те, що товари, які перебувають на консигнації, не належать підприємству-покупцю, але він має контроль над ними до моменту продажу, виникає необхідність коректного визначення вартості, обліку та звітності з цих операцій.

А. Ткаченко розглядає консигнацію як форму торговельного посередництва, де товари продаються через консигнаційні склади посередників. У цьому випадку право власності на товар, який зберігається на складі посередника, залишається у власності експортера до моменту продажу покупцеві [5]. Операції за договором консигнації передбачають, що консигнатор зобов'язується реалізувати товари від імені консигнанта за винагороду, визначену в контракті, протягом певного періоду часу [6].

Після отримання товарів від консигнанта, консигнатор зберігає їх та проводить їх реалізацію покупцям на консигнаційному складі. Оскільки угода про консигнацію дозволяє реалізувати товар частинами, неефективно проводити митні процедури для всієї партії, бо є можливість повернення непроданих товарів консигнанту. У випадку необхідності товари залишаються під контролем митниці і реалізуються за їх дозволом. Після отримання дозволу від митниці, консигнатор проводить митні процедури згідно з митним режимом імпорту. Якщо товари, одержані на умовах консигнації, мають бути повернуті консигнанту, консигнатор складає митну декларацію, заповнену в митному режимі транзиту для митного оформлення товарів з метою їх подальшого вивезення [2].

Товари відвантажуються та приймаються на консигнацію шляхом укладання Акта приймання-передачі товарів, який підписується як консигнантом, так і консигнатором [3]. Крім цього, консигнант передає консигнатору документи, що підтверджують якість та безпеку товару, такі як сертифікати якості та походження. Доставка товару може здійснюватися як власними зусиллями, так і залученням третьої сторони, згідно з умовами контракту. У випадку, коли товари транспортуються третьою стороною, вартість послуг оплачується замовником на підставі підписаного Акта виконаних робіт. Зважаючи на те, що передача товарів консигнатору не призводить до переходу права власності, облік таких товарів у консигнанта відображається на субрахунку 283 "Товари на комісії" згідно з принципом обачності [1].

Товари, які отримані від постачальника консигнатором, реєструються на позабалансовому субрахунку 023 "Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні". Під час продажу цих товарів їх вартість відповідно зменшується на цьому субрахунку. У бухгалтерському обліку консигнатора вартість проданих товарів фіксується за цінами продажу на субрахунку 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг", одночасно відображаючи частину виторгу, що належить консигнанту-нерезиденту, за дебетом субрахунку 703.

Отриманий дохід також зменшується на суму мита, митних зборів та інших митних платежів, які були сплачені при ввезенні таких товарів від нерезидента. Витрати, пов'язані з наданням послуг з реалізації товарів за угодою консигнації у консигнатора, реєструються на субрахунку 903 "Собівартість реалізованих робіт і послуг" [4].

Товари, які були відвантажені консигнантом в рамках договорів консигнації, залишаються на балансі до моменту їх реалізації і відображаються на рахунку 283 "Товари на комісії". Під час відображення реалізації товарів, коли відбувається перехід права власності, у обліку консигнанта вартість проданих товарів відображається за цінами продажу за кредитом субрахунку 702 "Дохід від реалізації товарів", одночасно відображаючи первісну вартість цих товарів за кредитом субрахунку 283 і за дебетом субрахунку 902 "Собівартість реалізованих товарів" [4].

Отже, консигнаційні операції є важливими та вигідними для обох сторін угоди консигнації. Облік таких операцій має свою специфіку, тому важливо забезпечити правильне відображення руху товарів обома господарюючими суб'єктами. При цьому слід враховувати умови договору, які б забезпечували ефективну співпрацю між сторонами та оптимальне управління ресурсами.

Список використаних джерел: 1. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року № 291. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. 2. Марценюк Р. Облік консигнаційних операцій: практичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73). С. 475-479. 3. Марценюк Р.А. Облік консигнаційних операцій у консигнанта: теоретико-практичний аспект. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції: Львів. 2017. С. 181-182. 4. Облік консигнаційних операцій. URL: <https://studfile.net/preview/9750365/page:49/> (дата звернення 11.04.2024). 5. Рязанова Н.О. До питання про практичне використання консигнаційних операцій у зовнішньоекономічній діяльності. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. № 1(208). С. 118–123. 6. Ткаченко А. Особливості договору консигнації. URL: <http://blog.liga.net/user/atkachenko/article/28454.aspx> (дата звернення: 11.04.2024)

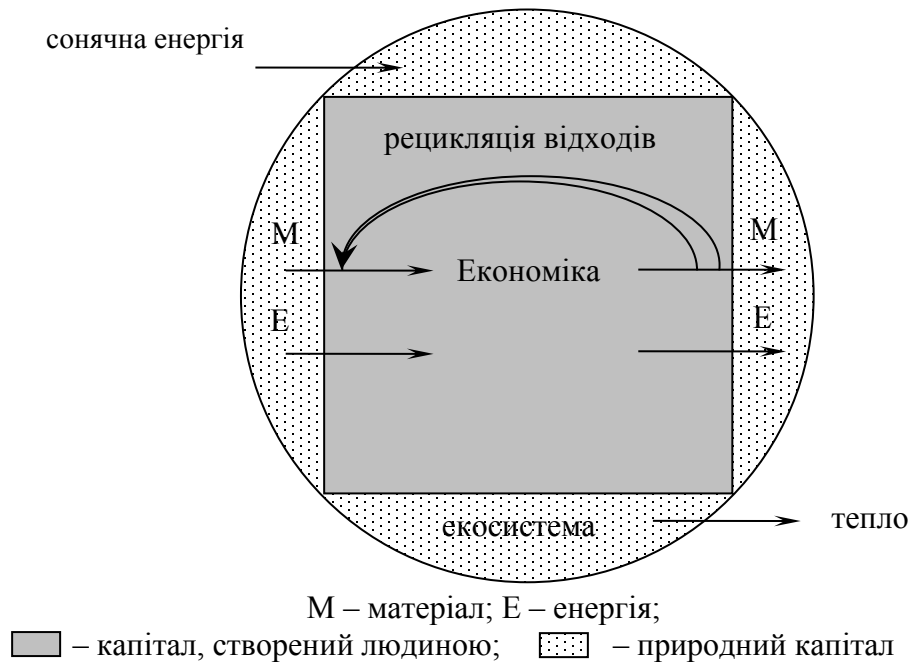
УДК 330.3

О.В. Мініна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

Ключові слова: сталий розвиток, динаміка, економічне зростання, модель розвитку, національна економіка

Сучасний світ переживає черговий період турбулентності та невизначеності, досягнувши певного рівня економічного розвитку, порогу зростання граничної продуктивності капіталу і наблизившись впритул до межі відтворювальної спроможності екосистеми, зайнявши собою весь планетарний простір (рис. 1).

Рисунок 1 - Економіка як відкрита підсистема екосистеми: модель наповненого світу [1, С. 57]

За таких умов проблема забезпечення саме сталого розвитку за жорстких обмежень усіх видів економічних ресурсів стає надактуальною для всіх країн світу. Для України, що стикнулася з безпрецедентними загрозами і втратами, пов'язаними з війною, ця проблема – справжній виклик і випробування на міцність та життєздатність.

Що ми маємо на сьогодні? Велику кількість зруйнованих промислових підприємств, найбільш масштабну міграцію працездатного населення за межі країни, колосальні втрати енергетичних потужностей – і це лише верхівка айсберга, що демонструє деградацію продукуючого сектору економіки. А ще – руйнування інфраструктурних об'єктів, цілих населених пунктів, втрата частини території, забруднення великих площ відходами війни, вибуття частини земель з господарського обігу через замінування, екологічні катастрофи, пов'язані з військовими діями тощо. Іншими словами, завдання, що стоять нині перед нашою країною, принципово відрізняються від проблем забезпечення сталого розвитку решти країн. Тому на першому етапі ми маємо стабілізувати економічний блок, що забезпечить нашу спроможність не лише для виживання, а і подальшого розвитку.

Яку динаміку демонструє наша економіка в поточному моменті? За даними НБУ зростання ВВП у 2023 р. склало 5,3% [2], що хоча і менше прогнозованих 5,7%, проте суттєве в умовах війни. Зрозуміло, що питання тут у низькій статистичній базі порівняння, оскільки в 2022 р. реальний ВВП скоротився на 28,8%, проте відновлювальне зростання є позитивною тенденцією в нинішній ситуації. Одним з основних локомотивів формування сукупного попиту стали бюджетні витрати на безпеку і оборону, сума доданої вартості сектору державного управління і оборони за два останні роки зросла більше, ніж на 46%, а його частка в загальній структурі економіки – з 6% у 2021 до 22% у 2023 р. [2]. Не можна недооцінювати й ефект зовнішньої допомоги, за рахунок якої здійснюються соціальні виплати, що також іде в плюс до сукупної купівельної спроможності всередині країни і стимулює вітчизняне виробництво через мультиплікатор споживчих та бюджетних витрат. Крім того, крупні оборонні замовлення, переробка високих врожаїв і відновлення внутрішнього попиту позитивно відобразилися на

переробній промисловості, що демонструє усталене зростання. З огляду на посилення військових дій та зatoryжний характер війни і, відповідно, підвищений запит на медичні послуги, відновилося зростання валової доданої вартості сектору охорони здоров'я.

В той же час продовжується падіння в енергетиці й у добувній промисловості через постійні обстріли енергетичної інфраструктури, зменшення можливостей генерації та обмеження експортних можливостей країни. Деякий «провал» демонструє і сфера освіти через зменшення кількості споживачів освітніх послуг і стримане державне фінансування галузі [2]. Зсуваючись по піраміді Маслоу вниз в умовах війни, населення суттєво скоротило попит на послуги сфери культури і розваг, змінивши структуру споживання в бік збільшення попиту на товари першої необхідності і широкого вжитку. Результатом стало зменшення величини валової доданої вартості цих галузей.

Незважаючи на війну і безпекові ризики, бізнес у березні 2024 р. вперше за останні п'ять місяців позитивно оцінив поточні результати своєї діяльності. Поліпшенню настроїв бізнесменів усіх секторів сприяли нарощення морських і залізничних перевезень, збереження стійкої ситуації на валютному ринку, низькі інфляційні очікування та сезонне поживлення ділової активності. Індекс очікувань ділової активності (ЮДА) у березні 2024 р. зріс до 52,0 з 47,5 у лютому, перевищивши нейтральний рівень (50 пунктів). Водночас стримуючими чинниками залишаються посилення обстрілів критично важливих об'єктів, ризик недостатності міжнародного фінансування та блокада західного кордону [3].

Якими мають бути стратегічні орієнтири сталого розвитку України на майбутнє? По-перше, створення потужної індустріальної платформи, ядром якої, скоріш за все, стане військове виробництво з огляду на специфічний досвід, отриманий нашою країною за останні роки. По-друге, поступове вибудовування потужної системи якісної освіти, науки та інновацій, акцент на запити суспільства і формування ефективного людського капіталу. По-третє – реалізація екологічних пріоритетів розвитку національної економіки, активізація «зеленої» енергетичної повістки з активним використанням можливостей наявного агропромислового потенціалу.

Незважаючи на нинішню аграрну спеціалізацію нашої країни, ми маємо усвідомити, що єдиним шансом для ефективного розвитку в сучасному світі є створення прогресивної промислової бази, оскільки прикладів успішної аграрної країни ми на сьогодні не маємо. Промисловість формує попит на науку і технічну освіту, створює додану вартість економіки і її матеріальну складову. Найбільш потужні країни світу – США, Німеччина, Китай, Японія, Південна Корея – володіють розвиненою промисловістю, на них приходить близько 80% НДДКР, патентів та інновацій світу [4].

Список використаних джерел: 1. Дейлі Г. Поза зростанням. *Економічна теорія сталого розвитку*. Київ: Інтелсфера, 2002. 298 с. 2. Інфляційний звіт. Січень 2024 року. *Національний банку України: веб-сайт*. 2024. 54 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1.pdf?v=7. 3. Індекс очікувань ділової активності підприємств у березні 2024 року. Опитування підприємств. *Національний банку України: веб-сайт*. 1 квітня 2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-vidnoviv-pozitivni-otsinki-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriyemstv-u-berezni>. 4. Куш О. З епохи сталі до мікророботів. Як Україні не випасти з цивілізації. *Dsnews.ua: веб-сайт*. URL: <https://www.dsnews.ua/economics/iz-epohi-staliki-mikrorobotam-kak-ukraine-ne-vypast-iz-28102019220000>

УДК 351.778.5

Є.О. Мужиченко, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Науковий керівник: **А.П. Дука**, д р екон. наук, професор,
професор кафедри менеджменту та адміністрування

О.І. Орловський, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Науковий керівник: **О.С. Лашук**, канд., держ., упр., доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування

Національний університет «Чернігівська Політехніка», м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ключові слова: адміністративні послуги, державне регулювання, житлово-комунальне господарство, цифровізація

Формування ефективної організаційної системи є ключовим елементом успішного державного регулювання. Ця система повинна бути гнучкою для адаптації до змінних умов, запобігати дублюванню функцій місцевих органів, забезпечувати чітке керівництво та мотивувати кадри. Ці принципи важливі для регулювання житлово-комунального господарства та мають бути повністю враховані в його організаційній структурі.

У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу виникає потреба розробки нових стратегій для ефективного забезпечення громадян адміністративними послугами, зокрема у житлово-комунальному секторі. Наша країна вже зробила значні кроки у напрямі цифровізації надання адміністративних послуг для підвищення якості обслуговування громадян, спрощення та прозорості цих процесів. Однак сфера адміністративних послуг щодо житлово-комунального господарства потребує удосконалення за даним напрямом.

Бобович О. М у своєму дослідженні розрізняє поняття «житлово-комунальна (комунальна) послуга» і «адміністративна послуга у сфері житлово-комунального господарства», що надаються організаціями зі складу житлово-комунального господарства. Автор вказує, що ці дефініції не є тотожними та є принципово різними за змістовною наповненістю та функціональним призначенням. Так, комунальна послуга являє собою результат господарської діяльності житлово-комунальних підприємств, тоді як адміністративна послуга у сфері житлово-комунального господарства здійснюється адміністративним органом [1]. З чим ми цілком погоджуємось.

Згідно ст.4 Закону України «Про адміністративні послуги» державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на принципах: 1) верховенства права, у тому числі законності та юридичної визначеності; 2) стабільності; 3) рівності перед законом; 4) відкритості та прозорості; 5) оперативності та своєчасності; 6) доступності інформації про надання адміністративних послуг; 7) захищеності персональних даних; 8) раціональної мінімізації кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг; 9) неупередженості та справедливості; 10) доступності та зручності для суб'єктів звернень [2]. Зазначені принципи можуть бути реалізовані ефективно за допомогою електронних технологій надання адміністративних послуг, в тому числі і у сфері житлово-комунального господарства.

В Україні адміністративні послуги у сфері житлово-комунального господарства включають:

1) адміністративні послуги у сфері водопостачання та водовідведення;

2) адміністративні послуги у сфері тепlopостачання, а саме:

- зупинення/відновлення дії ліцензії повністю або частково, анулювання ліцензії повністю або частково на провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії, з транспортування теплової енергії магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами, з постачання теплової енергії;

- видача ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництво теплової енергії;
- видача ліцензії на провадження господарської діяльності з постачання теплової енергії;
- видача ліцензії на провадження господарської діяльності з транспортування теплової енергії магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами.

На сьогодні у цифровому форматі доступна така послуга, як отримання дозволу на спеціальне водокористування від Державного агентства з водних ресурсів України через портал електронних послуг та відповідно подати звіт про використання води. Таким чином, цифровізації потребують процеси щодо надання решти зазначених послуг, адже такий формат скорочує час на подання запиту або заявки, забезпечує прозорість процесів, допомагає уникнути помилок та неточностей в документації, удосконалює співпрацю.

Список використаних джерел: 1. Бобович О. М. Особливості надання адміністративних послуг у сфері житлово-комунального господарства. *Управління розвитком*. 2012. №8. С. 7 – 8. 2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> .

УДК 330.8

В.П. Намарчук, аспірант

Науковий керівник: **В.Ф. Гончаренко**, д-ор екон. наук, професор, віцепрезидент, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Ключові слова: стратегію корпоративної соціальної відповідальності, військовий стан, волонтерство, партнерство.

З початком військових дій більшість підприємств були змушені переглянути свою стратегію корпоративної соціальної відповідальності та адаптувати її до нових обставин. В зв'язку з цим, CSR Ukraine, Центр «Розвиток КСВ» представив 5-тикомпонентну модель соціальної відповідальності під час війни [1]. Ця модель вперше узагальнює досвід вітчизняних компаній після повномасштабного вторгнення і може бути застосована іншими компаніями під час конфліктів та стихійних лих. Вона включає основні пріоритети, на які українські компанії вкладали або планували вкладати під час воєнних подій, такі як неперервність бізнесу, безпека людей, підтримка армії, розвиток партнерств та співпраця з місцевими громадами.

Модель соціальної відповідальності під час війни складається з п'яти компонентів:

1) безперервність бізнесу – це готовність компаній до кризових ситуацій, що включає аспекти співробітників, бізнес-процесів та ресурсів компаній;

2) забезпечення безпеки персоналу – цей аспект охоплює турботу компаній про фізичну та психологічну безпеку свого персоналу та їх родин, включаючи інвестування у релокацію, підготовку укриттів та психологічну підтримку;

3) підтримка військових – це надання фінансової та іншої допомоги, включаючи підтримку окремих військових підрозділів;

4) співпраця – цей аспект включає партнерство, ініційоване компаніями в Україні з національними та місцевими органами влади, в якому вони можуть надавати безкоштовні послуги, передплату податків, а також співпрацювати з конкурентами для реалізації важливих ініціатив;

5) підтримка місцевих громад – це підтримка гуманітарних проектів, співпраця з фондами та благодійними організаціями, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб.

Розглядаючи проблеми та перспективи розвитку корпоративної соціальної відповідальності в умовах війни, С. Бурій, Г. Жалдак розглядають такі ключові аспекти, як [2]:

адаптація стратегії КСВ до військової ситуації – з початком військових дій більшість компаній були змушені переглянути свою стратегію корпоративної соціальної відповідальності та адаптувати її до нових обставин. Першими проявами адаптації стратегії КСВ до воєнного стану стало вирішення проблем безпеки: працівники змушені були переїхати або шукати притулку через втрату житла; Деякі компанії взяли за свою місію надання житла. інші забезпечували членів екіпажу їжею та життєво важливими ресурсами. Зараз у центрі уваги – підтримка національної економіки та армії. Більшість соціально відповідальних компаній віддають перевагу благодійним проектам для допомоги постраждалим, підтримки збройних сил і відновлення зруйнованих об'єктів. Також варто відзначити розвиток внутрішньої КСВ, оскільки компанії продовжують дбати про своїх співробітників, забезпечуючи їм нормальні умови праці та психологічну підтримку. Новий підхід набуло і створення стабільних і комфортних умов праці. Організація роботи під час повітряних нальотів стала серйозною проблемою, оскільки безпека працівників залишається пріоритетом. Великі компанії вкладають кошти в будівництво власних бомбосховищ і купівлю генераторів. Таким чином, воєнний період визначив нові пріоритети та розширив розуміння КСВ для українських компаній. Так, згідно з результатами дослідження дослідницької компанії «Градус» «Настрої української економіки», проведеного до Київського міжнародного економічного форуму 2022, пріоритетом для вітчизняних компаній у 2022 році стало збереження оплати праці співробітників на максимальному рівні, а повне збереження колективу (50% і 49% опитаних) і лише наступним показником є збереження ринків збуту (46%) [3]. Компанії частково змінюють свою стратегію та переходять від задоволення фінансових потреб до досягнення соціальних цілей, що є відображенням принципів КСВ по відношенню до персоналу. Очікується, що із закінченням бойових дій та скасуванням воєнного стану бізнес буде змушений переорієнтувати свою увагу на відновлення та розвиток економіки;

розвиток корпоративного волонтерства – у перші місяці військової агресії волонтерство стало неймовірно потужним інструментом. У мирний час цей аспект проявляється через реалізацію екологічних ініціатив (прибирання, благоустрій прилеглих територій), соціальних (підтримка молодих сімей) та економічних ініціатив (сприяння пільговому кредитуванню). Корпоративне волонтерство на потреби військових проявляється у зборі добровільних пожертв на підтримку української армії, організації харчування малозабезпечених верств населення, а також проведенні робіт з прибирання територій, постраждалих від активних бойових дій. Наприклад, співробітники компанії «Київстар» провели день донора, взяли участь в акції «Пробіг під каштанами», організували корпоративний чемпіонат з футболу, щоб зібрати кошти на придбання медикаментів для операцій. Компанія SoftServe запустила корпоративний благодійний фонд «Відкриті очі», щоб співробітники могли створювати та приєднуватися до благодійних проектів та збирати кошти для їх реалізації [4]. Згідно з результатами дослідження [5], проведеного у 2022 році в рамках Ініціативи з відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України, більшість компаній беруть активну участь у боротьбі за незалежність: 93,4% у допомозі країні, яка бере участь у війні; близько 70% беруть безпосередню участь у волонтерській роботі [X]. Це свідчить про зміну пріоритетів компанії та підвищення інтересу до нефінансової складової. Можливо, подібний досвід може дати новий поштовх для активного розвитку КСВ у повоєнний період;

патріотична спрямованість КСВ – проявилася у зростанні патріотичних настроїв серед населення, що призвело до необхідності раціонального підходу до українізації як у побуті, так і в бізнесі. Актуально стало активно підтримувати місцевих виробників і перевіряти партнерів, клієнтів, постачальників і зацікавлених осіб на можливий зв'язок із країною-агресором. Уряд України створив відповідний правовий режим, який передбачає конфіскацію майна, накладення

санкцій або кримінальну відповідальність за підтримку агресії. В результаті ризику взаємодії з подібними компаніями чи особами змінилися з репутаційних на ризику власності, і тепер вітчизняні виробники змушені приділяти пильну увагу аспектам прямих і опосередкованих відносин з Росією чи Білоруссю, використовуючи комплексний підхід до аналіз інформації.

Список використаних джерел: 1. Модель КСВ для компаній під час війни. URL: <https://csr-ukraine.org/news/model-ksv-dlya-kompaniy-pid-chas-viyni/> 2. Є. Бурий, Г. Жалдак Корпоративна соціальна відповідальність в умовах війни. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua> 3. Настрої українського бізнесу: дослідження Київського Міжнародного Економічного Форуму. *Gradus Research Plus*. 2022. URL: https://gradus.app/documents/322/Gradus_for_KIEF_-_Business_Survey_y9d5apv.pdf (дата звернення: 22.03.2023). 4. Нефьодова К. А. Корпоративне волонтерство як складова соціальної відповідальності бізнесу. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*: зб. наук. пр. Київ, 2016. № 1. С. 291-239. 5. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. Дія. Бізнес: веб-сайт. 2022. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna> (дата звернення: 04.04.2023).

УДК 334.722

Олифіренко І.С., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **О.В. Попело**, д-р екон. наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та адміністрування

Національний університет «Чернігівська Політехніка», м. Чернігів, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: електронна комерція, розвиток електронної комерції, правове середовище, інновації, правове забезпечення

Незважаючи на зростання, електронна комерція в Україні стикається з рядом викликів. Серед них – нестабільне правове середовище, технічні та логістичні проблеми, а також конкуренція з боку міжнародних платформ. Проте, ці виклики також відкривають нові можливості для розвитку. Україна має потенціал стати регіональним лідером у сфері електронної комерції, якщо вдасться вирішити ці проблеми та використати наявні можливості.

Електронна комерція стає неодмінною складовою сучасної економіки, і Україна не виняток. Проте, успішний розвиток цього сектору вимагає не лише технологічних зусиль та інноваційних рішень, але й належного правового забезпечення. Створення сприятливого правового середовища має вирішальне значення для стимулювання інвестицій, захисту прав споживачів та підтримки підприємництва в електронній комерції.

Електронна комерція відкриває безліч можливостей для малих та середніх підприємств (МСП) в Україні. Завдяки доступності онлайн-платформ та ринків, навіть невеликі бізнеси можуть ефективно просувати свої товари та послуги, залучати нових клієнтів і розширювати свої географічні межі. Для багатьох МСП електронна комерція стає ключовим інструментом для виживання та конкурентоспроможності в умовах зростаючої конкуренції на ринку.

Одним із основних аспектів, який потребує уваги в правовому середовищі електронної комерції, є захист прав споживачів. Чіткі та прозорі правила щодо повернення товарів, захисту від шахрайства та обману, а також забезпечення конфіденційності особистих даних є невід'ємними частинами діяльності в електронній сфері. Необхідно створити законодавчу базу, яка б урахувала особливості електронної торгівлі та забезпечувала надійний захист прав споживачів.

Створення сприятливого правового середовища також є ключовим фактором у привабленні інвестицій та розвитку бізнесу в електронній сфері. Прозорість та стабільність правових норм, які регулюють діяльність електронної комерції, знижують ризики для бізнесу та стимулюють нові інвестиції. Крім того, правове забезпечення у сфері інтелектуальної власності відіграє ключову роль у захисті інновацій та розвитку технологій, що підтримують електронну комерцію.

Важливо також встановити стандарти та правила, які б забезпечували консистентність та якість товарів та послуг, пропонованих в електронній комерції. Регулювання реклами, маркетингових практик та платіжних систем також є необхідними для забезпечення чесної конкуренції та захисту інтересів споживачів.

Україна має великий потенціал для розвитку електронної комерції, проте цей розвиток потребує належного правового забезпечення. Створення сприятливого правового середовища, яке б захищало права споживачів, стимулювало інвестиції та підтримувало підприємництво, є важливим кроком для досягнення успіху в цій сфері. Відповідне законодавство повинно бути гнучким, адаптивним до швидко змінюючогося технологічного середовища та сприяти інноваціям і розвитку електронної комерції в Україні. Електронна комерція — це не лише шлях до інновацій та зростання, але й ключовий компонент для досягнення економічного процвітання в Україні.

Список використаних джерел: 1. Чучковська А. Електронна комерція: деякі проблеми правового регулювання. *Право України*. 2003. № 1. С. 111. 2. Меджибовська Н. Перспективи розвитку електронного бізнесу в Україні. *Економіка України*. 2003. №6. С. 36.

УДК 336.7:339.9

Ю.Ю. Онопрієнко, аспірант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЄС

Ключові слова: модернізація, цифровізація, трансформація, банківська діяльність, ЄС, персоналізація, клієнтоорієнтованість

Етап модернізації та цифровізації сьогодні охоплює не лише сектори господарства, а й економіки країн, світову економіку загалом. Модернізація та цифровізація банківської діяльності є стратегічними напрямками розвитку фінансової системи, спрямованими на підвищення конкурентоспроможності банків, а також створення більш ефективного та стійкого фінансового середовища. Поштовхом до модернізації та зростання ролі цифровізації у банківській сфері ЄС став черговий період невизначеності, пов'язаний з впливом змінних темпів зростання світової та європейської економік.

Завдяки модернізації і цифровізації відбуваються зміни у банківському секторі, у тому числі й у країнах Європейського союзу. Банківський сектор ЄС зазнає глибоких трансформацій в умовах змін економічних умов, технологічних революцій, проблем сталого розвитку. Як національні уряди, так і Європейський центральний банк втрутилися з рядом надзвичайних дій, щоб пом'якшити економічний удар пандемії Covid-19, але в міру того, як ці заходи будуть скасовані, більше підприємств занепаде, а безробіття залишатиметься високим. Крім того, до такого періоду невизначеності додалася війна в Україні. Відповідно банки в ЄС змушені резервувати більше резервів, що в кінцевому підсумку може вплинути на їх здатність надавати достатньо фінансування для підтримки економічного відновлення. Також і пандемія, і війна загострила інші виклики, які вже вплинули на європейські банки, ціни на акції яких відставали

від загального ринку більше десяти років, незважаючи на потужний початок 2021 року. Витрати просто занадто високі в епоху нульових або негативних процентних ставок, а прибутки банків нижчі за їх вартість капіталу [1]. За даними ЄЦБ, економічне падіння, спричинене Covid-19, спричинило ще більший тиск на прибуток, і попит на кредити залишається невизначеним.

Модернізації банківської діяльності полягає у впровадженні новітніх технологій, методів та стратегій для покращення функціонування банку та задоволення потреб сучасного ринку. Впровадження цифрових, новітніх технологій у банківській діяльності у країнах ЄС дає можливість отримання більш легкого доступу до банківських послуг, автоматизації процесів, покращення клієнтського обслуговування та оптимізації бізнес-процесів.

Цифровізація банківських послуг це процес перетворення традиційних банківських послуг та процесів на цифрові, онлайн-орієнтовані, технологічно продуктивні та клієнтоорієнтовані сервіси. Такі трансформаційні процеси в банківській діяльності в європейських країнах включають в себе використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, блокчейн, хмарні обчислення та інші, і загалом сприяють полегшенню доступу до банківських послуг, підвищенню ефективності та оптимізації банківських процесів.

Цифровізація у сфері банківських послуг в ЄС має тенденцію до зростання. Так, один з підходів щодо оцінки цифровізації фінансових послуг був розкритий у праці О. Пахненко та інш., який включає три складові цифрова інклюзія, фінансова інклюзія, цифрові фінансові послуги [2]. Висновки даного дослідження показали, що у 2019 р. високого рівня цифровізації фінансових послуг досягли шість країн, зокрема Норвегія, Данія, Фінляндія, Швеція, Великобританія та Нідерланди.

Також цифровізація включає й розширення електронних платіжних систем – безконтактні картки, мобільні платежі, перекази коштів через мобільні додатки, онлайн-платіжні платформи та інші, для забезпечення швидкого та зручного доступу до фінансових послуг. Усе більше банки у ЄС приділяють увагу розробці цифрових банківських продуктів, таких як онлайн-банкінг, віртуальні картки, цифрові кредити та інші, які дозволяють клієнтам здійснювати операції та керувати своїми фінансами з будь-якого пристрою з доступом до Інтернету.

Одним з основних напрямків в банківській діяльності є модернізація технологій. Хмарні обчислення та прогрес у Generative AI (GenAI) можуть значно підвищити операційну ефективність і взаємодію з користувачами, а також створити нові джерела доходу. Недавнє опитування EY European Financial Services AI Survey показало, що 78% керівників банків планують збільшити витрати на GenAI протягом 2024-2025 рр [3]. У зв'язку з тим, що споживачі вимагають безперервного, багатоканального та персоналізованого досвіду, банки можуть використовувати GenAI, хмару та аналітику даних і будувати стратегічні партнерства, для свого подальшого розвитку. Орієнтація на клієнта має бути основою трансформації, особливо коли на ринок виходять нові гравці. Для утримання конкурентних позицій банки мають сьогодні швидко переходити від застарілих платформ до хмари, щоб повністю розкрити потенціал даних, які вони зберігають. Цей процес охоплює усе: від хмарних сервісів (під DORA) до захисту криптоактивів (MiCAR) до захисту програм штучного інтелекту (Закон ЄС про штучний інтелект).

Персоналізація і клієнтоорієнтований підхід є ознакою сучасного етапу модернізації і цифровізації у банківській діяльності ЄС. Так, використання аналітики даних та штучного інтелекту для надання персоналізованих рекомендацій, порад та послуг клієнтам дозволяє банкам краще задовольняти їхні потреби та вподобання. Саме спрямованість на індивідуальні потреби клієнтів та надання персоналізованих рішень, які відповідають їхнім вимогам та вподобанням, дозволить банкам утримувати свої конкурентні позиції.

Фокус на зручності та задоволенні клієнтів, включаючи поліпшення інтерфейсів користувача, зменшення часу обробки та реагування на запити клієнтів, надання швидких й ефективних рішень є основою впровадження клієнтоорієнтованого підходу у банках.

Також модернізація і цифровізація у банківській діяльності ЄС сприятиме забезпеченню безпеки та конфіденційності. Використання передових, інноваційних, цифрових технологій у банківській діяльності підвищує рівень захисту фінансових даних та персональної інформації клієнтів від кіберзагроз та інших загроз безпеці.

Отже, модернізація банківської діяльності спрямована на створення більш гнучкого, ефективного банківського середовища, яке відповідає змінам в умовах ринку та вимогам клієнтів, а цифровізація банківських послуг відіграє ключову роль у відповіді на змінні потреби, очікування клієнтів, й покращує доступність та якість банківських послуг. Модернізація і цифровізація сприяє ефективнішому використанню ресурсів та підвищує конкурентоспроможність банків на ринку.

Список використаних джерел: 1. Schmidt M. Transforming European Banks. Time for radical change. PWC, 2023. 2. Pakhnenko O., Rubanov P., Hacar D., Yatsenko V., & Vida I. Digitalization of financial services in European countries: Evaluation and comparative analysis. Journal of International Studies, 2021, 14(2), 267-282. doi:10.14254/2071-8330.2021/14-2/17. 3. Nigel Moden. European banking in 2024: Customer-driven transformation continues but cost agenda, resilience and sustainability dominate. EY, 2024, January 22.

УДК 339

Ю.М. Перетяцько, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, розвиток

Фінансовий лізинг є дієвим інструментом фінансування засобів праці у багатьох країнах світу. Серед всіх країн Сполучені Штати Америки є лідерами лізингового ринку, який оцінюється у 1 099,77 млрд дол. США, на другому місці – Китай із обсягом 206 млрд дол. США. Третє та четверте місце – Великобританія та Німеччина (разом 42 % від європейського ринку). На п'ятому місці – Японія – 43,16 млрд дол. США [1].

Структура лізингового ринку залежно предмету різниться та є унікальною для кожної країни (рис. 1).

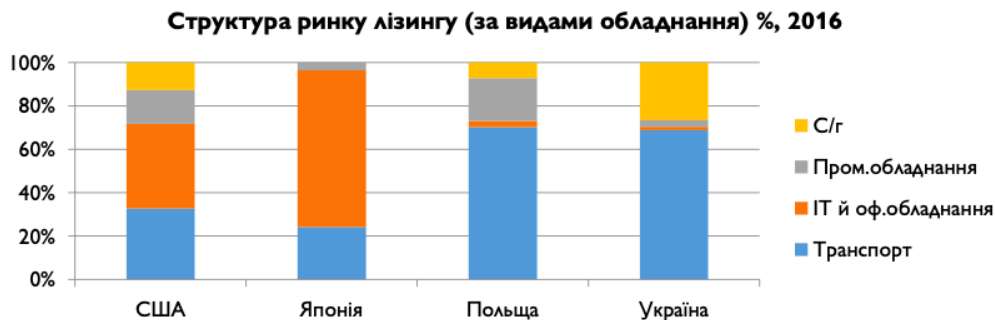

Рисунок 1 – Структура ринку лізингу [1, С. 17]

У США превалює транспорт та ІТ-обладнання, в Японії фінансують на умовах лізингу здебільшого ІТ-обладнання, Польща та Україна – транспорт.

За рівнем обсягу нового бізнесу серед європейських країн перше місце займає Великобританія, на другому місці Франція, на третьому – Німеччина (рис. 2).

European Leasing Market, H1 2023

New business volumes amounted **€187B**
grew by **9.5% YoY**.

Outstanding reached **€699B**
expanded by **4.2% YoY**.

New volumes & % change YoY by cluster

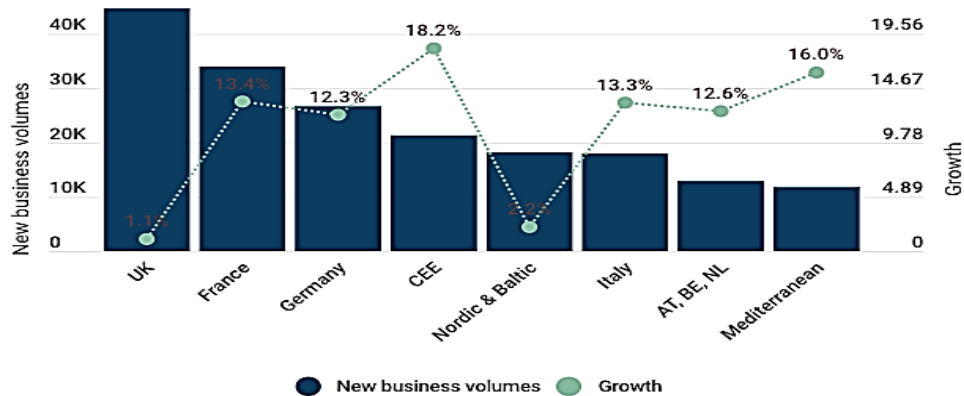

Рисунок 2 – Європейський ринок лізингу [2]

У Німеччині, країнах Північної Європи та Балтії у структурі фінансування на умовах лізингу переважають транспортні засоби, у країнах Центрально-Східної Європи, Італії та Великобританії - обладнання (рис. 3).

New leasing growth rates per cluster and asset type in 2022

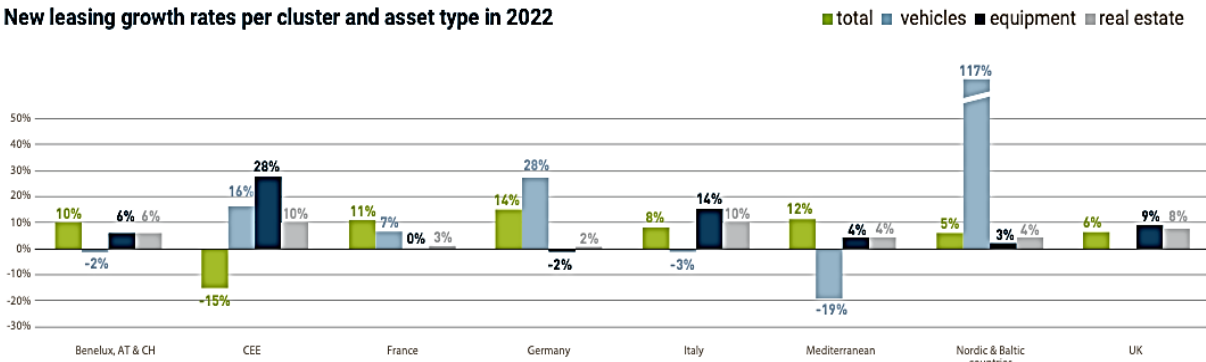

Рисунок 3 – Структура активів, яка фінансується на умовах лізингу [3]

Сталий ріст міжнародного лізингового ринку з року в рік пояснюється перевагами цього виду фінансування. А саме: компанії не вимагають застави або гарантії на лізингове майно; лізингові платежі розподіляються пропорційно упродовж всього терміну дії лізингової угоди; лізингодавці пропонують супутні послуги (страхування, технічне обслуговування).

В Україні обсяги фінансового лізингу є досить низькими, особливо за останні три роки, що пов'язано із впливом подій COVID-19 та воєнним станом. Із позитивних зрушень стало унормування більшості дискусійних моментів у Законі України “Про фінансовий лізинг” у 2021 році. Однак це не дало стрімкого збільшення показників лізингового ринку. Оскільки проінформованість суб'єктів господарювання щодо переваг фінансового лізингу є досить низькою. Лізингодавці не мають доступу або не користуються коштами міжнародних фінансових інституцій, а вендорне фінансування і досі не впроваджено в український лізинговий бізнес.

Список використаних джерел: 1. Краковська А., Вишневський І., Педос Н. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання. Київ, 2018. С. 15-18. 2. Summary of H1 2023 Annual Statistics. URL: <https://www.leaseurope.org/glance-h1-2023-statistics>. 3. Leaseurope: key facts and figures 2022. URL: <http://surl.li/szhoo>

УДК 657

І.Р. Пінчук, здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О. С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПИТАННЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Ключові слова: законодавчо-нормативні документи, нематеріальні активи, рівні нормативного регулювання обліку, бухгалтерський облік, облікова інформація.

Характеристики нематеріальних активів вирізняються своєрідністю, унікальністю складу, великим впливом на фінансове становище та результати господарської діяльності підприємств. Аналізуючи чинні нормативні документи, які стосуються бухгалтерського обліку та аудиту, включаючи облік нематеріальних активів, можна визначити кілька рівнів регулювання цих процесів.

Ці нормативні рівні визначають основні принципи та вимоги, які пов'язані із здійсненням обліку та аудиту нематеріальних активів на підприємствах. Важливо враховувати, що високий рівень унікальності та впливу цих активів визначає необхідність детального та систематичного дотримання нормативів [1, с. 32].

Перший рівень регулювання включає загальні положення, які стосуються обліку та аудиту в цілому, і забезпечують загальний фреймворк для діяльності підприємства. Другий рівень деталізує ці положення, конкретизуючи вимоги щодо нематеріальних активів. На третьому рівні розглядаються конкретні аспекти, які враховують особливості різних видів нематеріальних активів та специфіку галузей діяльності підприємства.

Цей підхід дозволяє визначити систему нормативного регулювання, що охоплює всі аспекти обліку та аудиту нематеріальних активів, забезпечуючи системність та відповідність вимогам на різних рівнях.

Отже, перші три рівні регулюються на рівні держави та мають обов'язковий характер для всіх підприємств і організацій. Важливо відзначити, що документи на одному рівні не повинні суперечити документам більш вищого рівня. На відміну від цього, документи четвертого рівня розробляються безпосередньо на підприємстві.

Основним правовим документом, який визначає норми щодо бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, є Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". Цей закон надає підприємствам право самостійно визначати облікову політику, обирати форму бухгалтерського обліку, розробляти систему внутрішнього обліку та визначати правила документообігу.

У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" прописано методи нарахування амортизації на нематеріальні активи, розрахунки амортизації та строки нарахування амортизації [2, с. 78].

Таблиця 1 – Рівні нормативного регулювання обліку нематеріальних активів*

Кодекси та закони	Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України; Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»
Стандарти бухгалтерського обліку, МСБО	НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»; МСБО 38 «Нематеріальні активи»
План рахунків, інструкції, методичні рекомендації	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів
Внутрішні документи підприємства	Наказ про облікову політику підприємства; Положення про бухгалтерію; Посадові інструкції з ведення обліку нематеріальних активів; Графік документообігу; Робочий план рахунків для обліку нематеріальних активів; Наказ про проведення інвентаризації

* Джерело: [4, с.22-23]

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" устанавлює методологічні принципи формування інформації про нематеріальні активи та викладення цієї інформації у фінансовій звітності. Важливо зауважити, що визначені в цьому положенні норми не охоплюють гудвіл та операції з нематеріальними активами, які регламентуються іншими стандартами бухгалтерського обліку.

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, рахунок 12 "Нематеріальні активи" використовується для реєстрації нематеріальних активів. Придбання та отримання нематеріальних активів відображаються на цьому рахунку за дебетом, тоді як їх вибуття, що виникає внаслідок продажу або інших операцій, припиняючи використання активів підприємства, фіксується за кредитом.

Рахунок 12 "Нематеріальні активи" включає в себе наступні субрахунки: 121 "Права користування природними ресурсами"; 122 "Права користування майном"; 123 "Права на комерційні позначення"; 124 "Права на об'єкти промислової власності"; 125 "Авторське право та суміжні з ним права"; 127 "Інші нематеріальні активи" [3, с. 75].

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи" встановлює обліковий підхід до нематеріальних активів, які не розглядаються в інших стандартах. Він визначає, що суб'єкт господарювання має визнавати нематеріальний актив лише за умови відповідності певним критеріям. Також стандарт визначає методи оцінки балансової вартості нематеріальних активів та вимагає розкриття конкретної інформації про них.

Отже, забезпечення повноти та достовірності облікової інформації про нематеріальні активи можливе не лише через використання рахунків обліку та чинних стандартів, але й за умови максимальної узгодженості законодавчого регулювання обліку об'єктів нематеріальних активів.

Список використаних джерел: 1.Тарасенко Л.О. Особливості аудиту нематеріальних активів: аналітичні процедури та інспектування. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27, №2. С. 201-208. 2.Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: затв. наказом М-ва фінансів України від 22.11.2004 №732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04#Text>. 3. Припуляк Н. М., Дулюк Н.Р. До питання методики оцінки ефективності використання нематеріальних активів. *Проблеми науки*. 2013. С. 75.

УДК 658

М.Ю. Полянський, аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІСЛЯ 10 РОКІВ ВІЙНИ

Ключові слова: *бізнес, ВВП, економічне середовище, пріоритети розвитку*

Розвиток будь-якої економіки світу не відбувається за лінійним алгоритмом, як і її основної опори - бізнесу. Періоди зростання чергуються з етапами спаду, стагнації і криз. Проте кількість випробувань, які зазнала економіка України за всі роки незалежності є безпрецедентними. За останнє десятиліття одним з основних факторів переважно негативного впливу мала спочатку гібридна війна, яка переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році. За ці роки у критично важких умовах підприємствам доводилося проходити етапи від повної зупинки діяльності до поступового відновлення і навіть зростання.

Найкраще стан і флуктуації розвитку вітчизняного бізнесу за воєнне десятиріччя можна прослідкувати через динаміку ВВП України. До 2013 року економіка України вже еволюціонувала від деградації важкої промисловості до чітко вираженої сировинної орієнтації [1]. У 2012-2013 роках темпи зростання стабільно наближалися до нуля: ріст ВВП у 2012 р. був аж 0,2%, а в 2013 р. – 0%. Після початку гібридної війни на Донбасі і Криму, економіка України впала у 2014 р. на 6,6%, а у 2015 р. ще на 9,8% [2]. Демонструючи приклад стійкості, вітчизняна економіка з 2016 р. увійшла у фазу відновлення і зросла на 2,4%, а до 2020 року ВВП збільшився загалом на 12%.

Наступним потужним випробуванням для українського бізнесу і економіки в цілому стали наслідки пандемії COVID-19: стрімкий ріст світових цін на продовольство та енергоносії, розірвання логістичних ланцюгів, простій підприємств через обмеження карантину тощо. В результаті у 2020 році ВВП країни продемонстрував падіння на 4%. Проте завдяки активності та гнучкості українського бізнес середовища 2021 рік завершився з рекордним ВВП у \$200 млрд. товарів на послуг, середня заробітна плата працівників зросла на 10,5%, а доходи населення збільшились на 4,3% [3, с.4].

Спричинені повномасштабним вторгненням гуманітарні і соціальні катастрофи мали своїм результатом найбільше падіння економіки України у 2022 році за весь час свого існування – 29,1% [4]. Натомість після року виживання для вітчизняного бізнесу у 2023 році реальний ВВП України за даними Державної служби статистики України виріс на 5,3% [5]. Але про відновлення говорити рано, адже цей показник майже на 25% менше ніж у 2021 році. Ріст ВВП відбувся за рахунок порівняння з катастрофічним фактом 2022 року і до реального зростання економіки ще дуже далеко [6]. В економічному огляді Світового банку для країн Європи та Центральної Азії дається прогноз зниження темпів росту економіки України у 2024 році до 3,2%, що аргументується потенційно меншим врожаєм і дефіцитом робочої сили [7].

Окрім вище зазначених факторів, на економічне середовище безпосередньо будуть впливати виклики, які постали перед українським бізнесом і як прямі результати повномасштабного вторгнення, так і побічні загрози, спричинені військовою агресією. До першої групи видається можливим віднести такі [8, с.1200-1202]:

- проблема збереження персоналу компаній та значний дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці;
- часткове руйнування або знищення підприємств, активів та виробничих фондів;
- окупація частини територій країни, через яку підприємства втратили доступ до власних активів;
- пошкодження критичної інфраструктури: електро-, водо- і тепlopостачання;

- значне обмеження доступу до ринків збуту, сировини та комплектуючих в середині країни та за кордоном;

- обмеження та значне дорожчання логістичних шляхів.

До другого блоку непрямих наслідків вторгнення відносяться наступні [8, с.1202]:

зростання вартості сировини, комплектуючих та енергоресурсів;

блокування пунктів пропуску на кордоні з Польщею;

деградація деяких видів продукції та послуг – ресторанний бізнес, розважальної та туристичної сфер;

обмежений доступ до кредитів та грантів;

зміни до Податкового кодексу України, які скасували з 1 серпня 2023 року єдиного податку в 2 % і заборону на перевірки певних видів підприємницької діяльності [9].

необхідність бронювання працівників компаній, тощо.

В той же час головними проблемами для українських підприємств у наступні періоди будуть як невизначеність ситуації на фронті і строку завершення війни, так і непередбачуваність дій держави. Проте щодо останнього варто зазначити, що тільки через два роки після повномасштабного вторгнення влада зробила спробу узгодження сучасного суспільного договору між бізнесом і Урядом на форумі «Зроблено в Україні», який відбувся 26 лютого 2024 року [10]. Згідно підписаної заяви між урядом та представниками бізнес асоціацій було сформульовано наступні пріоритети:

зниження тиску на бізнес зі сторони органів влади та силових структур, прозорість роботи митниці;

перезавантаження БЕБ;

створення платформи для отримання зворотного зв'язку від бізнесу;

розроблені ініціативи для підтримки українських виробників;

вдосконалення і цифровізація системи бронювання та відряджень тощо.

Крім цього, під час форму Президент анонсував створення нової економічної платформи «Зроблено в Україні», що на його думку є «новою економічною політикою» [11]. Головними ідеями програми стали:

при придбанні низки українських товарів і послуг можливе повернення частини коштів на спеціальну карту (так званий кешбек)

до 40% коштів при купівлі української продукції повертаються у вигляді податків на потреби сил безпеки та оборони;

повернення програми компенсації 25% на придбання сільськогосподарської техніки українського виробництва;

Уряд заклав 45 млрд гривень на програми підтримки бізнесу;

у переліку державних закупівель розширять список товарів з пріоритетом українського виробника тощо [12].

Заявлена програма має сприяти розвитку бізнесу в країні і стати основою економічного зростання, проте поки вона існує у вигляді декларацій, механізми і процедури її функціонування не прописані. Також поки що не створено відповідний реєстр українських виробників.

В той же час найбільшими загрозами на шляху відновлення бізнесу в Україні залишаються:

просування військових дій від фронтиру у глиб інших регіонів країни;

зростаючий дефіцит робочої сили;

релокація підприємств за кордон за умов ще більшого погіршення умов ведення бізнесу і збільшення тиску державних органів;

подальше скорочення електрогенерації, що вплине на функціонування компаній;

диспропорція розвитку регіонів, жодної спеціальної економічної зони для «фронтиру» так і не було створено за два роки;

збільшення кількості населення за межею бідності, що поглиблює соціальну катастрофу і напряду впливає на бізнес через купівельну спроможність населення;

послаблення і ймовірно подальше припинення міжнародної фінансової і військової допомоги.

Роблячи висновок щодо прогнозів подальшого розвитку економіки та перспектив українського бізнесу варто зазначити, що за результатами прогнозного аналізу Міжнародного валютного фонду щодо відновлення України, навіть при збереженні темпів зростання економіки на 3-4% щорічно за наступні п'ять років ми зможемо вийти лише на три чверті рівня ВВП 2021 року [13]. Але відновлення та зростання буде цілковито відбуватися за рахунок і силами вітчизняного бізнесу, а не міжнародної допомоги. Принаймні фінансові результати 2023 року підтверджують стійкість і витривалість українського бізнесу, який не тільки знаходить відповіді на виклики сучасності, а й залишається рушійною силою розвитку економіки країни.

Список використаних джерел: 1. Вінокуров Я. Як змінилася економіка за 30 років незалежності. Економічна правда. 2021, серпень 23. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/23/677115/> (дата звернення: 14.04.2024). 2. Зануда А., Червоненко В. 5 років Порошенка у цифрах і фактах: яку країну лишає президент. BBC News Україна: офіційний сайт. 2019, квітень 24. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48011503> (дата звернення: 14.04.2024). 3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022, липень. 81 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf> (дата звернення: 14.04.2024). 4. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. Journal of Innovations and Sustainability. 2023. 7(3), 07. URL: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07> (дата звернення: 14.04.2024). 5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2024). 6. Самойлюк М., Левченко Є. Економіка України у 2023 році: головне. Центр економічної стратегії: офіційний сайт. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/> (дата звернення: 14.04.2024). 7. Низькі темпи зростання стримують економічне відновлення в країнах з перехідною економікою в регіоні Європи та Центральної Азії. The World Bank: офіційний сайт. Прес-реліз №: 2024/ECA/085. 2024, квітень 11. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/04/11/sluggish-growth-delaying-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia> (дата звернення: 14.04.2024). 8. Полянський М.Ю. Виклики повномасштабної війни для бізнесу: загрози та перспективи. Modern problems of science, education and society. Збірник праць XII Міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 5-7 лютого 2024). Київ, 2024. С. 1200-1204. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-5-7-02-2024-kiyiv-ukrayina-arhiv/> (дата звернення: 14.04.2024). 9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text> (дата звернення: 14.04.2024). 10. Новий суспільний договір між бізнесом та Урядом - питання національної безпеки України, - спільна заява Уряду й бізнесу. Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/novyi-suspilnyi-dohovir-mizh-biznesom-ta-uriadom-pytannia-natsionalnoi-bezpeky-ukrainy-spilna-zaiava-uriadu-i-biznesu> (дата звернення: 14.04.2024). 11. Жарикова А. Зеленський оголосив про старт нової економічної платформи «Зроблено в Україні». Економічна правда. 2024, лютий 26. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/26/710414/> (дата звернення: 14.04.2024). 12. Форум

«Зроблено в Україні». Короткий огляд економічних тенденцій. Асоціація «Укрлегпром»: офіційний сайт. 2024, лютий 24. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/forum-zrobleno-v-ukrayini-korotkuj-oglyad-ekonomichnyh-tendenczij/> (дата звернення: 14.04.2024). 13. Кучеренко С. «План Маршалла» скасовується: яким бачить МВФ повоєнне відновлення України. Mind.ua: офіційний сайт. 2023, квітень 6. URL: <https://mind.ua/publications/20255748-plan-marshalla-skasovuetsya-yakim-bachit-mvf-povoenne-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 14.04.2024). 14. Прогноз Світового банку стосовно перспектив світової економіки на 2024-2025 роки. Національний інститут стратегічних досліджень: офіційний сайт. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/prohnoz-svitovoho-banku-stosovno-perspektiv-svitovoyi-ekonomiky> (дата звернення: 14.04.2024).

УДК 332.142.4

Г.С. Пустовойт здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Ж.В. Дерій**, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний Університет «Чернігівська політехніка» м. Чернігів, Україна

СТАН УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ключові слова: *обсяг утворення відходів, обсяг утилізованих відходів, відходи в Чернігівській області, плани управління відходами, відходи руйнувань.*

Відходи – це речовини, матеріали і предмети, що утворились в процесі людської діяльності та не мають подальшого їх використання за місцем утворення.

Проблема відходів для України є дуже актуальною, щороку в Україні утворюється 300-400 млн тонн відходів, а з початку широкомасштабного вторгнення обсяги відходів збільшуються внаслідок утворення відходів руйнувань та відходів війни (уламки ракет, військової техніки). Більшість утворених відходів захоронюються на полігонах, система переробки та утилізації розвинена недостатньо, також існує проблема з несанкціонованим викидом сміття, все це в свою чергу негативно впливає на довкілля. Україна залишається державою зі значними обсягами утворення та накопичення відходів, а існуюча система управління відходами є дуже застарілою, що не відповідає положенням концепції екологізації виробництва та споживання та, відповідно, не сприяє орієнтації на досягнення цілей сталого розвитку суспільства [1].

Окрім цього внаслідок повномасштабного вторгнення рф в Україну ситуація з впливом на довкілля від військових дій та поводженням з відходами значно погіршилася. Фіксується значне забруднення та засмічення ґрунтів, водних об'єктів, сільськогосподарських земель.

Збільшилась кількість будівельних та дотичних до них відходів внаслідок руйнувань, зазнала ушкоджень інфраструктура збирання та перевезення відходів, зменшився рівень екологічної свідомості через загострення інших пріоритетів.

Загалом для України в період 2010-2020 рр. характерна ковзаюча динаміка обсягу утворення та утилізації відходів, є зменшення обсягів утворення відходів та підвищення, проте слід зазначити про дуже високий підскок в обсязі утворення відходів після 2009 року в порівнянні з яким в 2010 році обсяг утворення відходів збільшився в 343 рази, також в порівнянні з обсягом утворення який досить жваво зростає, обсяг утилізації майже не зростає (рис. 1).

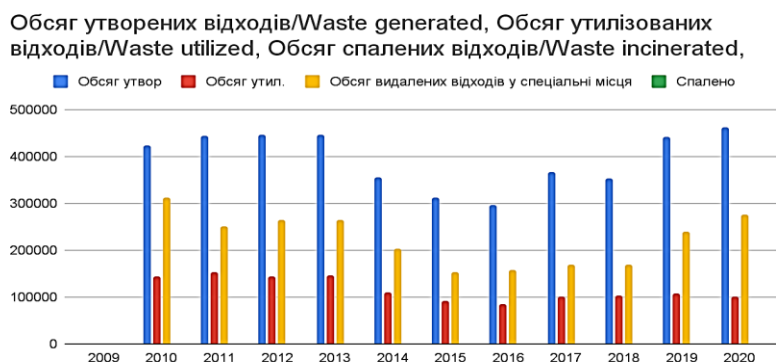

Рисунок 1 – Динаміка обсягу утворення відходів та утилізації (тонн)*

*Джерело: за даними [2]

Протягом періоду 2010-2020 рр. обсяг утилізованих відходів в загальній структурі обсягу утворених відходів займає дуже малу (незначну) частку, в результаті чого загальний обсяг накопичених відходів у спеціально відведених місцях зростає.

Стосовно загального обсягу відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів по Чернігівській області з урахуванням наявних даних за період 2017-2020 рр. можна зазначити позитивні зрушення в сторону зменшення цього обсягу (рис.2).

Утворення та поводження з відходами в Чернігівській області

Рисунок 2 – Динаміка обсягу утворення відходів та поводження з відходами*

*Джерело: за даними [2]

В цілому, з наведених і проаналізованих даних та наведених вище діаграм можна зробити висновок, що більшість відходів або захоронюються або видаляються у спеціально відведені місця, незначна частка відходів направляється на переробку, вторинне використання, що не говорить на користь орієнтуру держави та громад на сталий розвиток та прийняття концепції циркулярної економіки.

Вирішення проблеми поводження з відходами орієнтує на розробку муніципальних планів управління відходами. Так на сьогодні розроблено проєкт Національного плану управління відходами, розпочинаються роботи щодо розробки регіональних планів. Наступним етапом після затвердження регіональних планів буде розробка планів управління відходами громад.

Відповідно дані документи державного планування повинні стати дієвими інструментами у започаткуванні екологічно безпечної системи поводження з відходами на принципах концепції циркулярної економіки, сталого розвитку та забезпечення переходу до сучасних та дієвих практик впровадження.

Запровадження нової системи управління відходами дозволить як на рівні кожної громади, так й на загальнодержавному рівні змінити ситуацію у сфері відходів, імплементувати кращі світові та європейські практики у цій галузі та наблизити стан поводження з відходами до

європейських стандартів, зокрема запровадити роздільне збирання відходів за фракціями, збільшити обсяг переробки відходів, запровадити розширену відповідальність виробника, зменшити обсяги захоронення відходів.

Список використаних джерел: 1. Дерій, Ж., & Дерій, О. (2021). Управління муніципальними відходами в контексті імплементації угоди «Україна – ЄС» та орієнтирах сталого розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (3(27), 7–18. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3\(27\)-7-18](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3(27)-7-18). 2. Сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 657

І.Т. Райковська, канд. екон. наук, доцент, завідувачка кафедри обліку і оподаткування

О.Ю. Король, викладач кафедри харчових технологій

М.В. Олефіренко, старший викладач кафедри харчових технологій, заступник директора з виробничого навчання

Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна

ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ ІЗ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: *облікова політика, операції з виконання зобов'язань, факти зміни зобов'язань.*

Чітке визначення та роль облікової політики недооцінюється багатьма суб'єктами господарювання, які здійснюють її формування тільки формально. Однак обрана підприємством облікова політика істотно впливає на розмір ключових показників господарської діяльності – фінансовий результат (прибуток або збиток), собівартість продукції, товарів, робіт, послуг, вартість майна, сума власного капіталу та ін. Відповідно, облікова політика економічного суб'єкта є ефективним інструментом формування величини базових індикаторів діяльності, що підтверджується словами Пушкаря М.С. “Облікова політика спрямовується на забезпечення точності та правдивості показника прибутку, хоча його величина буде залежати від альтернативних оцінок активів і пасивів” [2, с. 137]. Таким чином, процес формування положень облікової політики передбачає реалізацію потреб власника підприємства через вибір найбільш оптимальних варіантів облікових оцінок активів та пасивів та надає і узагальнює інформацію бухгалтерського обліку в зрозумілій та зручній для зовнішніх користувачів формі.

На побудову та вибір облікової політики чинять вплив певні фактори і більшість вчених визначають вплив таких основних факторів, як форма власності, галузева приналежність організаційно-правовий статус та вид діяльності, що підтверджують дослідження, здійснені Барановською Т.В. [1]. Дані чинники стосуються також і розробки положень облікової політики щодо операцій із забезпечення виникнення та виконання зобов'язань суб'єкта господарювання та фактів їх зміни.

Відмітимо, що необхідність формування положень облікової політики щодо господарських операцій із забезпечення виконання та фактів зміни зобов'язань діяльності економічного суб'єкта викликане потребою вирішення наступних проблемних аспектів. Так, науковці приділяли незначну увагу дослідженню формування положень облікової політики за операціями зі зміни зобов'язань підприємства, тому й відсутня розроблена структура розділу Наказу (Положення) про облікову політику щодо операцій із забезпечення та зміни зобов'язань. Крім того, існують відповідні неузгодженості у законодавчих документах щодо регулювання облікової оцінки операцій із забезпечення виконання та фактів зміни зобов'язань суб'єкта

господарювання. Наявність вказаних проблемних моментів і передбачає окреслення вимог до розробки основних засад облікової політики, зокрема, повноти, своєчасності, обачності, відсутності протиріч, раціональності, пріоритету змісту над формою, які при формуванні облікової політики за операціями із виконання зобов'язань визначені таким чином.

Таблиця 1 – Вимоги щодо формування облікової політики за операціями із виконання зобов'язань підприємства

№ з/п	Вимога	Характеристика
1	Повнота	Необхідність облікового відображення всіх фактів господарської діяльності, пов'язаних зі здійсненням операцій із забезпечення виконання зобов'язань підприємства. Виконання даної вимоги забезпечується обов'язковим документуванням даних господарських операцій, своєчасним проведенням інвентаризації зобов'язань та відображення її результатів в обліку
2	Своєчасність	Кожну операцію з виникнення чи погашення зобов'язання необхідно враховувати в тому звітному періоді, в якому здійснена дана операція (не зважаючи на час фактичного одержання грошових коштів або їх виплати)
3	Обачність	В бухгалтерському обліку слід використовувати такі методи оцінки, які виступають запобіжним заходом стосовно заниження сум визнаних зобов'язань, тобто зобов'язання слід підтверджувати за максимальною вартісною оцінкою
4	Раціональність	Раціональне та адекватне ведення бухгалтерського обліку зобов'язань (формування робочого плану рахунків за операціями щодо виконання зобов'язань, кількість і зміст бухгалтерських регістрів), виходячи з умов господарської діяльності та величини підприємства
5	Відсутність протиріч	Рівність показників аналітичного обліку оборотам та залишкам відповідних рахунків синтетичного обліку, на яких відображаються операції із виконання зобов'язань, а також показників бухгалтерської звітності даним синтетичного і аналітичного обліку
6	Пріоритет змісту над формою	Відображення в бухгалтерському обліку господарської діяльності фактів її здійснення, які стосуються виникнення та погашення зобов'язань підприємства, враховуючи не лише правову форму, але й економічний зміст фактів господарського життя

Отже, сформована підприємством облікова політика за операціями із виконання зобов'язань підприємства, в першу чергу, повинна відповідати вимогам повноти та своєчасності, виконання яких забезпечується своєчасним документальним оформленням фактів господарського життя підприємства та періодичним проведенням контрольних перевірок операцій з виникнення та погашення зобов'язань.

Вимога обачності визначає готовність підприємств до визнання в обліку статей зобов'язань та витрат, аніж активів та доходів, не допускаючи при цьому формування прихованих резервів. Виходячи з ринкових умов господарювання, економічні суб'єкти повинні бути зацікавлені показувати у звітності високий рівень рентабельності, що забезпечує можливість отримання кредитів, нормальні економічні відносини з іншими підприємствами, виплату високих дивідендів за акціями та продажу їх за завищеними цінами тощо.

Задля виконання вимоги раціональності необхідно вивчити перш за все можливості підвищення рівня механізації та автоматизації облікових робіт на всіх етапах, ефективність структури бухгалтерської служби, рівень кваліфікації кожного її робітника.

Вимога відсутності протиріч обумовлює необхідність рівності даних аналітичного обліку оборотам та залишкам відповідних рахунків синтетичного обліку на останній календарний день кожного місяця.

Вимога пріоритету змісту над формою означає, що в бухгалтерській практиці факти господарського життя повинні відображатися, враховуючи не лише їх правову форму, але й економічний зміст та супутні умови господарської діяльності. Зауважимо, що впровадження в українську облікову практику вимоги пріоритету змісту над формою призводить до визнання права бухгалтера на вирішення проблем обліку на основі його професійного судження.

Таким чином, виходячи із визначених формулювань вимог, формування положень облікової політики за операціями із виконання зобов'язань підприємства передбачає врахування наступних факторів:

- форма здійснення господарської діяльності підприємства (організаційно-правова);
- вид економічної діяльності суб'єкта господарювання та галузева спрямованість;
- масштаби діяльності підприємства (обсяг виробництва і реалізації продукції, чисельність робітників, вартість майна підприємства та ін.);
- управлінська структура суб'єкта господарювання і структура облікової служби;
- фінансова стратегія підприємства, тобто, якщо керівництво підприємства хоче отримати у підсумку значні вартісні показники прибутку та рентабельності діяльності, то слід обирати згідно положень облікової політики такі варіанти оцінки об'єктів обліку, зокрема, зобов'язань, що дозволять значно зменшити поточні витрати на виробництво та реалізацію продукції;
- рівень кваліфікації облікових кадрів;
- матеріально-технічне забезпечення;
- рівень впровадження інформаційного автоматизованого забезпечення тощо.

Отже, можемо констатувати, що формування основоположних засад облікової політики в частині об'єктів бухгалтерського обліку, зокрема, щодо операцій з виконання зобов'язань підприємства, повинне відображати правильне, адекватне, чітке та своєчасне виділення її об'єкта та елементів.

Список використаних джерел: 1. Барановська Т.В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04. Київ, 2005. 21 с. 2. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): монографія. Тернопіль: Економічна думка, 1999. 422 с.

УДК 334

Н. І. Решітко, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **О.В. Мініна**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЕФЕКТИВНІ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Ключові слова: співробітництво, стратегія, модель співробітництва

У контексті глобалізації та зростаючої конкуренції, підприємства будівельної сфери України стикаються з необхідністю інтеграції в міжнародні ринки. Ефективне міжнародне співробітництво може стати ключем до успіху, дозволяючи не лише розширити ринки збуту, але й отримати доступ до новітніх технологій та інвестицій [1].

Важливо зауважити, що для досягнення успіху у будівельній сфері необхідно використовувати сучасні інструменти та технології, такі як прямі контракти, участь у міжнародних програмах та тендерах. Це сприятиме збільшенню дохідності компанії та привертатиме увагу міжнародних інвесторів. У Таблиці 1 розглянемо деталізовано ці аспекти, а також деякі інші.

Таблиця 1 – Основні моделі міжнародного співробітництва

Модель	Поняття	Приклад	Плюси	Мінуси
Прямі продажі	Продаж товарів або послуг безпосередньо клієнту	Українські виробники будівельних матеріалів, таких як цегла, керамічна плитка, плитка для підлоги чи стін, можуть здійснювати прямі продажі до країн Європи	Повний контроль над продажами та відносинами з клієнтами	Потребує розвинутої маркетингової стратегії та дистриб'юторської системи
Найм працівників	Наймання кваліфікованих працівників з іншої компанії на контрактній основі	Доступ до спеціалізованих талантів без довгострокових зобов'язань	Доступ до талантів без довгострокових зобов'язань	Обмежений контроль над робочим процесом
Франшиза	Права ведення бізнесу з використання бренду, продуктів або послуг в обмін на гонорари та роялті	Використання технологій у виробництві інноваційних матеріалів у будівництві.	Швидке розширення з меншими капітальними інвестиціями	Менше контролю за операціями для франчайзі
Ліцензування	Дозвіл іншій стороні використовувати інтелектуальну власність, в обмін на роялті	Угода про ліцензію з іноземною компанією на використання передових технологій в енергоефективному будівництві.	Отримання доходу без виробничих витрат	Ризик несанкціонованого використання
Тендери	Участь у міжнародних тендерах або для отримання контрактів на конкретні проекти	Українська будівельна компанія бере участь у тендерах на інфраструктурні проекти в інших країнах	Можливості для масштабних проектів і доходів	Висока конкуренція і вимагає сильних тендерних можливостей
Прямі іноземні інвестиції	Встановлення фізичної присутності на іноземному ринку	Українська будівельна компанія інвестує в будівництво офісів в іншій країні	Повний контроль над операціями та присутністю на ринку	Високі початкові інвестиції та регуляторні складнощі
Спільне підприємство	Співпраця з іноземною компанією для створення нового суб'єкта господарювання	Українська консалтингова компанія співпрацює з європейською фірмою для надання спільних послуг	Доступ до знань та ресурсів партнера	Потенційні конфлікти при прийнятті рішень
Злиття та поглинання	Придбання або злиття з іноземною компанією	Українське архітектурне бюро об'єднується з німецькою фірмою для виходу на нові ринки	Швидкий вихід на ринок та потенційна синергія	Культурні та інтеграційні виклики
Агенти	Призначення посередника для представлення товарів чи послуг	Український виробник будівельних матеріалів наймає агента в іноземній державі	Нижчі витрати на вихід на ринок та місцева експертиза	Обмежений контроль над продажами та маркетингом
Дистриб'ютори	Призначення незалежних дистриб'юторів для продажу вашої продукції на іноземному ринку	Український постачальник будівельної техніки, який використовує місцевих дистриб'юторів у Європі	Ширше охоплення ринку без розгалуженої інфраструктури.	Залежність від роботи дистриб'ютора

Для успішного міжнародного співробітництва підприємствам будівельної сфери України необхідно глибоко аналізувати ринкові умови та вибирати моделі співробітництва, які найкраще відповідають їх стратегічним цілям. Важливо також звертати увагу на культурні та правові аспекти співробітництва, адже вони можуть істотно впливати на успіх міжнародних проектів. З огляду на це, рекомендується використовувати гнучкі підходи та бути відкритими до інновацій, що дозволить підприємствам будівельної сфери України досягти сталого розвитку та успіху на міжнародній арені.

Список використаних джерел: 1. Алієв Р.А. Глобальні тенденції міжнародної торгівлі будівельними послугами. *Сучасні виклики розвитку світової економіки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. 299 с. С. 277-280.

УДК 338.45:330.341.1

А.І. Русінко, аспірант, гр. АСД073-24

Науковий керівник: **А.М. Ревко**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри соціальної роботи Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: *інноваційний розвиток, інновації, промислові підприємства, конкурентоспроможність, промисловий сектор, цифровізація, цифрові технології.*

Промисловість є ключовим сектором, який впливає на трансформацію економічних систем та підвищує рівень конкурентоспроможності держави. Промислова продукція забезпечує ефективність суспільного виробництва та сприяє збільшенню кількості робочих місць, що позитивно впливає на зайнятість населення в регіоні та країні в цілому. Підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств забезпечується саме за рахунок впровадження інноваційних технологій. Проте на сьогодні рівень інноваційної активності промислових підприємств є значно нижчим, ніж у довоєнний період. Загалом промисловість є одним з найбільш постраждалих секторів економіки від військової агресії з боку росії, оскільки більшість промислових підприємств були знищені внаслідок обстрілів. Частина підприємств знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Тому реальні втрати промисловості досить складно визначити. Якщо розглядати загальні проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств у довоєнний період, то можна виокремити певні особливості, які є актуальними для промисловості більшості країн [1]. До основних проблем інноваційного розвитку промислових підприємств можна віднести:

- наявність фінансових обмежень, що обумовлює складність впровадження інновацій у діяльність підприємств;
- недостатня кваліфікація персоналу, оскільки новітні технології вимагають наявності відповідних компетентностей та навичок, отримання яких вимагає фінансових ресурсів та часу;
- відсутність в регіональному розрізі інфраструктури, яка необхідна для реалізації інноваційних проєктів;
- невизначеність щодо ризиків, оскільки впровадження інноваційних розробок завжди пов'язане з різним ступенем ризику, до яких підприємства можуть бути не готові, що позначиться негативним чином на їх фінансовій спроможності;
- відсутність необхідного нормативно-правового забезпечення, яке сприяє розвитку інноваційних процесів в промисловості;
- відсутність ефективного співробітництва між підприємствами партнерами, урядовими організаціями, міжнародними фондами, науково-дослідними інститутами.

Означені проблеми носять комплексний характер та загалом впливають на інноваційний розвиток промисловості. У реаліях сьогодення для успішного функціонування промислових підприємств необхідно постійно удосконалювати технології виробництва, методи управління, розробляти нові види продукції.

Для здійснення інноваційних перетворень підприємствам необхідно посилювати співпрацю між науковими установами, бізнес-середовищем, органами державної влади та місцевого самоврядування. Промислові підприємства повинні ініціювати інноваційні розробки, у той час як наукові установи мають виконувати цільові дослідження на замовлення реального сектору. Держава у цьому випадку повинна створювати необхідні умови для налагодження такої співпраці за рахунок адаптації законодавчої та нормативно-правової бази щодо інноваційного розвитку. Важливу роль при цьому відіграє податкова політика держави у питаннях сприяння інноваціям за рахунок запровадження податкових пільг для інноваційних підприємств [2].

Розвиток цифровізації вносить свої корективи у більшість управлінських та виробничих процесів у частині їх автоматизації та спрощення процедур обробки даних. Автоматизація виробничих процесів підвищує продуктивність праці на підприємствах, тим самим забезпечуючи ефективність їх діяльності. З розвитком цифрового контенту значно розширюється асортимент послуг, пріоритетність розвитку промислового виробництва у сторону високотехнологічної продукції, що сприяє зниженню участі сировинної моделі розвитку економіки держави. Особливої актуальності питання інноваційного розвитку промислових підприємств набуватимуть у період повоєнної відбудови держави. Пріоритетність відбудови зруйнованих промислових потужностей необхідно здійснювати в умовах Індустрії 4.0 та 5.0, які спрямовані на економічність, ефективність, ресурсозбереження та впровадження цифрових технологій.

Список використаних джерел: 1. Вагонова О. Г., Госалова, С. В., Терехов Е. В. Сучасний стан інноваційної діяльності на промислових підприємствах України. *Економічний вісник*. 2020. №3. С. 189-196. 2. Герасимова І. Ю. Сучасний стан та проблеми інноваційної активності промислових підприємств України. *Економічний простір*. 2018. №137. С. 55-67.

УДК 336.7

Г.М. Рябенко, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та фінансів

С.В. Матвієнко, канд. екон. наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи ПЗВО «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

РИЗИКИ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Ключові слова: *кредитно-інвестиційна діяльність банків, кредитний ризик, ризик процентної ставки, операційний ризик, ліквідність, фінансовий ринок.*

Кредитно-інвестиційна діяльність банків пов'язана з різними видами ризиків, які можуть впливати на їх фінансову стійкість та прибутковість. Розглянемо основні ризики, які виникають у зв'язку з кредитно-інвестиційною діяльністю банків.

Кредитний ризик - це ризик втрати, який виникає внаслідок того, що позичальник не здатний або не бажає повернути кредит або відсотки відповідно до умов угоди. Це один з найбільш суттєвих ризиків для банків та інших фінансових установ. Основні аспекти кредитного ризику:

- неплатоспроможність позичальника - позичальник може стати неплатоспроможним через фінансові труднощі, банкрутство, зміни у сфері бізнесу або непередбачувані економічні умови;

- погана кредитна історія - якщо позичальник має історію прострочення платежів або неповернення кредитів, це може підвищити ймовірність непогашення поточного кредиту;

- зміни у фінансовому стані позичальника - зниження доходів, збільшення зобов'язань або втрата роботи, можуть вплинути на його здатність повернути кредит;

- кредитний портфель банку - концентрація кредитів у певних секторах або залежність від кількох великих позичальників може підвищити ризик для банку у разі проблем з цими кредитами;

- погана оцінка кредитного ризику - недооцінка кредитного ризику при наданні кредиту може призвести до неприбуткових кредитів та великих втрат для банку.

Для управління кредитним ризиком банки використовують різноманітні стратегії, включаючи: оцінку кредитного ризику перед видачею кредиту (детальний аналіз фінансового стану, кредитної історії та здатності позичальника відшукати можливі показники неплатоспроможності); диверсифікацію портфелю кредитів (розподіл кредитів між різними секторами та типами позичальників для зменшення ризику залежності від певного сегмента); створення резервів на покриття втрат (формування резервів для випадків неплатежів, які можуть виникнути у результаті кредитної діяльності); постійний моніторинг кредитного портфелю (виявлення ризикованих кредитів та прийняття заходів щодо їх ефективного управління). Ці стратегії допомагають банкам зменшити вплив кредитного ризику та забезпечити стійкість їх кредитного портфелю [1].

Ризик процентної ставки - це ризик зміни рівня процентних ставок, який може вплинути на вартість фінансових активів та зобов'язань банку. Цей ризик виникає через можливість зміни ставок за кредитами або депозитами, що може вплинути на прибуток банку та вартість його активів і зобов'язань. Розглянемо основні аспекти ризику процентної ставки.

1. Ризик ставки за активами - якщо банк має активи з фіксованим доходом (наприклад, кредити з фіксованою процентною ставкою), зниження рівня процентних ставок може призвести до зменшення доходів від цих активів.

2. Ризик ставки за зобов'язаннями - якщо банк має зобов'язання з фіксованою процентною ставкою (наприклад, депозити), зниження рівня процентних ставок може призвести до збільшення витрат на оплату відсотків.

3. Ризик альманаху (неспівпадіння тривалості) - якщо тривалість активів банку відрізняється від тривалості його зобов'язань, зміни процентних ставок можуть вплинути на вартість портфелю.

4. Ризик плаваючої ставки - це ризик зміни ставок за плаваючими кредитами або депозитами, які можуть змінюватися у залежності від ринкових умов.

5. Ризик базису - це ризик зміни премії над базовою ставкою (наприклад, LIBOR або EURIBOR), що виникає внаслідок зміни кредитних рейтингів або недостатньої ліквідності на ринку. Для управління ризиком процентної ставки банки використовують різні стратегії, включаючи: деривативи (використання фінансових похідних, таких як процентні свопи, ф'ючерси на процентні ставки та опціони, для захисту від змін ставок); диверсифікація портфелю (розподіл активів та зобов'язань з різними типами та тривалостями для зменшення впливу зміни ставок на вартість портфелю); ліміти і обмеження (встановлення лімітів на величину процентного ризику, який банк може приймати); стратегії управління балансом (активне управління тривалістю активів та зобов'язань, щоб забезпечити відповідність їх тривалості та захист від змін ставок). Ці стратегії допомагають банкам зменшити вплив ризику процентної ставки та забезпечити стійкість їх фінансової діяльності [2].

Маркетинговий ризик - це ризик, пов'язаний з невдачею або неприйнятним відгуком на ринку щодо продуктів або послуг банку. Цей ризик може виникнути у результаті непередбачуваних змін на ринку, таких як зміни цін на активи, валютні курси, ставки, вартість активів, низької популярності послуг серед клієнтів, невідповідності очікуванням або потребам ринку, конкурентного тиску або несприятливих маркетингових кампаній.

Операційний ризик - це ризик втрати, що виникає через недоліки або недостатню ефективність внутрішніх процесів, систем або людей. Це може включати помилки в обробці даних, кібератаки, технічні проблеми, шахрайство, неправильні рішення керівництва та інші подібні ситуації.

Ліквідність та фінансовий ризик є двома важливими аспектами для банків та фінансових установ. Ліквідність банку відображає його здатність забезпечити необхідні грошові кошти для покриття своїх поточних зобов'язань та фінансових зобов'язань. Це включає виплату депозитів клієнтів, розрахунки з контрагентами та інші поточні витрати. Ризик ліквідності виникає, коли банк не може вчасно отримати достатню кількість грошей для виконання своїх фінансових зобов'язань. Це може призвести до перевищення лімітів ліквідності, втрати довіри клієнтів та негативних наслідків для фінансової стабільності банку.

Фінансовий ризик включає у себе ризик зміни вартості активів банку та зобов'язань, який може виникнути внаслідок коливань ринкових умов, валютних курсів, процентних ставок тощо. Цей ризик може виявитися у втраті вартості активів, великих розривах у фінансовому результаті та погіршенні фінансового стану банку.

Ризик державного регулювання та політичний ризик - це ризик втрати у результаті змін у законодавстві або політичних умовах, що можуть впливати на фінансову діяльність банку.

Кредитний ризик контрагента - це ризик збитків, які може понести банк через невиконання або недотримання зобов'язань з боку свого клієнта або контрагента. Цей ризик може виникнути внаслідок неплатоспроможності боржника, відмови від погашення боргу, несвоєчасного виконання зобов'язань або інших факторів, які призводять до невиконання боргу.

Технологічний ризик - це ризик, що виникає внаслідок технічних проблем, збоїв у системах та кібератак, що можуть призвести до втрат даних або фінансових втрат.

Для успішного управління цими ризиками банки використовують різноманітні стратегії, такі як диверсифікація портфелів, використання фінансових похідних і страхування, розвиток ефективних систем контролю та регулювання, а також постійне оновлення політики та процедур відповідно до змін у сучасних умовах

Список використаних джерел: 1. Д'яконова І. І., Сіняговський Ю. В. Банківські кризи в Україні: причини виникнення та наслідки. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Суми, 22-24 листопада 2021 р. Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 64-67. 2. Петик М. І., Батенчук М. Оцінка кредитно-інвестиційної діяльності банків в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. № 49. С. 286-290.

УДК 614.2:325.455

В.С. Сакун, аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
Науковий керівник: **С.В. Повна**, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Ключові слова: ветеринарні клініки, зарубіжний досвід, інноваційні підходи, управління підприємствами.

Ветеринарія відіграє важливу роль у розвитку аграрного сектора економіки через великі витрати, які пов'язані з втратами у виробництві, спричиненими смертністю тварин, втратою продуктивності під час захворювань і призупиненням або заборонаю на товарообіг тварин та їхніх продуктів через проведення карантинних заходів. Також ветеринарні клініки, що спеціалізуються на домашніх тваринах є джерелом податкових надходжень до бюджету держави.

З метою підвищення ефективності управління підприємствами ветеринарної медицини в Україні та запровадження інноваційних інструментів такого управління доцільним є дослідження зарубіжного досвіду зазначених процесів.

Більшість ветеринарів у Франції практикують приватно, але значна частина працює у державних структурах, зокрема у ветеринарних службах. Цей напрям діяльності активно розвивається протягом багатьох років через зростання попиту, викликаного загальним бажанням збереження здоров'я суспільства, захистом тварин і охороною довкілля. Французькі ветеринарні служби відіграють ключову роль у всій ланцюжку від розведення тварин до кінцевого споживача. Іншим важливим аспектом діяльності французьких ветеринарних служб є освіта персоналу. Існування двох державних інститутів освіти у цій галузі гарантує відповідність технічних і юридичних знань, сприяє підвищенню кваліфікації працівників ветеринарної сфери [1].

У США ветеринарні лікарі можуть спеціалізуватись на роботі з певними видами тварин або в певних галузях, оскільки спеціалізація ветеринарів тут дуже різноманітна [2]. Спостерігається тенденція до розширення різних форм співпраці ветеринарів, хоча значна частина приватних ветеринарних практик утримується та управляється одним власником-ветеринаром, особливо це характерно для спеціалізації на дрібних домашніх тваринах. Багато партнерських ветеринарних практик організовані таким чином, що один або декілька власників фактично наймають інших "партнерів" за контрактом на певний термін. Після закінчення терміну контракту "молодші партнери" можуть продовжити контракт за новими умовами або покинути партнерство та перейти до інших сфер або заснувати свою власну практику [1; 3]. Деякі ветеринарні підприємства утворюють кооперативні спілки, залишаючись при цьому власниками своїх особистих практик. Такі спілки будують та обладнують спільну клініку та наймають допоміжний персонал, що дозволяє економити кошти. Ці практики сприяють оптимальній спеціалізації в окремих галузях ветеринарної медицини, що позитивно впливає на якість обслуговування клієнтів [1].

Отже, ключовими особливостями успішної практики управління підприємствами ветеринарної медицини за кордоном є: співпраця приватних клінік з державними ветеринарними закладами; якісна освіта фахівців; залучення молодих спеціалістів до партнерства; об'єднання у партнерства або спілки для диверсифікації ризиків та зменшення фінансового навантаження, глибока спеціалізація ветеринарних клінік.

Список використаних джерел: 1. Довгань В.І. Зарубіжний досвід державного управління ветеринарною справою. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 2011. № 1. С. 27-30. 2. Косенко М., Величко В. Наука – виробництву. *Ветеринарна медицина України*. 2005. № 6. С. 4–6. 3. Калінін І.П., Мануйленко О.І. Приватна ветеринарна практика в США. *Ветеринарна медицина України*. 2004. № 11. С. 13.

УДК 338.2

О.С. Сакун, д-р екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

***Ключові слова:** інформаційно-аналітична система, логістична інфраструктура, логістичні операції, прикордонний регіон, ресурсозабезпечення, управління.*

В сучасних умовах воєнного стану надзвичайно важливими є прогнозування потреб і ризиків логістики, як базису ресурсозабезпечення для прискореного відновлення постраждалих територій та підтримки обороноздатності країни, що становить основу національної безпеки. В даному аспекті особливого підходу потребують прикордонні регіони України, що межують з країнами-агресорками.

Це зумовлюється такими факторами, як підвищення рівня ризиків та їх розширена варіативність, пошкодження та руйнування логістичної інфраструктури через бойові дії, підвищені ресурсні потреби цих регіонів для життєзабезпечення населення, військового захисту та відбудови. Саме тому відновлення таких регіонів, як на сучасному етапі війни, так і в післявоєнний період, потребує інноваційних підходів до проблем управління логістичними операціями на засадах сталості, що в подальшому сприятиме прискореному соціально-економічному розвитку країни.

Цивільна логістика в Україні має великий потенціал, який вдало використовується для забезпечення потреб українських військових у зв'язку зі зростанням їхнього тягару під час конфлікту з Росією. Незважаючи на те, що українська військова логістика відстає від цивільної, співпраця з цивільними логістичними компаніями стала вирішальним фактором у забезпеченні військових потреб. Логістичні компанії цивільного сектору економіки в Україні мають сучасне обладнання, кваліфікований персонал, ефективні транспортні системи для потреб ЗСУ [1;2].

Однак, руйнування традиційних логістичних ланцюгів, масове знищення та руйнування транспортної інфраструктури, окупація частини прикордонних територій, мінування, брак персоналу через вимушену міграцію та мобілізацію – це ті причини, що ускладнюють налагодження швидкого та ефективного механізму постачання та забезпечення потреб оборони.

Для вирішення зазначених проблем доцільним є формування інформаційно-аналітичної системи управління логістичними операціями для автоматизованого вирішення задач раціонального міжрегіонального розподілу ресурсів за умов їх обмеженості або надлишку на основі моніторингу потреб прикордонних регіонів із застосуванням багаторівневого підходу. Використання даної інформаційно-аналітичної системи дозволить усунути або мінімізувати вплив на логістичні процеси таких негативних факторів, як регіональна диспропорція забезпечення ресурсами (в т.ч. фінансовими) через неефективність їх розподілу, бюрократичні ускладнення процедур постачання, обмеженість можливостей організацій щодо безпечного транспортування ресурсів на території активних бойових дій чи наближених до них, низька результативність координації та комунікації ключових суб'єктів, що задіяні в ресурсному забезпеченні інноваційного відновлення регіону.

Для підвищення ефективності функціонування такої інформаційно-аналітичної системи необхідною є також розробка методики оцінки ризиків логістичних операцій прикордонних регіонів в умовах воєнного часу на основі багатокритеріального підходу, що створить аналітичний базис для імітаційного аналізу логістичних операцій постачання для військових та цивільних потреб, чим буде досягнуто підвищення рівня їх безпеки.

В подальшому практика застосування зазначеної системи може стати підґрунтям для створення логістичного хабу прикордонного регіону. Використання кращих практик вітчизняного та міжнародного досвіду дозволить розширити межі практичного застосування розробленої інформаційно-аналітичної системи управління логістичними операціями та реалізувати системні інструменти інноваційного відновлення, що зумовить підвищення рівня фінансової, продовольчої, соціально-економічної безпеки та прискорення євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел: 1. Гринів Н.Т., Равліковська А.А. Перебудова логістики в умовах воєнного стану в Україні. *Академічні візії*. 2022. Вип.13. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7411975>. 2. Завербний А.С., Пешко М.І. Проблеми та перспективи зміни ланцюгів поставок з метою мінімізування втрат під час війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип 44. С. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-5>.

УДК 338:004

О. І. Самойлович, аспірант кафедри менеджменту та адміністрування

Науковий керівник: **О. В. Попело**, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри менеджменту та адміністрування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОЦІНКА РІВНЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: *цифровізація, цифровізація підприємств, оцінка рівня цифровізації, показники цифровізації.*

Оцінка ефективності впровадження цифровізації підприємства є необхідною складовою та елементом успішного управління цим процесом. Використання цифрових технологій у бізнес-процесах сприяє їх оптимізації, підвищенню ефективності та конкурентоспроможності. Саме тому це питання привертає увагу вчених.

Існує багато показників, завдяки яким можна оцінити рівень цифровізації підприємства. Наприклад, рівень цифровізації підприємств можна оцінити за наявністю комп'ютерів і програмного забезпечення для адміністративного управління, комунікацій між учасниками бізнес-процесів, контролю виробництва, бухгалтерського обліку, маркетингу, продажів тощо.

Окремої уваги заслуговує факт використання хмарних технологій при оцінюванні ефективності цифровізації підприємства. Наразі більшість підприємств, як правило, використовують лише електронну пошту, месенджери тощо. Більшість з них, на жаль, не мають навіть власних веб сайтів. Вкрай рідко компанії використовують хмарні технології для зберігання та обробки даних, сучасні CRM-системи, технології блокчейну тощо.

Однією з найрозповсюдженіших причин низького рівня використання цифрових технологій на підприємствах є недовіра до сучасних технологій, страх перед розкриттям та втратою конфіденційної інформації, небажання навчатися новому та змінювати звичні методи ведення бізнесу, невідповідність готових цифрових рішень потребам конкретних підрозділів та департаментів тощо. Саме тому важливо залучати співробітників до розробки та впровадження нових технологій, постійно підвищувати їх професійний рівень та цифрову грамотність тощо.

Варто зазначити, що для розробки ефективних методів оцінки рівня цифровізації підприємств необхідним є наявність якомога більшої кількості офіційних статистичних показників, завдяки яким можна охарактеризувати дане питання. На жаль, наразі офіційна статистична інформація обмежена кількістю та часткою підприємств та працівників, які мають доступ до мережі Інтернет, а також частка продукції, реалізованої завдяки електронній комерції. На нашу думку, для більш ефективної оцінки рівня цифровізації підприємств варто додати ще такі показники, як: рівень цифрової грамотності персоналу, рівень автоматизації бізнес-процесів, внутрішній електронний документообіг, рівень використання CRM-систем на підприємстві тощо.

Отже, без ретельної оцінки рівня цифровізації підприємства неможливе ефективне впровадження цього процесу. На даний час більшість підприємств знаходяться на початковій стадії впровадження цифрових технологій, обмежуючись електронною поштою та іншими каналами комунікації з партнерами та співробітниками. Низький рівень впровадження цифрових технологій пов'язаний здебільшого з їх високою вартістю, необхідністю залучення висококваліфікованого персоналу та постійним підвищенням кваліфікації власного, а також зі страхом та недовірою до сучасних технологій. Проте без подолання цих бар'єрів неможливе ефективне впровадження цифрових технологій для підвищення конкурентоспроможності підприємства, підвищення його прибутковості тощо. Для розробки ефективних методів оцінки рівня цифровізації підприємств необхідним є збір відповідної статистичної інформації.

Список використаних джерел: 1. Гудзь О. Є., Федюнін С. А., Щербина В. В. Диджиталізація, як конкурентна перевага підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. №3(29). С. 12-19. 2. Воскобоева О. В., Ромащенко О. С. Індекс цифровізації як основний фактор розвитку цифрових технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 4. С. 56-61. 3. Дубина М. В., Козлянченко О. М. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С. 21-32. DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32. 4. Каргін Б. Б. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у діяльність промислових підприємств : дис...канд. екон. наук / ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Маріуполь, 2019. 242 с. 5. Самойлович А.Г. Організаційно-економічне забезпечення цифровізації регіональних економічних систем : дисертація доктора філософії / НУ «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2023. 302 с.

УДК 657

О.О. Сидоренко, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПОВЕРНЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВИХ ПАЙОВИХ ВНЕСКІВ У КРЕДИТНИХ СПІЛКАХ УКРАЇНИ

Ключові слова: облік, кредитна спілка, повернення, обов'язковий пайовий внесок, рахунки обліку

Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки», Обов'язковий пайовий внесок не підлягає поверненню члену кредитної спілки, крім випадку: 1) припинення особою членства у кредитній спілці, коли поверненню підлягають її пайові внески у розмірі та порядку, визначені цим Законом та статутом кредитної спілки; 2) припинення кредитної спілки шляхом ліквідації, коли розподіл майна кредитної спілки між її членами здійснюється відповідно до цього Закону [1].

З огляду на вказане та з урахуванням проведеного аналізу інших норм Закону України «Про кредитні спілки» було встановлено, що у разі припинення особою членства у кредитній спілці, належні їй пайові внески, мають бути повернуті особисто такій особі, її спадкоємцям або правонаступникам, або в ряді випадків можуть бути зараховані до складу резервного капіталу кредитної спілки.

При цьому процес прийняття рішення щодо можливості повернення обов'язкових пайових внесків є досить трудомістким оскільки потребує врахування великої кількості критеріїв (умов) передбачених на рівні законодавства та статуту кредитної спілки.

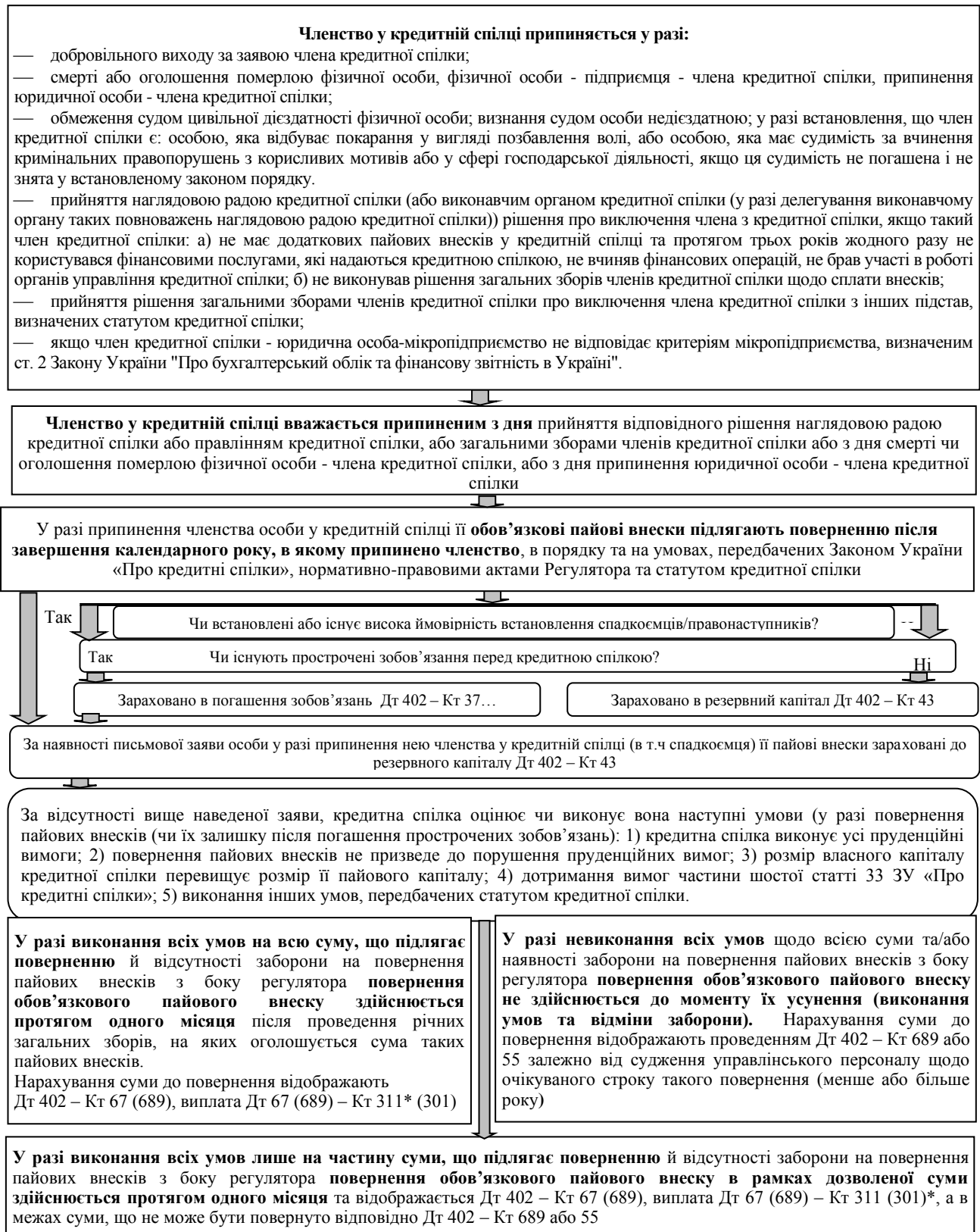
У зв'язку з цим, нами в роботі, розроблено та запропоновано до практичного використання модель прийняття рішення щодо повернення (неповернення) обов'язкового пайового внеску у разі припинення особою членства у кредитній спілці та їх облікові наслідки в умовах безперервної діяльності кредитної спілки (рис. 1).

Також зазначимо, що у разі припинення особою членства у кредитній спілці, її обов'язковий пайовий внесок за своєю економічною суттю втрачає статус «обов'язковий пайовий внесок» та відповідно не може надалі обліковуватись у складі пайового капіталу та підлягає переведенню до складу зобов'язань кредитної спілки.

В умовах застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2], облік обов'язкових пайових внесків що підлягають поверненню можна здійснювати на рахунок 67 «Розрахунки з учасниками», проте враховуючі особливий статус такого повернення та той факт, що після припинення членства особою у кредитній спілці, вона вже фактично не є її учасником (членом) ми рекомендуємо відкривати окремий субрахунок до рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями», наприклад 689 «Розрахунки з особами, що припинили членство в кредитній спілці (їх спадкоємцями/ правонаступниками)» у разі якщо очікуваний строк такого повернення не перевищує одного року, або 555 «Розрахунки з особами, що припинили членство в кредитній спілці (їх спадкоємцями/ правонаступниками) з терміном погашення за очікуваннями більше року». Важливим на нашу думку буде також здійснювати поділ цих субрахунків на субрахунки наступних порядків за видами осіб (фізичні чи юридичні) та іншими ознаками.

Слід зазначити, що повернення обов'язкових пайових внесків членам кредитної спілки у разі припинення кредитної спілки шляхом її ліквідації, не відповідає умовам безперервної її діяльності й не розглядається у даному дослідженні, оскільки за таких умов облікова модель буде базуватись на інших підходах, які можуть стати об'єктом подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Про кредитні спілки: Закон України від 14 липня 2023 № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n740>. 2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 09 груд. 2011 № 1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>

* виплата не здійснюється до моменту виконання прострочених зобов'язань членом кредитної спілки перед такою кредитною спілкою

Рисунок 1 – Модель прийняття рішення щодо повернення (неповернення) обов'язкового пайового внеску у разі припинення особою членства у кредитній спілці та їх облікові наслідки в умовах безперервної діяльності кредитної спілки

УДК 614.2

О.О. Стахів, аспірант, гр. АСД073-24

Науковий керівник: **А.М. Ревко**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри соціальної роботи Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, конкуренція, заклади охорони здоров'я, сфера охорони здоров'я, розвиток.*

Питання конкурентоспроможності державних закладів охорони здоров'я в Україні майже не досліджувалося, оскільки до медичної реформи діяла система, яка не передбачала конкуренції. Але за останні роки ситуація змінилася, оскільки попит на якісні послуги стрімко зростає, що вимагає від закладів охорони здоров'я відповідних кроків у напрямку задоволення потреб. Можливість залучення фінансування з інших джерел (інвестиції, меценат, міжнародні фонди) дозволяє таким закладам значно покращити своє матеріально-технічне становище, що сприяє збільшенню кількості пацієнтів, тим самим, підвищує рейтинг закладу на ринку медичних послуг. Окрім того, розвиток приватних закладів охорони здоров'я сприяє загостренню конкуренції на ринку медицини, що пояснюється можливістю споживачів обирати медичний заклад [1]. До основних чинників, які впливають на конкурентоспроможність закладів охорони здоров'я можна віднести:

- якість надання медичних послуг, яка виражається у якості лікування, точності діагностики захворювань, використанні новітніх технологій, високій кваліфікації персоналу;
- доступність послуг для всіх верств населення, не залежно від їх місця проживання та соціального статусу, що досягається розширенням мережі закладів, використанням цифрових технологій у забезпеченні діяльності медичних установ;
- ефективність управління закладом охорони здоров'я, яка демонструє результативність бізнес-процесів, ефективне фінансове управління, стратегічний розвиток;
- впровадження інноваційних технологій, методів лікування та діагностики, що дозволяє закладам охорони здоров'я підвищувати рівень своєї конкурентоспроможності на вітчизняному ринку;
- репутація закладу, що впливає на залучення пацієнтів та задоволення їх потреб. Такі заходи можуть включати забезпечення комфортних умов перебування, ефективні методи лікування та діагностики, задоволення потреб пацієнтів при перебуванні в межах закладу;
- розвиток співпраці між різними галузями, серед яких можна виокремити фармацевтичну галузь, дослідницькі організації, міжнародні заклади охорони здоров'я у межах обміну досвідом.

Загалом забезпечення конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я залежить від задоволення потреб клієнтів (пацієнтів) у забезпеченні якісного лікування та діагностики хвороби. Якщо порівнювати вітчизняні заклади охорони здоров'я та провідні європейські та світові, то в питаннях конкурентоспроможності вітчизняні заклади значно відстають у багатьох аспектах [2]. На це впливає ряд факторів, а саме:

- недосконале нормативно-правове забезпечення щодо функціонування закладів охорони здоров'я, яке не відповідає сучасним вимогам;
- технологічне відставання від європейських провідних закладів;
- недосконалість системи фінансування галузі;

- орієнтація на захворюваність, а не на профілактику;
- нераціональне використання матеріальних та людських ресурсів;
- висока вартість послуг у приватних закладах охорони здоров'я.

Тому для забезпечення розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я, першочерговим є запровадження медичної реформи, яка буде відповідати міжнародним стандартам якості послуг, забезпечуючи відповідне обслуговування пацієнтів. Більше уваги доцільно приділяти саме профілактичним напрямкам попередження захворюваності. Урахування потреб населення в залежності від зміни демографічної ситуації (збільшення людей похилого віку або збільшення народжуваності) вносить свої корективи в потребу профільних фахівців, що необхідно враховувати при стратегічному плануванні розвитку закладів охорони здоров'я. Використання сучасних методів надання послуг, значно спрощує та збільшує попит на частину послуг (консультації). Розвиток цифровізаційних процесів розширює можливості та перелік надання послуг населенню, що також впливає на конкурентоспроможність закладів охорони здоров'я.

Список використаних джерел: 1. Рогачевський О. П. Забезпечення конкурентоспроможності у галузі охорони здоров'я з урахуванням стратегічного потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 6. С. 236-242. 2. Бондаренко С.М., Гладуш А.О. Оцінка конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 49. С. 92-96.

УДК 504.38.008.1:32(477)

І. О. Хоменко, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування

А. В. Сорока, здобувачка вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ключові слова: кліматична нейтральність, сталий розвиток, екологічна стійкість, енергоефективність, відновлювана енергетика.

У сучасному світі проблема зміни клімату є однією з найбільш нагальних та складних викликів, які ставляться перед глобальним співтовариством, спричиняючи серйозні наслідки, такі як руйнування екосистем, загрози для біорізноманіття, вплив на здоров'я людей та економічну стабільність. У такому контексті Європейський Союз виступає як провідний учасник у глобальних зусиллях з боротьби зі зміною клімату, встановлюючи амбітні цілі щодо зменшення викидів парникових газів та досягнення кліматичної нейтральності. Крім того, Європейський Союз активно працює над розробкою регуляторних механізмів, спрямованих на перехід до низьковуглецевої економіки та стимулювання інновацій у сфері відновлюваної енергії та екологічно чистих технологій. Ці заходи відображають визначений підхід ЄС до забезпечення сталого та екологічно чистого майбутнього.

Європейський зелений курс, який був презентований Європейською Комісією у Європарламенті 11 грудня 2019 року, є важливим стратегічним кроком у напрямку перетворення Європи на кліматично-нейтральний регіон до 2050 року [1]. Ця ініціатива,

спрямована на скорочення викидів парникових газів у ЄС на 55% до 2030 року в порівнянні з рівнем 1990 року, свідчить про рішучість Європейського Союзу в реалізації амбітних цілей щодо зменшення впливу на клімат [2]. Цей стратегічний план визначає ключові напрямки політики ЄС у найближчі роки в таких сферах, як клімат, енергетика, біорізноманіття та промисловість. Він націлений не лише на захист клімату, а й на створення стійкої та конкурентоспроможної економіки, забезпечуючи при цьому покращення якості життя громадян. У червні 2021 року Європейська Рада прийняла Європейський кліматичний закон, який закріплює стратегічні принципи досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, забезпечуючи поступове скорочення викидів [1]. Це дозволить ЄС стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Регламент чітко встановлює зв'язок з Паризькою угодою як у контексті скорочення викидів, так і стосовно глобальної мети адаптації (відповідно до статей 2 та 7 Паризької угоди). Під кліматичною нейтральністю, яку визначає Європейський кліматичний закон, розуміється відсутність викидів парникових газів. Крім того, Європейський кліматичний закон визначає потребу в регулярних оцінках прогресу у досягненні цілей зі скорочення викидів та адаптації до зміни клімату [3].

У 2023 році викиди діоксиду вуглецю в ЄС знизилися на 8%, що стало другим найбільшим річним спадом в історії. Це стало наслідком швидкого розширення використання відновлюваної енергетики, особливо сонячної та вітряної, а також меншого попиту на електроенергію в ЄС, зважаючи на кращі погодні умови. Зменшення викидів також спостерігалось у секторі вугільної енергетики, де вони скоротилися на 25%, це значною мірою було пов'язане з рішенням зменшення залежності від нафтодержав[4].

Експерти зазначають, що викиди вуглецю «нарешті повернулися до рівня 1960-х років», але вони застерігають, що цей спад все ще відбувається надто повільно. Незважаючи на значне зменшення викидів на 8%, є необхідність у додаткових заходах, щоб відмовитися від використання викопних видів палива. Європейський Союз відіграє велику роль у глобальному збільшенні температур. Консультанти з питань клімату ЄС заявили, що швидкість зменшення викидів має значно зрости, якщо Євросоюз планує досягти своєї мети до 2030 року. Згідно зі звітом Європейської науково-консультативної ради зі зміни клімату, країнам-членам необхідно скоротити викиди приблизно вдвічі швидше, ніж це було в середньому за останні 17 років [5].

Перехід на зелену енергетику стає необхідним кроком для країн Європейського Союзу, оскільки він є ключовою складовою стратегії досягнення поставлених цілей у сфері зменшення викидів парникових газів та боротьби зі зміною клімату. Цей перехід вимагає не лише зміни енергетичних систем, а й переосмислення виробничих та споживчих практик, що відбувається на різних рівнях суспільства, від урядових політик до побутових звичок. Перехід на зелену енергетику не лише сприятиме зниженню впливу на довкілля, а й сприятиме створенню стійкого, енергоефективного та конкурентоспроможного енергетичного сектору, що буде сприяти загальному економічному та екологічному добробуту країн ЄС. Перехід до зеленої енергетики принесе ряд переваг. По-перше, це сприятиме створенню нових робочих місць. За оцінками Європейської комісії, зелена енергетика вже створила чотири мільйони робочих місць в Європі, а ще приблизно 500 000 можуть бути створені, якщо світ приділить увагу боротьбі зі змінами клімату. Завдяки переходу до зелених технологій до 2050 року може бути додатково створено на 0,3% більше робочих місць. По-друге, це сприяє розвитку нових, швидко зростаючих галузей промисловості. Вартість сонячної та вітрової енергії вже значно знизилася, і це відкриває нові можливості для розвитку цих галузей. По-третє, перехід до зеленої енергетики допомагає зменшити залежність Європейського Союзу від імпортованої енергії. Прогнозується, що залежність від імпорту енергії скоротиться з 55% до 20% до 2050

року, а місцево вироблена відновлювальна енергія стане все більш конкурентоспроможною порівняно з викопними видами палива. Нарешті, перехід до зеленої енергетики підсилить конкурентоспроможність європейських промислових секторів [6]. Це може бути досягнуто шляхом покращення енергоефективності в різних галузях, таких як цементній, хімічній за допомогою цифровізації та автоматизації процесів, а також заохоченням використання вторинної сировини та переробки матеріалів.

Подолання кліматичних викликів є одним із найважливіших завдань сучасності. Підходи до зменшення викидів парникових газів, стимулювання використання відновлювальних джерел енергії та впровадження зелених технологій відіграють ключову роль у цьому процесі. Результати дослідження вказують на необхідність інтенсивних заходів у всіх сферах суспільства, від промисловості до транспорту, від споживання енергії до виробництва. Впровадження зелених технологій, розвиток відновлювальних джерел енергії та зменшення викидів шкідливих речовин вже дали позитивні результати, такі як створення нових робочих місць, зменшення енергозалежності та підвищення конкурентоспроможності. Проте, для досягнення мети кліматичної нейтральності, необхідно більше координованих зусиль, інноваційних рішень та політичної відданості. На шляху до цієї мети важливо враховувати не лише економічні та технологічні аспекти, але й соціальні та екологічні вимоги. Тільки спільними зусиллями та дбайливим підходом до розвитку можна створити стійке та екологічно збалансоване майбутнє.

Список використаних джерел: 1. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / [С. П. Іванюта, Л. М. Якушенко] ; за заг. ред. А. Ю. Сменковського. Київ : НІСД, 2022. 95 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>. 2. Голубов О. ЄС ухвалив нові амбітні кліматичні цілі до 2030 року. *DW: web-site*. URL: <http://surl.li/szgde>. 3. ЄС законодавчо закріплює мету досягнути кліматичної нейтральності. *Зелена трансформація України*. URL: <https://greentransform.org.ua/yes-na-zakonodavchomu-rivni-zakriplyuye-metu-dosyagnuty-klimatichnoyi-nejtralnosti/>. 4. Igin M. EU Fossil Fuel CO2 Emissions Hit 60-Year Low in 2023 Amid Clean Energy Expansion. *Earth.org: web-site*. URL: <https://earth.org/eu-co2-emissions-in-2023-hit-60-year-low-amid-clean-energy-expansion/>. 5. EU fossil fuel CO2 emissions hit 60-year low. *The Guardian: web-site*. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2024/jan/24/eu-fossil-fuel-co2-emissions-hit-60-year-low>. 6. Lefort J. 7 reasons why the energy transition works for Europe. *European Investment Bank: web-site*. URL: <https://www.eib.org/en/stories/climate-energy-transition>. 7. Буяльська Н.П., Хоменко І.О. Еколого-економічна ефективність використання елегазу. *Економіко-екологічні аспекти сталого розвитку*: колективна монографія. Чернівці: ЧНТУ, 2017. С.19-31. 8. Khomenko I., Vuychenko M., Gomeniuk M., Mazur Y., Haidai O. Imperatives for the formation and development of the circular economy and global waste management. *E3S Web Conf. Volume 255, 2021 International Conference on Sustainable, Circular Management and Environmental Engineering (ISCMEE 2021)*. Odesa, Ukraine, April 16, 2021 DOI <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125501034>. 9. Khomenko I. O., Gurnak V.M., Volynets L.M. Imperatives of multimodal transport development in accordance with the trends of the transformational changes of the national economy in the conditions of european integration. *Economics. Ecology. Socium*. Odessa, 2018. 2 (1). P. 75-88.

УДК 338:330

О.С. Тарчинець, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Науковий керівник: **В.Г. Маргасова**, д-р, екон. наук, професор, проректор з наукової роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

AN EVALUATION OF UKRAINE'S CAPACITY FOR INVESTMENT

Keywords: *crisis management of the national economy, investment activities, investment potential, post-war recovery, innovative solutions*

Assessing Ukraine's investment potential is crucial in the current aftermath of the economic crisis triggered by Russia's aggression against the country. As Ukraine navigates the challenges of post-war recovery, the importance of investment potential is paramount. The limited availability of domestic financial resources to address war-induced economic challenges emphasizes the need to enhance Ukraine's investment capacity. Utilizing this potential effectively for managing economic crises in the digital age is key to Ukraine's recovery strategy. To better understand the role of investment potential in managing economic crises and to evaluate its status in Ukraine, it is essential to define this concept comprehensively within economic frameworks. Given Ukraine's economic crisis resulting from the war, there is a pressing need to explore theoretical perspectives on crisis management to inform the strategic use of investment potential. The relevance of stimulating and enhancing Ukraine's investment capacity is underscored by two main factors. Firstly, there is a demand for financial resources to rebuild critical infrastructure, housing, industries, educational and healthcare facilities post-war. Secondly, Ukraine's Eurointegration goals necessitate adherence to European business standards, requiring significant investment inflows into the economy. Considering these factors, it is vital to both theoretically define and quantitatively measure investment potential for its practical application in managing national economic crises amid modern challenges.

Following the active phase of Russian aggression, Ukraine's investment attractiveness indicators saw a decline. Between February and August 2022, the international rating agency Fitch downgraded Ukraine's rating to CCC and C (pre-default) from B. Subsequently, Ukraine engaged in negotiations with holders of Eurobonds issued between 2015 and 2021, totaling around €17 billion, reaching an agreement to defer corresponding payments for 24 months [1].

Despite these efforts, attracting foreign investments during wartime necessitates robust war risk insurance measures. A pilot project for such insurance is under development in collaboration with the Multilateral Investment Guarantee Agency of the World Bank Group. Consequently, the process of foreign investment from EU countries (and other nations during conflicts) into Ukraine encounters significant complexities. Hence, the imperative of building up the investment potential of the national economy is underscored.

The concept of investment potential for economic crisis management encompasses a structured set of elements crucial for establishing an efficient control framework. These elements encompass financial, material, technical, intellectual, and legally informative components inherent to a national economy. They are leveraged to foster investment development within the country. This refined definition aids in comprehending the essence and implementation parameters of investment development, especially concerning crisis management within the economy.

Insights from Ukrainian scholars [2] highlight the essential multiplicative relationship between investments and GDP growth in the economy. However, this relationship tends to weaken during unstable conditions. Therefore, ensuring economic, political, and social stability becomes imperative to create conducive environments for both economic stability and investment growth. This involves enhancing investment conditions, reducing economic criminality, improving the country's investment reputation, and attracting foreign investments.

Given the recent exacerbation of economic crisis phenomena, there's a pressing need to employ crisis management methods and approaches at both micro and macroeconomic levels. The crisis management system serves a dual purpose: prevention of crises and mitigation of their consequences within the economy.

The results obtained highlight the need for a more in-depth analysis of how investment potential influences economic recovery. It is essential to develop methodological tools to assess this impact accurately [3]. Doing so can provide an information-analytical framework that will guide future managerial decisions effectively. This approach ensures that decision-makers have access to reliable data and insights, allowing them to formulate strategies that leverage investment potential for sustainable economic growth and recovery.

References: **1.** Ukrainian Center for Economic and Political Studies named after Oleksandr Razumkov. (2022). *Ukraine na shliakhu do YeS: realii i perspektyvy: analitychna dopovid [Ukraine on the path to the EU: Realities and prospects: Analytical report]*. https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf. **2.** Kramarenko, I. S., Voit, D. S., & Kravets, L. O. (2019). Efficiency of using the investment potential of the national economy in the context of its impact on economic growth. *Bulletin of Kharkiv National Agrarian University. Series: Economic Sciences*, 1, 403-412. **3.** Artem Koldovsky, Oleksii Tarchynets. An assessment of Ukraine's investment potential in today's realities. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. Том 4 (50), 2023. С.16-24. DOI: 10.55643/ser.4.50.2023.536

УДК 336.01

С.М. Тегіпко, аспірант

Науковий керівник: **Р.Г. Щокін**, д-р юрид. наук, професор, президент,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: *сільськогосподарський сектор України, аграрні підприємства, антикризове управління, криза.*

Війна здійснює серйозний негативний вплив на функціонування сільськогосподарського сектору України. Найбільші збитки понесли сільгоспвиробники, які через знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки становить понад 4,65 млрд доларів США. Втрати від знищення та крадіжок виробленої продукції оцінюються у 1,87 млрд доларів США, а від зруйнованих об'єктів - у 1,33 млрд доларів США [1].

Непрямі загальні втрати сільськогосподарського сектора України за період війни Світовий банк оцінює в 31,5 млрд доларів США. Найбільш значні збитки, близько 46% від загальної суми, спричинені зниженням внутрішніх цін на експортно орієнтовані товари, такі як пшениця, ячмінь, кукурудза та насіння соняшнику. Важливими є також втрати від зменшення виробництва однорічних та багаторічних культур у розмірі 44%, скорочення тваринництва та рибальства на 6% та зростання виробничих витрат у сільському господарстві на 3% [2].

За оцінками ФАО (Food and Agriculture Organization, FAO) станом на кінець 2022 р. через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали збитків близько 2,25 млрд дол США, з них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано у галузі рослинництва та 0,98 – у тваринництві. В Україні 25% сільськогосподарських домогосподарств через війну повністю зупинили чи зменшили обсяги виробництва продукції, у прифронтових областях – 38% [3]. 84 % аграрних

підприємств, що перебувають у тимчасовій окупації, призупинили свою господарську та виробничу діяльність. Станом на жовтень 2023 р. 38% агропідприємств не працюють, а 45% відновили свою діяльність менше, ніж на половину [4].

Кількість діючих підприємств у галузі сільського, лісового та рибного господарства у 2022 р. зменшилася майже на третину (-31,4%) з 51,8 тис. до 35,6 тис. Для галузі це найбільше зниження з 2012 р., яке водночас перевищує відповідний показник по економіці в цілому (-29,6 %). Кількість фізичних осіб-підприємців у галузі скоротилася значно менше – на 11,3 %. Кількість підприємств, які займалися рослинництвом – вирощуванням однорічних і дворічних культур – зменшилася з 40,6 тис. до 28,0 тис. (-31,2 %), вирощуванням багаторічних культур – з 1,6 тис. до 1,1 тис. (-31,1 %), тваринництвом – з 3,7 тис. до 2,6 тис. (-28,9 %), змішаним сільським господарством – з 988 до 616 одиниць (-37,7 %), допоміжною діяльністю у сільському господарстві та післяурожайною діяльністю – з 2,3 тис. до 1,5 тис. (- 32,8 %). Загалом за 2022 р. кількість середніх підприємств у галузі зменшилася на 19,5%, великих (понад 250 працівників та річний дохід, еквівалентний 50 млн євро) – на 20,4 %, малих (до 50 працівників та дохід до 10 млн євро) – на 31,8 %, мікропідприємств (до 10 працівників та дохід до 2 млн євро) – на 34,5 % [5].

Відтак в таких умовах, в умовах глобальних загроз, аграрні підприємства потребують механізму антикризового управління, яке визначається як спеціально організоване гнучке стратегічне комплексне управління, яке спроможне враховувати особливості бізнес-середовище країни, що перебуває у стані війни та пропонувати способи відповідної адаптації підприємницької діяльності. Це базується на використанні комплексу стратегічних управлінських рішень і заходів, які спрямовані на виявлення, діагностику, запобігання, нейтралізацію та мінімізацію кризових ситуацій. З метою забезпечення подальшого конкурентного розвитку аграрних підприємств, збереження їх економічної стабільності та запобігання банкрутству та ліквідації він намагається зменшити руйнівні та несприятливі наслідки [6, С. 69].

Традиційно, серед причин кризових ситуацій у АПК найчастіше відзначають вплив природно-кліматичних умов. Несприятливі погодні умови можуть спричинити кризи в сільському господарстві; зокрема, аномальні погодні умови, стрімке розмноження шкідників сільськогосподарських культур, епідеміологічні хвороби тварин тощо, можуть загрожувати урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тваринництва.

Іншою причиною кризових ситуацій у АПК є суттєва розмежованість виробництва по територіальному принципу. Так, транспортування сировини, матеріалів і готової продукції, в умовах віддаленості сільськогосподарських товаровиробників від місця збуту, створюють проблеми з комунікаціями та залученням трудових ресурсів.

Крім перерахованих вище факторів, важливі такі фактори: слабка товарна диференціація сільськогосподарської продукції, внаслідок чого сільськогосподарська продукція менш різноманітна, виробникам стає важче конкурувати і це часто призводить до того, що покупець диктує свої умови виробнику; постійна нестача фінансових ресурсів: порівняно з компаніями в інших секторах економіки, сільськогосподарські підприємства часто вважаються фінансово слабкими; низький рівень соціального розвитку сільської місцевості, оскільки фермерські господарства є єдиними великими роботодавцями в населених пунктах, що призводить до того, що фермерські господарства повинні брати на себе вищі соціальні зобов'язання, такі як прибутковість та фінансове становище.

Найбільш актуальною у випадках виникнення непередбачених обставин, які можуть призвести до форс-мажорних ситуацій є продовольча безпека країни. Такі обставини можуть включати дефолт країни, припинення діяльності банків, що обслуговують підприємства,

природні катастрофи та соціальні неспокої. У зв'язку з цим уряд зазвичай зосереджує більше уваги на галузі сільського господарства та надає їм різноманітну підтримку. Якщо розглядати конкретно виклики, які постали перед українськими аграрними підприємствами у мовах війни, то можемо виділити наступні чинники:

- відмова від накопичення товарів призводить до збільшення обсягу заморожених фінансів, оскільки більше товарів залишається на складах. також, тривале зберігання товарів на складах створює ризик їх втрат у випадку ракетних атак або інших військових загроз;
- внаслідок військових дій спостерігається зміна умов складування, що змусило агропідприємства перевезти товари на інші склади, які є максимально безпечними;
- ускладнення у закупівлі товарів викликані переважно обмеженим асортиментом та постачальниками, блокуванням портів та перевантаженням залізничної інфраструктури;
- ускладнення логістичних операцій через блокпости, огляди та комендантську годину ускладнює перевезення вантажів. крім того, необхідно заздалегідь планувати запасні маршрути через ризик нових атак.

Відтак, з огляду на економічну ситуацію, низьку інвестиційну привабливість та великі збитки вітчизняних підприємств загалом та сільськогосподарських виробників зокрема, антикризове управління є необхідною складовою ведення вітчизняного бізнесу. Окрім цього, створення та ефективне впровадження якісного антикризового механізму управління забезпечує оптимізацію роботи різних структурних підрозділів підприємства та сприяє підвищенню рівня економічної безпеки країни загалом.

Список використаних джерел: 1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023 р. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf. 2. World Bank; Government of Ukraine; European Union ; United Nations. Ukraine – Rapid Damage and Needs Assessment : February 2022–2023 (English). Washington, D. C. World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab18005755661549>. 3. FAO. 2022. Ukraine : Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine – Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. Rome. URL: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>. 4. Комітетські слухання на тему: «Фінансова спроможність аграрних підприємств з окупованих та деокупованих територій, які працюють на підконтрольній Україні території : ключові проблеми». Комітет з питань аграрної та земельної політики. 18 жовтня 2023 р. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242580.html. 5. За перший рік війни кількість діючих сільськогосподарських підприємств зменшилася майже на третину – Юрій Лупенко. 26 жовтня 2023 р. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3697-za-pershyu-rik-viyny-kilkist-diyuchykh-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-zmenshylyasya-mayzhe-na-tretynu-yuriy-lupenko.html>. 6. Шинькович А.В. Сутнісні характеристики антикризового управління агроформувань. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 7. С. 66–73. 7. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.] ; за загальн. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03>.

УДК 336.748:658

Д.Ю. Ткачук, аспірант спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування",
Науковий керівник: **Р.І. Щур**, д-р, екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ,
Україна

ЗНАЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ

Ключові слова: державне управління, машинобудування, машинобудівний комплекс, публічне управління, фінансова діяльність

Умови відбудови економіки України висувають нові вимоги до системи публічного управління. Держава як суб'єкт управлінської діяльності так як соціальний інститут охоплює суспільні відносини через які реалізуються прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами, об'єктами управління. Негативні зміни на соціально-економічний стан країни призвела повномасштабна війна Росії проти України 2022 року. Основними факторами впливу стали безпековий чинник, релокація, підприємств міграція населення, вилучення земель з господарського обігу.

Сучасні процеси, що відбувається в Україні, супроводжується оновленням і реформуванням, що вимагає перегляду змісту оцінки управлінської діяльності держави, нового бачення ролі машинобудівної галузі в господарському комплексі країни. Практично, стрижнем функціонування економіки є промисловість, а в промисловості - машинобудування. Адже, визначальним фактором формування матеріально-технічної бази підприємства, різноманітних галузей, залишається наука і високотехнологічне машинобудування.

Машинобудування, створюючи засоби для себе і для економіки в цілому, формує і визначає рівень промисловості, а відповідно і рівень розвитку суспільства. Машинобудування створює матеріально-технічну базу розвитку і перетворення суспільства, забезпечуючи певний рівень механізації і автоматизації економіки, сучасних технологій, науки і наукоємних виробництв.

Війна в Україні може стати одним із важливих ментальних переосмислень в спробі оцінити що буде в майбутньому. Так, професор Клауса Шваба - представник інклюзивної економіки, в своїх дослідженнях, стверджує, що Друга світова війна викликала не тільки фундаментальні зміни у світовому порядку і світовій економіці, але призвела до радикальних зрушень у переконаннях, і доводить, що світ існує в глибокому взаємозв'язку в якому всі ризики впливають один на одного через мережу складних взаємодій [1].

Дослідники тенденцій і перспектив розвитку машинобудівного комплексу України [2] відзначають, що однією з причин падіння розвитку машинобудівної галузі є дроблення машинобудівного комплексу, продукцію українського машинобудування потіснили великі зарубіжні корпорації як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Падіння виробництва продукції машинобудування автори пов'язують з технологічним розривом зв'язків з підприємства Донбасу та Криму, що вплинуло і на структуру галузі.

Повоєнний період відновлення економіки України, інтеграція України у Європейський економічний простір обумовлює значущість впливів на національну економіку глобальних економічних трендів та посилення конкуренції, які загострюють проблему адаптації до макроекономічних ризиків, його реагування на конкурентні виклики, що може передувати етапу поживлення у машинобудуванні. (Варто привести дані міжнародних аналітичних структур, зокрема ОСЕР, щодо росту світового ВВП як макроекономічне підґрунтя для розвитку світової економіки).

В. В. Джеджула [3] підкреслює той факт, що машинобудівна промисловість поєднує багато секторів, взаємодія яких зумовлює існування цілого комплексу. Галузь налічує 27 видів економічної діяльності, в 2010 році налічувала 9195 одиниць суб'єктів господарювання.

Автор зазначає, що машинобудування є однією із високотехнологічних галузей промисловості, продукція якої створює технологічну компоненту модернізації, визначає науково-технічний рівень промислового виробництва та ефективність економіки в цілому. Перешкодою до розширення обсягів виробництва, на думку Джеджули В.В., є наявність ризиків, пов'язаних із втратою контролю над машинобудівними підприємствами, які працювали на російський ринок.

До чинників, які стримують розвиток галузі автор виокремлює високу імпортозалежність національного ринку продукції машинобудування, низьку конкурентоспроможність продукція, низький рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств, відсутність реальної державної підтримки та ефективних програм розвитку галузі, недосконалість нормативно-правової бази стимулювання виробництва високотехнологічної продукції, втрата виробничих потужностей внаслідок війни.

Інтеграція України у світовий економічний простір, посилення конкуренції загострюють проблему комплексного формування національної стратегії розвитку машинобудівного комплексу із забезпеченням належного рівня його конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Список використаних джерел: 1. Клаус Шваб, Тьеррі Маллере. COVID-19: велике перезавантаження. *Forum Publishing*. 2020. С.232. 2. Зарічна Т. С., Тарасова К. І. Машинобудування України: сучасний стан, структура та тенденції розвитку галузі. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць*. Одеса: ОНЕУ, 2019. Вип. 5. Ч. 1. С. 68- 76. 3. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Стан та перспективи розвитку машинобудівної промисловості України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 270-275.

УДК 614.2:004

Б.Д. Фіщук, аспірант, гр. АСД073-24

Науковий керівник: **А.М. Ревко**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри соціальної роботи Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ключові слова: управління, заклад охорони здоров'я, розвиток, цифровізація.

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій впровадження зазначених процесів не обійшло і сферу функціонування закладів охорони здоров'я. Впровадження цифровізації відбувається на всіх рівнях функціонування закладів – від обслуговування пацієнтів до управлінської ланки. До основних напрямів впровадження цифровізації у функціонування закладів охорони здоров'я можна віднести:

- впровадження електронної медичної документації, яка дозволяє зберігати, обмінюватися та аналізувати медичну інформацію більш ефективно, що значно спрощує доступ медичного персоналу до інформації пацієнтів;

- з розвитком цифрового контенту у період пандемії COVID-19 та бойовими діями на території України актуальними стали послуги консультації пацієнтів он-лайн, що розширило можливості та доступність послуг для населення;

- використання цифрових додатків значно спрощує облік ведення анамнезу для пацієнтів та лікарів, спеціальні програмні продукти допомагають вести здоровий образ життя згідно наведених рекомендацій;

- використання аналітичного інструментарію та штучного інтелекту дозволяє спрогнозувати ймовірність виникнення та розповсюдження епідеміологічних трендів, вдосконалювати управління закладами охорони здоров'я;

- інноваційний розвиток у сфері цифрового обладнання дозволяє більш ефективно досліджувати на ранніх стадіях виникнення тяжких хвороб, що підвищує успіх лікування пацієнтів;

- впровадження цифрових технологій зменшують черги та час очікування прийомів лікаря, за рахунок завчасного оформлення прийому через он-лайн додатки;

- отримувати результати лабораторних досліджень через інтернет, що зменшує необхідність відвідувань лабораторних закладів;

- впровадження цифрових технологій у функціонування закладів охорони здоров'я підвищує ризик розкриття особистих даних пацієнтів, що вимагає відповідних заходів з безпеки.

У цілому розвиток цифрових технологій позитивно вплинув на функціонування закладів охорони здоров'я, оскільки використання розроблених програмних продуктів значно пришвидшує та спрощує отримання медичної допомоги для населення.

В Україні більш широко впроваджується система eHealth, яку використовують заклади охорони здоров'я. Першочерговим призначенням використання додатку було надання медичної допомоги терапевтів та педіатрів на основі укладання декларації з обраними лікарями, які пройшли процес реєстрації в системі. Використання такої системи спрощує аналітичний та управлінський облік інформації, що позитивно впливає на прийняття управлінських рішень [1].

Запровадження єдиної системи на платформі eHealth є основним напрямом державної політики у сфері розвитку системи охорони здоров'я. Означена цифрова платформа містить базу даних пацієнтів, лікарів, анамнезу хвороби, що спрощує обмін та використання інформації лікарями.

Наступним програмним продуктом є використання центральної бази даних, яка використовується для формування реєстрів, збору медичних даних з обміном Національної служби здоров'я України [2].

Медична інформаційна система використовується для автоматизації функціонування закладів охорони здоров'я та інших суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність у сфері медицини для обміну інформацією [3].

Таким чином, розвиток та впровадження цифрових технологій у діяльність закладів охорони здоров'я сприяє налагодженню електронного документообігу, а також спрощенню надання та отримання послуг для населення. Особливо актуальними зазначені послуги в період пандемій та бойових дій, оскільки дозволяють отримувати послуги в режимі он-лайн сервісів.

Список використаних джерел: 1. Електронна система охорони здоров'я в Україні. URL: <https://ehealth.gov.ua/>. 2. Центральна база даних eHealth України. URL: <https://egov.in.ua/services/ukrainska-centralna-baza-danih-ehealth-ukraini/>. 3. Медична інформаційна система. URL: <https://emci.ua/statti/iak-vybraty-mis/>

УДК 614.2

Н.Д. Фіщук, аспірант, гр. АСД073-24

Науковий керівник: **А.М. Ревко**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри соціальної роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ключові слова: *заклад охорони здоров'я, розвиток, трансформація, процес.*

Глобальні трансформаційні процеси у різних сферах суспільного життя впливають на розвиток закладів охорони здоров'я. Зазначені процеси включають в себе адаптацію до нових вимог та технологій, зміни в організаційній структурі, особливості управління та надання послуг населенню. Основні трансформаційні зміни відбулися у сфері надання медичних послуг, що акцентує увагу на пацієнтоцентризмі, розвитку програм ранньої діагностики захворювань, сприяння здоровому способу життя. Такі зміни відбуваються на основі розвитку цифрових платформ, які використовуються для поліпшення якості надання медичних послуг, збільшення доступності до них. Окреслені процеси реалізуються на основі впровадження електронної медичної документації, медичних додатків до смартфонів та комп'ютерів [1].

Технологічні трансформації не можливі без участі персоналу, який повинен оволодіти необхідними навичками та компетентностями згідно сучасних вимог інноваційного розвитку сфери медичних послуг. Впровадження нових стратегій та технологій вимагають використання сучасних управлінських практик розвитку закладів охорони здоров'я. При формуванні нової політики розвитку сфери охорони здоров'я необхідно враховувати демографічні зміни в суспільстві, які на сьогодні характеризуються зміною вікового складу населення, необхідністю збільшення реабілітаційних послуг, які пов'язані з веденням бойових дій на території держави. Зазначене потребує розширення сфери надання консультаційних послуг психофізіологічного та психічного напрямку, що в свою чергу, потребує збільшення фахівців відповідних спеціальностей.

Для успішної реалізації стратегій розвитку закладів охорони здоров'я необхідним є залучення зацікавлених сторін (органи влади, міжнародні та громадські організації), які сприяють обміну досвідом за різними сферами розвитку медицини. Основні трансформаційні процеси в системі функціонування закладів охорони здоров'я включають наступні зміни [2]:

- розвиток системи штучного інтелекту, що використовується для автоматизації процесів обробки даних та прогнозування масштабних подій;
- розвиток інтернету медичних речей, до якого відносять різні медичні пристрої з датчиками, які пов'язані з охороною здоров'я та фіксують різні стани функціонування організму, що дозволяє вчасно звернутися по допомогу у разі настання несприятливих станів;
- системи віддаленого моніторингу пацієнтів, що дозволяє здійснювати хронологічний запис широкого спектру станів пацієнта для визначення діагнозу та надання відповідного лікування;
- використання систем 3D моделювання у навчанні медичним спеціальностям, що дає змогу підвищувати рівень навичок у реальному житті. На основі цифрових інструментів здійснюється моделювання складних хірургічних, ендоскопічних операцій, що дозволяє зробити відповідні відкриття нових методів лікування хвороби;
- використання нанотехнологій та імплантація, що сприяє відновленню частини втрачених навичок за допомогою використання відповідних пристроїв, які відновлюють втрачені можливості (органи) або функції;

- автоматизація процесів надання послуг, за рахунок розвитку платформ обслуговування пацієнтів, що сприяє пришвидшенню отримання та розширює доступ до медичних послуг. Цифровізація інформації про пацієнтів дозволяє більш обґрунтовано робити дослідження стану здоров'я за рахунок вичерпних даних щодо анамнезу хвороби.

Трансформаційні процеси охоплюють всі сфери суспільного життя. Розвиток цифрових технологій впроваджується не тільки в управління закладами охорони здоров'я, але й в процеси надання медичних послуг. На сьогодні заклади охорони здоров'я потребують державної підтримки у частині збільшення рівня фінансування, оскільки необхідним є оновлення обладнання, яке повинно відповідати сучасним нормам та протоколам ведення хвороби. Держава повинна створити відповідні сприятливі умови для залучення інвесторів та міжнародних організацій щодо підтримки розвитку закладів охорони здоров'я в Україні, особливо в період повоєнної відбудови держави.

Список використаних джерел: 1. Andrii Horiachko 13 Healthcare IT Trends to Watch in 2023. URL: <https://www.softermii.com/blog/healthcare-information-technology-trends-to-watch>. 2. Цифровізація медицини: очікування та реальність. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/HEALTH/tsifrovizatsija-meditsini-ochikuvannja-ta-realnist.html>

УДК 330

Н.Т. Шадура-Никипорець, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОЛОГІЧНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: сталий розвиток, таксономічний метод, інтегральний показник, екологічність розвитку, національна економіка.

Сучасному етапу світового господарства властива парадигма сталого розвитку, котра передбачає органічне поєднання соціальної, економічної й екологічної складових, розвиток котрих носить гармонізований характер та не допускає покращення однієї складової за рахунок погіршення інших.

Дотримання вимог сталості передбачає постійний моніторинг окремих складових розвитку. Важливо при цьому враховувати різноаспектність такої оцінки, що вимагає використання інтегральних показників. Саме методи комплексної оцінки дозволяють одночасно включати до результуючого показника різні часткові характеристики, згортка котрих надає єдиний індикатор. Серед методів комплексної оцінки виділимо таксономічний метод, котрий дозволяє провести комплексну оцінку суб'єкта в динаміці.

Проведемо оцінку екологічної складової сталого розвитку України скориставшись таксономічним методом. Для дослідження нами було обрані чотири часткові екологічні показники національної економіки:

- обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т (x_1);
- обсяги зібраних побутових та подібних до побутових відходів, кг/особу (x_2);
- капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн. (x_3);
- енергоємність (за кінцевим енергоспоживанням) ВВП України (за ПКС 2017 р.), т н.е./ тис. міжнародних доларів (x_4).

Серед обраних екологічних характеристик національної економіки лише третій є показником-стимулятором (зростання котрого позитивно впливає на екологічний стан країни), а решта – є показниками-дестимуляторами (їх зростання призводить до погіршення екологічного стану країни).

На основі вказаних первинних індикаторів було сформовано матрицю спостережень за десять років (2011-2020 рр.), що дозволить виявити тенденції, котрі сформувались у екологічній сфері. Нормалізація значень елементів матриці спостережень з урахуванням їх стимулюючого або дестимулюючого впливу дозволила визначити вектор-еталон, котрий у формалізованому виді має координати:

$$V_0 = (0,7191; 0,8186; 1,6470; 0,8433).$$

Даний вектор-еталон представляє собою найкращий одночасно зі всіма частковими екологічними характеристиками стан системи за досліджуваній період. Щоб визначити відстані у чотиривимірному просторі між окремими спостереженнями (фактичний стан у певному періоді) і вектором-еталоном (C_{i0}) використаємо функцію евклідової відстані (табл. 1). На основі річних показників відстані від вектора-еталона проводиться розрахунок середньої відстані для всіх точок спостереження до точки-еталона ($\overline{C_0}$), середньоквадратичного відхилення цих відстаней (S_0), умовно-максимальної відстані (C_0), прямого показника таксономії (d_i), що визначається за формулою (1) [1], та модифікованого показника таксономії (k_i), що визначається за формулою (2) [1]:

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad 0 \leq d_i \leq 1. \quad (1)$$

$$k_i = 1 - d_i = 1 - \frac{C_{i0}}{C_0}. \quad (2)$$

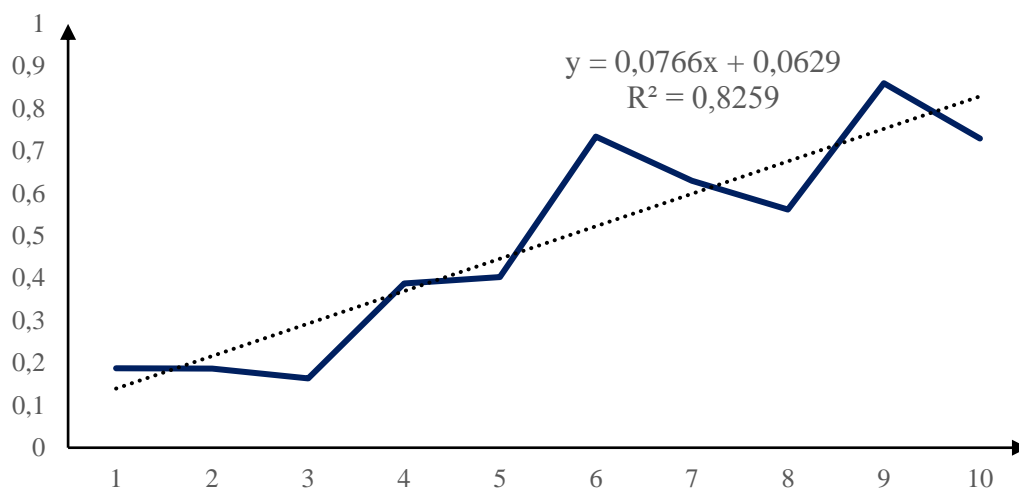
Таблиця 1 – Модифікований (k_i) та прямий (d_i) коефіцієнти таксономії*

Показник	Рік									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
C_{i0}	1,233	1,235	1,270	0,930	0,907	0,404	0,562	0,665	0,213	0,411
$\overline{C_0}$	0,783028									
S_0	0,367557									
C_0	1,518142									
d_i	0,8123	0,8136	0,8365	0,6126	0,5974	0,2662	0,3704	0,4379	0,1401	0,2707
k_i	0,1877	0,1864	0,1635	0,3874	0,4026	0,7338	0,6295	0,5621	0,8599	0,7292

*Розраховано автором за даними [2]

Модифікований показник таксономії є зручнішим для інтерпретації, оскільки, коливаючись в межах від нуля до одиниці, чим вищого значення набуває – тим кращим виявляється рівень екологічності розвитку національної економіки. Так, за результатами проведених розрахунків можна констатувати, що найвищого рівня екологічності розвитку у досліджуваному періоді Україна досягла у 2019 р., а найгірший рівень екологічності характерний для 2013 р. (табл. 1).

Аналіз динаміки екологічності розвитку України на основі розрахованого таксономічного індекса (рис. 1) демонструє, що не зважаючи на волатильність модифікованого показника, протягом 2011-2020 рр. сформувалась тенденція до покращення екологічності розвитку. Нажаль, варто констатувати, що військова агресія росії змінила існуючі у довоєнний період тренди, у тому числі і у екологічній сфері, змінивши їх спрямованість із позитивної на негативну.

Рисунок 1 – Динаміка модифікованого коефіцієнта таксономії, що характеризує рівень екологічності розвитку України у 2011-2020 рр.*

* Побудовано автором за даними табл. 1

Проведена комплексна оцінка рівня екологічності розвитку України з використанням таксономічного методу демонструє його переваги та підтверджує доцільність його застосування при дослідженні сталості розвитку систем різного рівня.

Список використаних джерел: 1. Айвазян С.А. Багатомірний статистичний аналіз в соціально-економічних дослідженнях. *Економіка і математичні методи*, 1977. 415 с.
2. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 004.8:165.63:159.955.4

В.С. Коваль, здобувачка вищої освіти гр. ФА-221

Науковий керівник: **Н.В. Шакун** канд. філос. наук, доцент, зав. кафедри філософії і суспільних наук

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ

Ключові слова: *штучний інтелект, машинне навчання, філософія, філософська рефлексія, інформаційне суспільство.*

Сучасні виклики інформаційної доби різнопланові та глобальні. Однак, найбільш тектонічні зміни в усіх сферах суспільного життя відбуваються саме завдяки впровадженню штучного інтелекту.

Науковий аналіз ролі інтелекту в суспільних трансформаціях започатковано з середини ХХ століття професором Джоном МакКарті. Спектр предметних областей штучного інтелекту виявився надзвичайно широким – від машинного навчання моделей представлення знань до комп'ютерних ігор, робототехніки тощо. Водночас, вже перші наукові розвідки у цьому напрямку засвідчили, що штучний інтелект – це проблема філософії, а не комп'ютерних наук. В центрі уваги дослідників постала «основна філософська проблема в області штучного інтелекту – можливість або не можливість моделювання мислення людини» [1].

Інтелект (з лат. *intellectus* – розуміння, розум, пізнання) – це відносно стійка структура розумових здібностей індивіда [2]. Вона виявляється у вмінні сприймати різноманітну інформацію та здатності вирішувати різнопланові завдання. До розуміння сутності штучного інтелекту існує низка різних підходів, з позицій яких він тлумачиться як «робот або програма, яка може замінити людину у будь-якій діяльності; розділ інформатики, що займається формалізацією задач, які нагадують задачі, виконувани людиною; наука і технологія, здатна відтворити процеси мислення людського мозку і направити їх на створення і обробку різних комп'ютерних програм, а також інтелектуальних машин, здатних повністю замінити і спростити людську роботу» [3, с. 23]. Різноманітність поняття «штучний інтелект» свідчать про багатогранність цього феномену та потребу його цілісного, філософського осмислення.

Філософська думка значну увагу приділяє питанням впливу техніки і технологій на людське життя. Зокрема, на згубний вплив техніки на органічне життя вказував Н. Бердяєв, про важливість принципів обмежень при створенні штучного інтелекту йдеться в дослідженнях Дж.Лукаса, Д.Деннета, те, що штучний інтелект не лише генерує відповіді, а й породжує філософські глибокі питання, відзначав Г.Кіссінджер.

Штучний інтелект докорінно трансформує світ, і в майбутньому його вплив буде тільки зростати. Науковці вважають штучний інтелект загрозою для людства, однак, одночасно, зауважують, що використання новітніх інформаційних технологій відкриває перед людством нові можливості. Філософська ж рефлексія над проблемою штучного інтелекту окреслює нові горизонти і перспективи для осмислення його ролі в житті людини та в розвитку суспільства.

На нашу думку, філософська рефлексія щодо досліджуваного феномену охоплює, насамперед, такі проблемні поля: можливість/неможливість моделювання людського мислення; наскільки штучний інтелект має уподібнюватись людському; мета створення штучного інтелекту; які наслідки матиме поєднання штучного інтелекту з людським; чи здолає людство

філософський і практичний виклик, породжений впровадженням штучного інтелекту в усі сфери людської життєдіяльності; як трансформується людське пізнання під впливом машинного навчання тощо.

Очевидно, що трансформація людської життєдіяльності внаслідок впровадження штучного інтелекту відбуватиметься у таких напрямках: технологічний (нові технології призведуть до появи нових форм екзистенційної активності); соціальний (підвищення якості життя або, навпаки, посилення цифрової нерівності); економічний (приріст продукту завдяки збільшенню інформаційних потоків); політичний (володіння інформацією, технологіями як політичний привілей тощо); культурний (культурна цінність інформації та її роль у вдосконаленні особистості).

Таким чином, філософія здатна розглядати штучний інтелект комплексно, враховуючи його смислові, концептуальні, ідеологічні, антропологічні, аксіологічні виміри. Подальший аналіз цих аспектів дозволить адаптуватися до викликів інформаційної доби та сформувати дієві стратегії особистісної самореалізації в інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел: 1. Головащенко І.О., Носковенко Ю.П. Проблема штучного інтелекту в сучасній філософії. Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету (НТКП ВНТУ–2018) [Електронне мережне наукове видання] : збірник доповідей. Вінниця : ВНТУ, 2018. 2. Семенова Р.О. Інтелект. *Енциклопедія сучасної України* / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL : <https://esu.com.ua/article-12386>. 3. Погореленко А.К. Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. *Вісник ХДУ Серія Економічні науки*. 2018. №32. С. 22-27.

УДК 130.1:141:171

С.В. Киселиця, канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КАНТІВСЬКА МОРАЛЬНА ВІРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЛЮДИНОЗНАВСТВО

Ключові слова: віра, вчинок, І. Кант, людинознавство, мораль, Просвітництво, сумління.

На світоглядно-теоретичному рівні проблема критерію моральності дії людини гостро постала в добу Просвітництва. Саме тоді тлумачення феномену сумління в людському бутті перетворюється у філософську рефлексію над вчинком, тобто виникає питання раціональної обґрунтованості світоглядної істини та її соціогуманітарної спрямованості.

Концепція моральної віри німецького просвітника Імануеля (Іммануїла) Канта була сформульована ним у так званій критичний період філософської творчості та покладена в основу категоричного імперативу: дій так, щоб максима твоєї волі могла стати моральним законом для всіх: «Практичні засади суть положення, що містять загальне визначення волі, яке охоплює багато практичних правил. Вони бувають суб'єктивні – [називаються] максимами, якщо умова розглядається тільки для його волі, а об'єктивними, або практичними законами ... якщо та умова визнається об'єктивною, себто значущою для волі кожної розумної істоти» [1, с. 21]. Разом ці концепти постають результатом інтелектуально-вольових зусиль людини, що регулюють її соціально-комунікативну діяльність: тільки поставивши Себе на місце Іншого, можна визначити морально-етичний потенціал власної дії.

Засновник німецької класичної філософії піднімає на п'єдестал категорію віри в людинознавстві, намагається продемонструвати її основоположну сутність для кожної людини та відрізнити філософський підхід до вирішення життєвих проблем від теологічного й психологічного. Він зазначав, що перед цим необхідно вирішити три корінних питання: «Що я можу знати?», «Що я повинен робити?» і «На що я можу сподіватися?» Третє із них, вочевидь, окреслює вирішення проблеми через духовність. Солідаризуючись із твердженням: «Кантова філософія моралі, викладена в «Критиці», була і залишається вельми сучасною. Навіть побіжний огляд кількох впливових сучасних моральних теорій (етичного релятивізму, децизіонізму, дискурсивної етики) переконливо доводить [це]» [2, с. 136]. Тож, вважаю за необхідне звернутись до концепту Кантівської моральної віри – способу самовдосконалення людини, що обумовлений практичним інтересом і не вступає у марновірні спроби змагатися і перемогти теоретичні знання. Віра як умова свободи вибору передбачає чистоту морального мотиву. Ірраціональне самозаспокоєння якщо й має право на раціональне обґрунтування вчинку, то лише в якості втіхи людини, яка вже прийняла рішення на свій страх і ризик.

Теоретично, це – лише віра, тобто з об'єктивної точки зору – обмежене знання. До прикладу, переконаність в існування Бога є не логічною, а моральною вірогідністю, позаяк спирається на суб'єктивні засади; людина може лише стверджувати: я вважаю, переконана, щиро вірю, впевнена тощо. «Визнання чогось за істинне є фактом нашого розсудку і може спиратися на об'єктивні підстави, але вимагає також суб'єктивних причин у духовності того, хто судить про те. Якщо судження є валідним для кожного, хто тільки має розум, то воно має об'єктивно достатню підставу, і тоді визнання істинності називається переконанням. Якщо ж воно має підставу тільки в особливому характері суб'єкта, то воно зветься впевненістю» [3, с. 464]. Хоча за ступенем істинності віра знаходиться вище вимислу: саме ймовірна моральність дії вказує на високий рівень вірогідності у практичному вимірі та достовірності у логічному.

Будучи конфесійним християнином І. Кант змушений констатувати, що релігійна свідомість не здатна відповідати вимогам віри у Бога, який би не обмежував свободу людини та її гідність. Звідси – протиставлення власної світоглядно-теоретичної позиції фідейстичній, конфлікт із теологією, а також із нерелігійними формами сліпої віри. Віра фанатиків, блазнів, нігілістів, циніків, монархістів, анархістів і таке інше виключається у кантіанстві як розумна й відповідальна особистісна дія, позаяк забезпечує можливість утечі від морального рішення.

Потреба в справжній вірі виникає не в момент вибору, а після нього, коли постає питання про максимум поведінки, якою людина керувалася не аналізуючи шанси на успіх. Кант відхиляє первинність віри стосовно моралі, а практичну зацікавленість не ототожнює з користю й обґрунтовує моральність рішення у відповідності з уявленнями про свободу, обов'язок та відповідальність. Він називає цей тип цілепокладання вірою, що може стверджувати раціонально збагненні сутності, не претендуючи на теоретичну вірогідність, а лише виходячи із практичної необхідності. На мою думку, такий Кантівський підхід до тлумачення алгоритму моральної віри цілком очевидно корелює з поняттям налаштованості в українській ментальності, так би мовити, соціокультурному та морально-психологічному (архетипічному) коді [4]. Таке поцінування світоглядної настанови знаходить підтвердження у кількох тлумачних словниках української мови останнього сторіччя.

Принципово інший рівень істинності має моральна віра, в якій І. Кант демонструє як спекулятивне знання перетворюється практичним розумом у безумовні цілепокладання і називає моральну віру вільною, позаяк вона апелює до свободи вибору людини. В цьому процесі здоровий глузд ототожнюється із моральною свідомістю, а сумління вимагає не зовнішнього примусу, а переконаності. За Кантом, один лише добрий намір не є моральним, навіть аморальним, якщо із нього не народжується обґрунтований вчинок. Теорія соціального

схвалення вчинків особистості не зовсім адекватно була сприйнята симпатиками: застереження залишилися непоміченими у споживацькому прагненні віднайти спільний для всіх «рецепт успіху» через формування духовних почуттів як діяльності суб'єктивного духу по перетворенню загальнолюдських цінностей у власні переконання.

Суперечливість сутнісного та суцього в Собі змушує людину шукати порятунку у безумовній цінності Іншого, прагнучи до цілокупності. Спроби Кантівського людинознавства засвідчити вірність гуманному світовідношенню й можливість це довести власним прикладом виявляються у необхідності сформулювати надійний світоглядний постулат, який створить логічні умови невичерпності життєвих сил, насаги, стане дієвим моральним принципом.

Тож, якщо граничні засади людського буття не засновані на загальнолюдських цінностях, так би мовити, вірі у моральність, а обмежуються втіленням проєктів, заснованих на фізичному ствердженні власного існування у світі, то на людину чекає лише логіко-гносеологічна безвихідь та онто-психологічна неповноцінність, самотність, ізольованість тощо [5]. Світоглядна істина І. Канта, яка вочевидь витікає із моральної віри або сумління, формується випробуванням сили людського духу через встановлення комунікативної збалансованості зовнішнього та внутрішнього світів, виявляється основою успіху й запорукою гармонізації особистих, групових та загальнолюдських інтересів для кожної людини в будь-якому суспільстві.

Список використаних джерел: 1. Кант, Імануель. Критика практичного розуму / Пер. з нім., прим. та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко. Київ : Видавництво Жупанського, 2004. 240 с. 2. Терлецький, Віталій. Кант українською: проблеми й дилеми. *Український гуманітарний огляд. Дискусії*. 2006. С. 135-152. URL: <http://surl.li/syqkj> (дата звернення 5.04.2024). 3. Кант, Імануїл. Критика чистого розуму / Пер. І. Бурковського; передмова А. Лоя. Київ : Юніверс, 2000. 504 с. 4. Киселиця С. В. Український кордоцентризм як гуманізм. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. Чернівці : ЧНТУ, 2015. № 2(6). С. 19-23. URL: http://journals.stu.cn.ua/problemu_sotsialnoyi_roboty/article/view/50595 (дата звернення 1.04.2024). 5. Киселиця, С. В. Віра як екзистенціал людського буття: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук : 09.00.01. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2013. 19 с. URL: <https://www.academia.edu/48906900/> (дата звернення 3.04.2024).

УДК 316.42:004.94(100)

О.В. Рожнев, аспірант

Науковий керівник: **Ю.О. Шабанова**, д-р філос. наук, професор, професор кафедри філософії та українознавства

Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ПОДОЛАННЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ

Ключові слова: технологічний розвиток, тенденції подолання трансгуманізму, правові аспекти та соціальні наслідки, технологічний прогрес.

У ХХІ столітті людство стикається з небувалими можливостями технологічного розвитку, які відкривають шлях до нових горизонтів в галузі медицини, науки та суспільних відносин. Однією з таких ключових областей є трансгуманізм

Як відомо, трансгуманізм – це рух, що пропонує застосування технологій для поліпшення людського організму та розширення його можливостей [1]. Проте разом з цими можливостями виникає низка значних питань (етичних, соціальних та правових), які потребують уважного розгляду.

Сьогодні однією з важливих тенденцій є не лише розвиток технологій, але й критичне мислення щодо їхнього використання. Суспільство поступово починає усвідомлювати потенційні загрози, що несе з собою безоглядне використання технологій трансгуманізму, зокрема: соціальні розриви, виникнення нових форм нерівності та можливість зловживання владою.

Ще одним важливим питанням є обговорення етичних аспектів трансгуманізму. З часом приходить розуміння, що впровадження технологій покращення людського організму має величезний потенціал, але водночас потребує строгого етичного контролю та нормативного регулювання.

Правові питання, пов'язані з трансгуманізмом, є складними і потребують уважного вивчення та розгляду з багатьох перспектив. Оскільки трансгуманізм ставить під сумнів традиційні моральні, етичні та юридичні концепції, необхідно вирішувати проблему захисту прав людини, регулювати використання новітніх технологій у медицині та інших сферах, а також забезпечити безпеку та приватність в контексті розвитку трансгуманістичних технологій. Це вимагає внесення змін у законодавство, адаптації юридичних систем до нових викликів, а також публічного діалогу та вирішення етичних дилем.

У висновку зазначимо, що тенденції подолання трансгуманізму в XXI столітті представляють складну проблематику, яка потребує ретельного вивчення та обговорення. Технологічний прогрес може принести значну користь для людства, та з іншої сторони, він також породжує серйозні етичні та соціальні виклики.

На нашу думку, потрібно забезпечити збалансований підхід до розвитку технологій, який би враховував як потенційні переваги, так і можливі негативні наслідки. Подолання трансгуманізму можливе за умови створення ефективних механізмів контролю за використанням передових технологій, розробки адекватного правового регулювання, залучення громадськості до діалогу та врахування етичних та соціокультурних аспектів.

Список використаних джерел: 1. Сучасна культурологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / К. В. Кислюк, В. А. Суковата, З. І. Алфьорова, О. В. Титар, Г. П. Ковальова / за заг. ред. К. В. Кислюка. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 342 с.

УДК 316.324.8:378.147

Н.В. Шакун канд. філос. наук, доцент, зав. кафедри філософії і суспільних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-АНАЛІТИКІВ

Ключові слова: *інформаційне суспільство, філософія інформаційного суспільства, аналітика суспільно-політичних процесів.*

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед особистістю небачені раніше виклики, роблячи її діяльнішим імперативом інноваційність, гнучкість, відкритість, безперервність оновлення знань та вмій. Актуальною в таких умовах виявляється освіта, зорієнтована на вирішення глобальних проблем мінливого світу.

На всесвітньому форумі у Давосі в 2020 р. до найбільш затребуваних навичок цінних фахівців у найближчі п'ять років експерти віднесли здатність аналітично мислити, постійно навчатись, комплексно вирішувати проблеми, критично мислити, бути креативним. Це означає, що сучасний заклад вищої освіти має розкривати особистісний потенціал здобувача освіти, формувати його когнітивну гнучкість, адаптивність до викликів сучасної інформаційної доби.

Серед стратегічних цілей Національного університету «Чернігівська політехніка» вказано «розвиток особистості та професійне зростання учасників освітнього процесу, формування компетенцій, що визначають конкурентоспроможність випускників на ринку праці в Україні та світі» [1]. На вимоги ринку, відповідно до потреб розвитку та відновлення територіальних громад регіону, країни в університеті відкриваються інноваційні практичні освітні програми. Так, з 2022-2023 навчального року в НУ «Чернігівська політехніка» розпочався набір на освітньо-професійну програму «Аналітика суспільно-політичних процесів» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Освітньо-професійна програма «Аналітика суспільно-політичних процесів» розроблена робочою групою науково-педагогічних працівників кафедри філософії і суспільних наук і «спрямована на формування у здобувачів вищої освіти аналітичних здібностей, загальних та спеціальних компетентностей для розв'язання складних спеціалізованих задач та проблем у галузі філософії та гуманітаристики» [2, с. 4].

Дисципліна «Філософія інформаційного суспільства» є важливим компонентом підготовки фахівців-аналітиків, здатних визначати та формулювати ключові проблеми, пов'язані зі становленням інформаційної реальності. Об'єктом дисципліни є формування та перспективи розвитку інформаційного суспільства, а її предметом – філософське осмислення історії, закономірностей, особливостей функціонування інформаційного суспільства як соціальної реальності нового типу, його вплив на світоглядні, соціальні, політичні, моральні, культурно-освітні та інші виміри життєдіяльності соціуму.

Метою викладання навчальної дисципліни є поглиблене вивчення комплексу філософських та соціально-гуманітарних проблем, що виникають на етапі становлення інформаційного суспільства. Відтак, до цілей дисципліни відносяться:

- формування цілісного уявлення про походження, основні етапи еволюції інформаційного суспільства;
- поглиблення і систематизація знань про основні поняття філософського осмислення соціальності;
- розширення знань про закономірності, тенденції і основні принципи розвитку соціальних явищ;
- розвиток, поглиблення і систематизація уявлень та знань про функціонування окремих соціальних інститутів в умовах сучасного (інформаційного) суспільства;
- вироблення цілісного погляду на нову соціокультурну реальність.

Серед завдань дисципліни окреслимо такі:

- осягнення сутності та порівняння основних етапів суспільних перетворень (аграрний, індустріальний, інформаційний);
- формування уявлень про походження, основні етапи розвитку та тенденції еволюції інформаційного суспільства;
- ознайомлення майбутніх аналітиків суспільно-політичних процесів з основними філософськими ідеями, проблемами та концепціями, які пов'язані зі становленням інформаційного суспільства;
- формування навичок критичного аналізу впливу інформаційних технологій на політичні, економічні, соціальні та культурні тенденції сучасної епохи.

Варто зауважити, що як сфера наукових досліджень, філософія інформаційного суспільства започаткована в другій половині ХХ ст., а її становлення пов'язане з іменами Д. Белла, Й. Масуди, Е. Тоффлера, М. Кастельса, Ж. Бодріяра, Е. Гідденса, Р. Флориди та ін. До сьогодні філософами напрацьовано достатньо матеріалу для осягнення інформаційного суспільства, що дозволяє застосувати його для підготовки конкурентоспроможних фахівців у аналітиці суспільно-політичних процесів локального та глобального рівнів.

Як навчальна дисципліна «Філософія інформаційного суспільства» викладається у IV семестрі та спрямована на формування у здобувачів вищої освіти знань про теорії інформаційного суспільства; ключові наукові терміни, що характеризують інформаційне суспільство; тенденції трансформації основних сфер інформаційного суспільства – економіки, політики, культури, освіти, мистецтва, Інтернету, роботи і зайнятості, дозвілля тощо; особливості споживання інформації в сучасну добу; специфіку впливу сучасних інформаційних технологій на людську ідентичність, психіку і стосунки між людьми; сучасні філософські концепції віртуальної реальності та симуляції.

Курс формує навички виконання пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; застосування набутих знань у майбутній професійній діяльності та у взаємодії з іншими людьми; аналізу фактів, явищ і процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Таким чином, дисципліна «Філософія інформаційного суспільства» сприяє досягненню або вдосконаленню здатностей, передбачених освітньою програмою «Аналітика суспільно-політичних процесів», зокрема, вмінню застосовувати загально-гуманітарні та філософські знання в різних сферах життєдіяльності сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел: 1. Стратегія розвитку Національного університету «Чернігівська політехніка» на 2021-2027 роки. URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/03/strategia-roz.pdf> (дата звернення 14.03.2024). 2. Освітньо-професійна програма «Аналітика суспільно-політичних процесів» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія галузі знань 03 Гуманітарні науки URL: https://op.stu.cn.ua/files/op/033_ASPP_OPP_bak_2021_pr.pdf (дата звернення 04.03.2024).

УДК 343.9

А.П. Колесніков, канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри безпеки та правоохоронної діяльності

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

СУТЬ ТА БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ AI АСТ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: *штучний інтелект, методи штучного інтелекту, штучний інтелект в правоохоронній діяльності, AI АСТ.*

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною різноманітних сфер діяльності, включаючи правоохоронні органи. Зростаюча кількість цифрових факторів кримінальних справах, швидкість поширення інформації в мережі та нові форми злочинності ставлять перед цими органами нові завдання та виклики. Впровадження систем штучного інтелекту у роботу правоохоронних установ може значно підвищити ефективність їхньої діяльності, зокрема в аналізі даних, виявленні закономірностей тощо. Використання цифрових інструментів може сприяти збільшенню швидкості розслідування справ, покращенню якості збирання доказів, зменшенню витрат часу та ресурсів, а також підвищенню рівня безпеки та захисту персональних даних учасників судового процесу. Проте використання алгоритмів ШІ в судовій та правоохоронній діяльності пов'язане з низкою небезпек та умов, які повинні бути дотримані задля забезпечення прав та свобод громадян. Величезним кроком у інформаційному обґрунтуванні використання ШІ в тому числі поліцією стало впровадження першого у світі нормативно-правового акту міжнародного значення – Закону ЄС про штучний інтелект (AI Act). Тож як ніколи високою є актуальність дослідження нормативного забезпечення і використання ШІ- технологій у правоохоронній діяльності країн Європейського Союзу, а також викликів, які виникають у процесі їх імплементації.

Науковий фундамент дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які присвячені аналізу та розв'язанню актуальних проблем застосування ШІ у діяльності правоохоронних органів. Нормативна база сформована на основі пропозицій та регламентів Європарламенту, в тому числі Загальний регламент про захист даних, обговорення Єврокомісії та безпосередньо затверджений у березні 2024 року Закон ЄС про штучний інтелект (AI Act) [1].

У 2018 році було прийнято Європейську етичну хартію щодо застосування штучного інтелекту в судових системах. У цій Хартії визнається, що штучний інтелект не може бути автономним повноцінним засобом правосуддя, але може надавати рекомендації до прийняття рішення суддею. У грудні 2021 року на засіданні був ухвалений План дій СЕРЕJ на період з 2022 по 2025 рік, спрямований на цифровізацію для покращення правоохоронної діяльності та правосуддя. Головна мета цього плану полягала у формуванні та узгодженні застосування передових технологій з дотриманням основних прав людини. У 2022 році Європарламентом сформовано Звіт про штучний інтелект в епоху цифрових технологій (2020/2266(INI)) який вимагав встановлення чітких правових рамок для використання штучного інтелекту в кримінальному судочинстві та правоохоронній діяльності. Документ закликав ЄС забезпечити всеосяжно нормативно регулювання цієї сфери. У підсумку у лютому 2024 ухвалено Регламент Європейського Парламенту та Ради про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту, а в середині березня він був затверджений як Закон про Штучний Інтелект на рівні Ради ЄС.

Штучний інтелект – це група технологій, яка швидко розвивається і може принести ряд соціально-економічних переваг у всіх галузях і сферах діяльності. Рішення на основі штучного інтелекту дозволяють краще прогнозувати, оптимізувати операції та розподіл ресурсів, а також персоналізувати надані послуги, завдяки чому досягнуті результати є вигідними з точки зору соціальних, економічних та екологічних проблем. ШІ також широко використовується в судах, приміром для розкриття злочинів. ШІ вдосконалює судово-медичні лабораторії у тестуванні та аналізі ДНК шляхом обробки низькорівневих або деградованих доказів ДНК, які не могли бути використані декілька років тому [2]. Однак, використання штучного інтелекту з його специфічними характеристиками може мати негативний вплив на низку основних прав, закріплених у Хартії основних прав Європейського Союзу. Входження штучного інтелекту в повсякденне життя людей призводить до зростання серйозності проблеми недотримання правоохоронними органами основних прав людини і громадянина [3, с. 50].

У законі про ШІ надається дефініція системи штучного інтелекту як програмного забезпечення, яке може, для заданого набору визначених людиною цілей, генерувати результати, такі як вміст, прогнози, рекомендації або рішення, які впливають на середовища, з якими він взаємодіє. При цьому актуалізується необхідність використання одного або кількох методів і підходів, серед яких:

- механізми машинного навчання, включаючи контрольоване навчання, неконтрольоване машинне навчання та навчання з підкріпленням, з використанням широкого спектру методів, включаючи глибоке навчання;

- логіка та методи, засновані на знаннях, включаючи представлення знань, індуктивне (логічне) програмування, бази знань, інференціальні та дедуктивні механізми, (символічні) міркування та експертні системи;

- статистичні підходи, байесівське оцінювання, методи пошуку та оптимізації.

Головна мета впровадження норм закону для сфери правоохоронної діяльності – забезпечити захист права на ефективний засіб правового захисту та доступ до неупередженого суду, права на захист і презумпцію невинуватості (ст. 47 і 48 Хартії основних прав Європейського Союзу) [4].

Поміж численних корисних застосувань штучного інтелекту, ця технологія може також стати об'єктом зловживання, надаючи нові та потужні засоби для практики маніпуляції, експлуатації та соціального контролю. Така практика є особливо шкідливою та повинна бути заборонена, оскільки суперечить цінностям, таким як повага до людської гідності, свободи, рівності, демократії та верховенства права, а також основним правам, включаючи право на недискримінацію, захист даних і конфіденційність.

Закон про штучний інтелект використовує підхід, що ґрунтується на оцінці ризику, і встановлює низку посиленних юридичних і технічних зобов'язань залежно від класифікації продукту чи послуги штучного інтелекту як низького, середнього чи високого ризику, у той час як ряд видів використання штучного інтелекту повністю заборонено.

Список використаних джерел: 1. Laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative acts. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/the-act/>. 2. Idder A., Coulaux S. (2021) Artificial intelligence in criminal justice: invasion or revolution? URL: <https://www.ibanet.org/dec-21-ai-criminal-justice>. 3. Турута О. В., Турута О. П. Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Вип. 71. С. 49-54. 4. Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: <http://surl.li/iazup>.

УДК 342.95

О.Я. Ковальчук, канд. фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: *судова система, сталий розвиток, інформатизація, прийняття рішень, інформаційні технології*

Однією з цілей сталого розвитку у перспективі до 2023 року є забезпечення миру, справедливості та міцї інституцій [1]. Структурна нерівність та порушення прав людини створюють нові виклики, які ускладнюють досягнення миру та побудову інклюзивних суспільств. Необхідно відновити довіру та зміцнити інституції, щоб забезпечити справедливість для всіх та сприяти мирному переходу до сталого розвитку. У забезпеченні справедливості, розв'язанні конфліктів та сприянні мирному переходу до сталого розвитку суспільства ключову роль відіграє ефективна судова система. Вона забезпечує підтримання верховенства права та правопорядку шляхом неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства; захист прав і свобод громадян, гарантуючи рівність перед законом та доступ до правосуддя; вирішення спорів між сторонами на засадах об'єктивності, врахування інтересів всіх залучених сторін; стабільність та передбачуваність у правовідносинах за рахунок послідовного застосування норм права. Грамотне функціонування судової гілки влади сприяє утвердженню справедливого миру та сталого розвитку в суспільстві.

Інформатизація судової системи відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Доступ до правосуддя є основним правом людини. Впровадження сучасних інформаційних технологій в судочинство сприяє підвищенню ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Перехід на електронний обмін документами та впровадження систем автоматизації судових процесів дозволяє зменшити використання паперу, заощадити ресурси та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище. Електронні реєстри, публікація судових рішень в Інтернеті та надання онлайн-доступу до судових матеріалів підвищують прозорість судової системи та забезпечують рівні можливості для учасників процесу [2]. Автоматизація процесів, електронний обмін даними та відеоконференції дозволяють заощадити час та кошти на пересування учасників процесу, зменшуючи викиди вуглецю. Впровадження онлайн-сервісів для подачі позовів, сплати судових зборів, доступу до матеріалів справи тощо підвищує ефективність правосуддя та покращує доступ до судових послуг [3]. Використання аналітичних інструментів та систем підтримки прийняття рішень на основі обробки великих даних допомагає суддям приймати більш обґрунтовані та послідовні рішення [4]. Використання онлайн-курсів, віртуальних тренажерів та дистанційного навчання дозволяє підвищувати кваліфікацію суддів та працівників судів без необхідності витрачати ресурси на пересування.

Доступ до правосуддя є основним правом людини. Сьогодні у світі налічується більше 11 мільйонів ув'язнених [1]. Багато установ виконання покарань переповнені. Перенаселеність в'язниць негативно впливає на здоров'я та виживання ув'язнених, тому вкрай важливо скоротити кількість затриманих без призначення вироку. Існує гостра необхідність зменшення рецидивної злочинності, забезпечення добробуту осіб, що перебувають у в'язницях та реабілітації ув'язнених, що сприяє побудові більш сталого суспільства, де кожна людина має можливість здобувати другий шанс та вносити свій вклад у розвиток. Захист прав ув'язнених, забезпечення їхньої гідності та реабілітації є важливими аспектами сталого розвитку, оскільки це сприяє побудові більш справедливого, гуманного та інклюзивного суспільства.

Інформатизація судової системи може відігравати важливу роль у забезпеченні захисту прав ув'язнених. Наприклад, системи управління справами дають можливість судам точно відслідковувати стан справи кожного ув'язненого, включаючи дати судових засідань, рішення та інші деталі. Це допомагає у виявленні будь-яких порушень прав ув'язнених та вчасному реагуванні на них. Інформатизація судової системи може спростити доступ до правової допомоги ув'язненим за рахунок впровадження електронної системи доступу до правової допомоги. Електронні системи звітності та моніторингу умов тримання автоматизують збір та аналіз даних щодо умов утримання ув'язнених, дають можливість ефективно контролювати дотримання їхніх прав. Такі системи можуть моніторити умови ув'язнення, включаючи житлові умови, доступ до медичної допомоги та інші аспекти. Електронні системи можуть допомогти у впровадженні ефективних методів ідентифікації ув'язнених, а також забезпечити безпеку та цілісність документів, пов'язаних з їхнім статусом. Забезпечення можливості електронного звернення ув'язнених до адміністрації та інших органів може покращити комунікацію та забезпечити швидке реагування на скарги та звернення. Ці технологічні інновації можуть сприяти покращенню умов утримання ув'язнених та забезпеченню дотримання їхніх прав у судовій системі [5]. Однак важливо також забезпечити адекватний захист даних та конфіденційність інформації про ув'язнених у процесі впровадження таких систем.

Інформатизація судової системи сприяє сталому розвитку, забезпечуючи ефективне використання ресурсів, підвищення доступності правосуддя, прозорість та відкритість судових процесів, а також поліпшення якості прийняття рішень. Проте ці зміни повинні супроводжуватися належним забезпеченням інформаційної безпеки, захистом персональних даних та дотриманням етичних принципів використання інформаційних технологій у судочинстві.

Список використаних джерел: 1. United Nation. The Sustainable Development Goals Report 2023, 2024. 78 p. 2. Теремецький В.І., Дуліба Є.В. Особливості впровадження та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи як інструмента електронного правосуддя. *Форум Права*. 2023, 75(2), Р. 130–143. doi: /10.5281/zenodo.7947514. 3. Kovalchuk O., Banakh S. Problem-oriented approach to the formation of information support for judicial and law enforcement agencies. *Actual problems of jurisprudence*. 2024, No. 4. P. 72–78. 4. Ковальчук О. Асоціативна модель підтримки прийняття рішень у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023, №3. С. 56–62. doi: <https://doi.org/10.35774/>. 5. Khovpun O., Chudyk N. Methodology for the Formation of Information and Analytical Support for Decision-Making in Criminal Jurisdiction. *Actual Problems of Law*. 2023, No. 3, P. 144-149. URL: <https://doi.org/10.35774/app2023.03.144>.

УДК 325

В.М. Кузьмич, здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В.Р. Чалик**, викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: міграційна політика, стратегія, мігранти, трудові мігранти

Сучасні дослідження міграційної політики України є дуже важливими. В умовах воєнного стану міграція українців за кордон набула широкого розмаху, що потребує суттєвих коректив і створення сприятливих умов для повернення українських мігрантів в Україну. Тому необхідно переглянути економічні чинники та регуляторні інструменти, покращити економічну ситуацію, створити робочі місця з гідною оплатою праці та забезпечити належний соціальний захист. Усе це актуальні проблеми сьогодення в Україні та потребують швидкого вирішення.

Міграційна політика в загальному розумінні регулює міграційні потоки, обмежує приплив або відтік біженців і нелегальних іммігрантів, а також сприяє припливу економічно ефективного людського капіталу, насамперед науковців і людських ресурсів. Також є системою спеціальних національних законів і імміграційних угод, спрямованих на висококваліфіковані спеціалістів різних напрямків.

Науковці визначають, що стратегічний курс міграційної політики будь-якої держави формується під впливом чотирьох основних груп факторів:

Перша група являє собою внутрішні потреби держави, що охоплюють демографічну, соціально-економічну, національну сфери, які прямо пов'язані з питаннями територіальної цілісності та політичної безпеки держави.

Друга група пов'язана з конкретними установками ми правлячої еліти на подальше розвиток країни, які отримують своє практичне втілення у формуванні політико-правового режиму щодо міграції населення.

Третя група факторів відображає міжнародну обстановку в цілому і політичну, соціально-економічну та військову ситуацію в прикордонних регіонах суміжних держав зокрема.

До четвертої групи факторів відносяться катаклізми природного та техногенного характеру, що викликають потоки змушених мігрантів, але ця група зазвичай слабо впливає на стратегію міжнародного курсу країни через тимчасовість цих явищ [1, с. 55].

Зовнішня трудова міграція в Україні традиційно вважається економічною проблемою суспільства. Але вже є позитивні зрушення в аспекті міграційної політики. З отриманням Україною статусу кандидата в члени ЄС і підготовкою до подальшого вступу в ЄС починається зміна законодавства і приведення цього законодавства до вищих європейських, міжнародних стандартів. Основний Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», який було прийнято у 2015 році, визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей [3].

Цим законом передбачено, що державна політика у сфері міграції іноземних працівників в Україні реалізується за такими напрямками:

- 1) встановлення ефективного державного регулювання міграції іноземних працівників;
- 2) забезпечити соціально-правовий захист трудових мігрантів та їх сімей;
- 3) здійснення співпраці з іноземними національними установами, міжнародними організаціями та державними органами, зацікавленими у вирішенні питань міграції іноземних працівників.
- 4) здійснення заходів щодо запобігання нелегальній імміграції іноземних працівників.
- 5) створити умови для повернення в Україну трудових мігрантів та їх сімей та їх реінтеграції в суспільство.
- 6) посилити інституційну спроможність закордонних дипломатичних установ України щодо надання правової, інформаційної та іншої допомоги трудовим мігрантам та їх сім'ям на території приймаючої країни.
- 7) здійснює наукову, інформаційну та просвітницьку діяльність у сфері зовнішньої трудової міграції;
- 8) удосконалити систему збору та обробки статистичної інформації про трудових мігрантів та їх сім'ї та моніторингу руху зовнішніх працівників.
- 9) допомога у задоволенні національно-культурних, освітніх та мовних потреб трудових мігрантів та їхніх сімей.
- 10) укладення міжнародних угод щодо захисту прав трудових мігрантів та їх сімей у країнах перебування [2].

Основними із завдань державної міграційної політики України є забезпечення ефективного захисту та допомоги переміщеним особам, розробка та реалізація інтеграційних програм для мігрантів, контроль нелегальної міграції та зловживань, повернення мігрантів українського походження. Це включає допомогу та розвиток співпраці з міжнародні організації. Спільно з партнерами та організаціями ми створюємо умови для працевлаштування та перенавчання мігрантів, забезпечуємо захист їхніх прав та соціальне забезпечення.

Актуальним аспектом міграційної політики є вирішення проблеми оптимального використання робочої сили з урахуванням регіональних особливостей. Для західних областей України характерні аграрно-промислова спеціалізація та значно низька оплата праці робітників, сезонна зайнятість населення. Тому влада має враховувати ці особливості та вживати стимулюючих та оптимальних заходів на перспективу для мінімізації негативних явищ, у тому числі щодо створення альтернативних робочих місць. Сучасна та ефективна міграційна політика має бути зосереджена на розширенні інформаційної інфраструктури та консультацій у країнах походження, транзиту та призначення мігрантів. І важливим напрямком має стати політика, яка створює умови для зворотної міграції українських трудових мігрантів.

Серед найважливіших стратегій нашого часу існує нагальна потреба в чітко визначеній, фінансованій і законодавчо гарантованій міграційній політиці для мінімізації негативного впливу імміграції та зменшення його впливу на національну економіку. Ми повинні прагнути максимально використати його для розвитку. Для вирішення актуальної міграційної проблеми, навіть у нинішній складній військовій обстановці, необхідний комплексний підхід з урахуванням інформаційних, соціально-економічних та правових заходів як єдиного механізму підвищення рівня національної економіки. Поточні аспекти міграційної політики України також повинні періодично коригуватися та відігравати стратегічно важливу роль, що матиме позитивний вплив у середньо та довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел: 1. Абзалова Л.Ф. Правові аспекти імміграційної політики у країнах Європейського Союзу. *Четверті Валентіївські читання: Збірник доповідей* (Книжка 2). М.: МАКСПрес, 2005. 266 с. 2. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII. *Законодавство України. Верховна Рада України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024). 3. Павлиш О. Експерти розповіли, якою була міграційна політика України до війни, і чи є зараз позитивні зміни. *Економічна правда*. 2022. 15.09. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/15/691544/> (дата звернення: 01.04.2024).

УДК 343.98

В. Ю. Чумаченко, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **А. М. Толкач**, старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ТРУПНІ ПЛЯМИ ТА ЇХ СУДОВО-МЕДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Трупні плями є однією з ключових ознак, які вивчаються в судовій медицині з метою встановлення обставин смерті. Розуміння механізмів їх утворення та особливостей розвитку має велике значення для правильної діагностики та висновків, що робляться в судово-медичній практиці. У практичній діяльності судово-медичних експертів широко застосовуються ознаки, що базуються на ранніх і пізніх посмертних явищах. Однак і терміни появи, і послідовність, і ступінь розвитку ранніх трупних явищ залежать від численних як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Дослідженню трупних плям, механізмів їх виникнення та особливостей їх розвитку було присвячено серію наукових праць вітчизняних дослідників, зокрема В. Т. Бачинського, С. М. Білецького, С. П. Дідківської, М. Ф. Недоступа, І. М. Шевченка та інших.

Метою є детальний аналіз та систематизація знань щодо трупних плям, їх характеристик, механізмів утворення та їх судово-медичного значення.

Трупні плями, також відомі як «*livores mortis*», є результатом послідовного процесу стікання крові під впливом гравітації у нижче розташовані ділянки тіла після смерті, що призводить до її скупчення, переповнення малих судин та просвічування крізь шкіру. Зазвичай це проявляється у вигляді широких синьо-багряних ділянок на шкірі, які не піддавалися тиску внаслідок положення трупа [1, с. 85]. Трупні плями формуються лише на ділянках тіла, які не мають прямого контакту з підкладкою, на якій лежить труп. У тих зонах, де тіло торкається поверхні, трупні плями не утворюються. Для вивчення трупних плям різноманітні застосовуються методи, такі як лівороскопія, ліворометрія та діагностичний розтин шкіри в місці їх розташування, що дозволяє розв'язати низку важливих експертних питань.

Лівороскопія дозволяє визначити місцезнаходження трупних плям, їхній колір і характер, такі як зливні або вогнищеві, поширені, рясні, з чіткими або розпливчастими межами. Під час огляду трупних плям також відзначаються ділянки, де вони відсутні, або сліди від речей і предметів, що утворюють ложе трупа.

Діагностичний розтин трупних плям, який має довжину до 1.5-2 см та глибину до підшкірної клітковини, дозволяє оцінити стан прилеглих тканин, рівномірність їх забарвлення, а також визначити кількість крові, що виділяється та може бути видавленою

Дослідження процесу утворення трупних плям завжди привертало увагу науковців. У своїй праці, опублікованій у 1925 році, М.С. Бокаріус вперше пропонував класифікацію, в якій розрізняв три стадії розвитку трупних плям, які він назвав трупним гіпостазом, трупним набряком та хибним трупним крововиливом. У 1928 році вийшла робота М.І. Райського та І.П. Осипової-Райської, де, на основі вивчення трупних плям, вони також визначили три етапи їх розвитку: трупний гіпостаз, трупний стаз і трупну імбібіцію. Ця класифікація залишається актуальною для судових медиків і в наш час [2, с. 117]. Класифікація етапів у формуванні трупних плям є умовною, оскільки перехід від одного етапу до іншого відбувається поступово. Це має особливе значення для визначення часового проміжку між моментом смерті та часом виявлення трупних плям.

Етап гіпостазу являє собою початковий період формування трупних плям. Його прояв відбувається протягом 1-2 годин після смерті та триває приблизно 6 годин (до 8-12 годин залежно від умов оточуючого середовища, обсягу та якості крові). На цьому етапі під час натискання динамометром або пальцем трупні плями повністю зникають, оскільки кров видаляється із судин, і колір плям повертається до нормального протягом кількох секунд після натискання. При зміні положення тіла трупні плями на етапі гіпостазу повністю переносяться у розташовані нижче ділянки відповідно до нового положення трупа, оскільки кров у судинах перебуває у рухливому стані. При розрізі шкіри у місці трупних плям виділяються крапельки крові з судин, які швидко відновлюються при змиванні їх водою [3, с. 74].

Друга стадія трупних плям, відома як стаз або дифузія, зазвичай виникає протягом другої половини першої доби після смерті (іноді вже через 8-10 годин) і може бути спостережена протягом 24-48 годин після настання смерті. Протягом цього періоду лімфа та міжклітинна рідина поступово просочуються через стінки кровоносних судин у їх просвіт, розбавляючи плазму крові та викликаючи гемоліз (розпад) еритроцитів. Рідка частина крові також проникає через стінки судин та просочує навколишні тканини. Кров, яка стала густішою внаслідок пропотівання плазми в навколишні тканини, поступово втрачає можливість переміщуватися по

судинах, і трупні плями фіксуються на місці утворення. Під час натискання пальцем або динамометром на трупну пляму на стадії стазу вона лише поблідне, але не зникає, і повільно відновлює свій колір [4, с. 303].

Через 48 годин після смерті трупні плями переходять у стадію імбібіції, під час якої відбуваються протеоліз і петрифікація, а тканини просочуються гемолізованою кров'ю і сироваткою. Колір трупних плям змінюється на буруватий, а потім на сіро-зелений і зеленуватий відтінок. При натисканні колір трупних плям залишається незмінним. При розрізі шкіри в ділянці плями ледве виділяються краплі крові. У деяких випадках труднощі виникають при розрізі між трупними плямами та синцями. Для їх відрізнення враховують контури синців, їх розташування на місці дії тупого твердого предмета, наявність припухлостей тканин. Синці не змінюють колір при натисканні і мають густий згусток крові в тканинах, який не вимивається водою [5, с. 125].

У сфері судової медицини, трупні плями мають важливе значення з наукової та практичної точки зору. По-перше, вони є найбільш ранньою ознакою смерті, що дозволяє встановити момент її настання. Друге, ступінь їх розвитку може надати орієнтовної інформації про час від моменту смерті до початку їх формування. Крім того, їх місцезнаходження та розподіл на тілі вказують на положення тіла після смерті, а також можуть свідчити про можливу зміну цього положення чи переміщення трупа. Забарвлення трупних плям може вказувати на певні причини смерті, такі як отруєння, дія холоду або утоплення, що допомагає лікарям в плануванні та проведенні розтину трупа.

Отже, трупні плями є дуже важливими для встановлення факту смерті та отримання ключової інформації про обставини події. Наявність трупних плям служить абсолютною та ранньою ознакою смерті, а їх характер та розподіл можуть допомогти визначити час смерті, положення тіла після смерті та можливі зміни положення трупа. Застосування методів лівороскопії та ліворометрії дозволяє визначити не лише давність настання смерті, але і встановити положення та можливі зміни трупа після смерті. Усе це підкреслює велике значення трупних плям у судовій медицині та їх важливий внесок у розслідування смертельних випадків.

Список використаних джерел: 1. Недоступ М. Ф. Судова медицина та психіатрія : навчально-методичний посібник. Сєверодонецьк : ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2021. 305 с. 2. Білецький Є. М. Судова медицина та судова психіатрія : навч. посіб. М-во освіти і науки України. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 192 с. 3. Дідківська С. П. Використання судово-медичних і криміналістичних даних при розслідуванні злочинів проти людини : навч. посіб. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Атіка, 2004. 136 с. 4. Бачинський В.Т. Сучасні діагностичні можливості визначення давності настання смерті (проблеми та перспективи). *Сучасні досягнення в галузі судової медицини та проблемні питання при проведенні судово-медичних експертиз у відділі комісійних експертиз та у відділі експертизи трупів*: тези міжнар. конф. (2-3 червня 2016 р., м. Львів). Львів. 2016. С. 302-304. 5. Шевченко І.М. Використання адгезивних властивостей біологічних тканин для встановлення давності настання смерті в пізньому посмертному періоді. *Питання теорії та практики судово-медичної експертизи* : зб. наукових статей. Запоріжжя, 1999. Випуск 2. С. 124-126.

УДК 37(082)

А.М. Казак здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В.О. Коваль**, канд біол. наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Ключові слова:** інтеграція, сталий розвиток, учні початкової школи, інтегрований курс «Я досліджую світ».*

У Новій українській школі визначені наскрізні лінії, які є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів. Серед них наскрізна лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток», яка сприяє «формуванню в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства» [2]. Принципи сталого розвитку повинні бути включені у всі освітні програми і мають розглядатись як елемент постійного і неперервного навчання і виховання, тобто повинні формувати особливий освітній напрям – освіту в інтересах сталого розвитку [4]. Реалізація їх надасть можливість більш повно заглибити учнів в освітній процес та розглянути різні підходи через інтеграцію знань до взаємодії людини й природи.

Метою дослідження є виявлення інтеграції в навчальних предметів як засобу формування основ сталого розвитку учнів початкової школи.

Під сталим розвитком ми розуміємо комплексне розв'язання соціально-економічних задач і проблем навколишнього середовища з метою задоволення потреб сучасного покоління людей без шкоди для майбутніх поколінь. Для досягнення цілей сталого розвитку в процес навчання вводиться поетапно екологічна освіта, первинною ланкою якої є початкова школа. Для молодших школярів запроваджено інтегрований курс «Я досліджую світ», який об'єднує декілька освітніх галузей і має великий потенціал для формування у здобувачів освіти екологічної компетентності.

Інтеграція (від лат. *integratio* – поєднання, відновлення) – об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності [2]. Дане поняття слугує для поєднати між собою окремих частин навчання в єдине ціле та допомагає реалізувати компетентнісний підхід в сучасній освіті. Для учнів, запровадження інтегрованого підходу є позитивною зміною у навчанні тому, що діти не тільки набувають нові знання і навички щодо екологічно доцільного способу життя, а й вдосконалюють ті, які в них вже є, формують природознавчу і екологічну компетентності.

Сталий розвиток охоплює три сфери суспільного життя: екологічну, економічну і соціальну, у кожній з яких визначальними є певні чинники [3].

1. В екологічній сфері. Визначення кордонів, в яких має розвиватись цивілізація. Охорона і раціональне використання природних ресурсів; збереження біологічного різноманіття; боротьба з винищенням лісів; видалення відходів. Збереження екосистем для підтримання життя як невід'ємної складової стійкого розвитку людського потенціалу.

2. В економічній сфері. Повне перетворення ринкової системи. Переоцінка економічною теорією ролі екологічного чинника в економічному розвитку, визначення нових пріоритетів. Відмова від тупикових сучасних моделей економічного розвитку і споживання. Поступове скорочення негативного впливу на природу техногенного типу економіки. Перехід на позицію «людина як мета економічного зростання, а не його засіб».

3. У соціальній сфері. Розвиток демократії, дотримання прав людини, вирішення питань бідності, етнічних та демографічних проблем; подолання негативного впливу глобальних екологічних проблем на людський розвиток. Застосування показника якості життя як сукупності критеріїв сталого розвитку, серед яких, зокрема, тривалість життя, стан здоров'я людини; відповідність стану навколишнього середовища нормативам; рівень доходів, зайнятості, знань і освітніх навиків населення; реалізація прав людини тощо [3]. Усі вище зазначені сфери розглядаються освітніми галузями інтегрованого курсу «Я досліджую світ» враховуючи вікові і психологічні можливості учнів початкової школи.

У статті «Освіта для сталого розвитку в сучасній початковій школі: умови впровадження» Г. Чайковська визначає реалізацію цілей сталого розвитку на уроках «Я досліджую світ», як:

- ознайомлення учнів і з концепцією сталого розвитку як ключовою стратегією вирішення глобальних проблем людства;
- розвиток у дітей молодшого шкільного віку відповідальності за власні вчинки та поведінку;
- формування в молодших школярів практичних навичок сталого розвитку;
- виховання розуміння важливості підтримки сталого розвитку кожним членом суспільства [5].

Сучасне розуміння сталого розвитку це – економічна стабільність, екологічна цілісність та соціальне благополуччя [3]. Оновлення змісту типових освітніх програм для початкової школи та інтеграція освітніх галузей відображає ідеї та принципи сталого розвитку, грамотно поєднує його ключові компоненти та сприяє формуванню в учнів початкової школи багатогранних, інтегрованих компетентностей» [5].

Отже, інтеграції освітніх галузей в курсі «Я досліджую світ» розвиває у школярів критичне мислення, вміння розв'язувати проблеми та формує цінності сталого розвитку.

Список використаних джерел: 1. Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку: науково-методичний посібник. Дніпропетровськ: Роял Принт. 2011. 200 с. 2. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ia / pid zag. red. Bibik N. M. Kyiv: TOB «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. 206 s. 3. Освіта для сталого розвитку – новий напрям у сучасній освіті. URL: <https://dnz27.edu.vn.ua/uploads/tiger-1632209453.pdf>. 4. Сергієнко Т. Вплив сучасної освіти на сталий розвиток суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. С.150-152. 5. Чайковська Г.Б. Освіта для сталого розвитку в сучасній початковій школі: умови впровадження. *Педагогічний альманах*, 2021 (47), С.50-57.

УДК: 378

В.В. Федусь, здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник: **О.Ю. Акименко**, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ОРІЄНТИРИ

Ключові слова: вища освіта, міжнародна академічна мобільність, інтелектуальний потенціал, професійна сфера, освітні програми, досвід, інтегрування, навчання, співробітництво

Дослідження проблем та перспектив міжнародної академічної мобільності в Україні має велике значення для розвитку освітнього сектору та підвищення його конкурентоспроможності у глобальному освітньому просторі, що пояснюється глобалізацією освіти, розвитком міжнародних освітніх програм та ініціатив, конкурентоспроможністю української освіти, співробітництвом з міжнародними партнерами з метою обміну знаннями та досвідом.

В епоху сучасної модернізації та глобалізації освіти, коли знання та інтелектуальний потенціал стають всесвітніми явищами, активна міжнародна співпраця у сфері освіти та науки знаходиться у центрі уваги нашої держави. Дана робота присвячена мобільності українських викладачів та здобувачів вищої освіти з огляду на проблеми та орієнтири, які виникають у цьому процесі.

У сучасному світі спостерігається значне зростання мобільності як у професійній, так і в освітній сферах, що безперечно пов'язане з процесами глобалізації, технологічного розвитку та змінами на ринку праці. Цей розвиток відображається в різноманітних формах, починаючи від міжнародних освітніх програм і закінчуючи самостійним навчанням через онлайн-ресурси. Сучасні здобувачі вищої освіти мають широкі можливості щодо отримання освіти за кордоном, навчання на кількох спеціальностях одночасно, залучення до самостійного вивчення нових знань.

Участь у міжнародних освітніх програмах, таких як Темпус та Єразмус Мундус, стимулює розвиток міжнародної академічної мобільності та сприяє обміну досвідом між вищими навчальними закладами різних країн. Це дозволяє здобувачам та викладачам отримувати доступ до високоякісної освіти за межами своєї країни та розширювати свій культурний та міжнародний досвід.

Проте, разом із перевагами мобільності, існують і серйозні виклики. Одним із найбільш важливих аспектів є проблема з втратою кадрів. Здобувачі, які отримують освіту за кордоном, часто залишаються працювати у країнах, де вони навчалися, замість того, щоб повертатися додому і сприяти соціально-економічному розвитку своєї рідної країни. Це може призвести до втрати кваліфікованого персоналу та негативно позначитися на конкурентоспроможності та інноваційному потенціалі України та інших країн-відправників. Таким чином, необхідно здійснювати комплексні заходи для збалансування переваг та викликів, пов'язаних з мобільністю, зокрема, розробляти політику привернення та збереження талановитої молоді, а також сприяти створенню умов для її успішного інтегрування в державну економіку та соціальну сферу.

Академічна мобільність здобувачів і викладачів є важливим фактором у модернізації системи освіти України та розвитку її наукового потенціалу. Цей процес сприяє налагодженню інноваційного середовища, обміну знаннями та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародній арені. Таким чином, важливо продовжувати підтримувати та розвивати академічну мобільність, щоб забезпечити стабільний розвиток освіти та науки в Україні.

Список використаних джерел: 1. Гришук Ю.В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2 (6). URL: <http://surl.li/syski> (дата звернення 02.04.2024). 2. Здіорук С.І., Богачевська І. В. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт*. URL: <http://surl.li/syskx> (дата звернення 14.04.2024). 3. Професійно-освітня мобільність сучасної молоді – мода, стиль життя чи потреба часу? URL: <https://www.wunu.edu.ua/> (дата звернення 4.04.2024).

УДК 378:37.091.12:796-051]:502.131.1

Г. О. Цигура, канд. с.-г. наук, доцент, завідувач кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ОСВІТНІЙ КУРС ДЛЯ ПІДГОТОВКИ І ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: *сталий розвиток, освіта, підготовка, студенти, фахівці фізичної культури і спорту*

Тривалий час фахівці галузі фізичної культури і спорту не бачили зв'язку між спортом і навколишнім середовищем [3]. Проте, під час підготовки до Олімпійських ігор у Ліллекхаммері (1994), організатори відчули на собі спротив норвезької громади, яка вимагала відповідального ставлення до природи і максимального збереження природних об'єктів. Почалася поступова «екологізація Олімпійських ігор» [1]. Згодом в Олімпійській хартії серед завдань Міжнародного олімпійського комітету з'явилися: «сприяти і підтримувати відповідальний підхід до проблем охорони навколишнього середовища, сприяти екологічно сталому розвитку спорту та вимагати, щоб Олімпійські ігри проводилися відповідно до цих принципів; заохочувати жінок у спорті на всіх рівнях та впроваджувати принцип рівності чоловіків і жінок та інші – які цілком можна розглядати як кроки по реалізації цілей сталого розвитку.

У 2018 році ООН визнала спорт рушієм сталого розвитку на рівні з освітою. Резолюція «Спорт як чинник забезпечення сталого розвитку» закликає до використання найрізноманітніших можливостей спорту для досягнення цілей сталого розвитку [4]. Незважаючи на те, що основний рух спорту в напрямі сталого розвитку почався тільки після 2018 року, і найбільш активно до нього долучилися спортивні організації розвинених країн, за ці кілька років спортом вже накопичено надзвичайний досвід у способах сприяння сталому розвитку [2].

Крокування українського спорту шляхом сталого розвитку, як і держави в цілому, є дуже повільним, особливо в сучасних умовах війни росії проти України. Хоча «Декларацію з навколишнього середовища і розвитку» та «Порядок денний на XXI століття» представниками України підписано ще у 1992 році, а Комісія НОК України «Спорт і навколишнє середовище» діє з 1999 року. Проте й досі більшість фахівців фізичної культури і спорту мало обізнані з поняттям сталого розвитку, цілями сталого розвитку й не мають розуміння, як професійна діяльність фахівця спортивної галузі може сприяти досягненню усіх цілей сталого розвитку [5].

Для підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності в інтересах сталого розвитку нами розроблено курс «Сталий розвиток у фізичній культурі і спорті». Наразі він є вибіркоким компонентом освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальностями 014 «Середня освіта (Фізична культура) та 017 «Фізична культура і спорт» на факультеті фізичного виховання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Метою викладання навчальної дисципліни «Сталий розвиток у фізичній культурі і спорті» є сприяння формуванню системного мислення, моделі гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем та навчання проводити освітню діяльність для сталого розвитку під час фізкультурних, оздоровчих та спортивних заходів. Дисципліна «Сталий розвиток у фізичній культурі і спорті» використовується для формування у студентів інтегральної, а також відповідних загальних та фахових компетентностей. Також слухач буде здатен:

- роз'яснити сутність глобальних проблем людства, сталого розвитку, його цілей; пояснити значення освіти і спорту для сталого розвитку; знати нормативно-правову базу для провадження освітньої діяльності в інтересах сталого розвитку фахівцем фізичної культури і спорту;

- встановлювати залежність між людською діяльністю та змінами навколишнього середовища;

- передбачати можливі наслідки людської діяльності для навколишнього середовища та живих організмів; мінімізувати негативні впливи на свій організм;

- описати кроки в особистому житті та професійній діяльності для сприяння сталому розвитку суспільства;

- здійснювати освітню діяльність для сприяння сталому розвитку під час організації освітнього/навчально-тренувального процесу, фізкультурно-оздоровчих/спортивних заходів;

- демонструвати навички сталості у професійній діяльності та в особистому житті;

- використовувати основні відповідні методи, засоби і методичні прийоми для навчання вихованців навичкам сталості та сприяння сталому розвитку;

- розробити власну програму для формування у дітей і дорослих навичок сталості й реалізовувати її під час майбутньої професійної діяльності.

Змістом програми навчальної дисципліни «Сталий розвиток у фізичній культурі і спорті» передбачені такі теми в межах двох модулів:

Змістовий модуль 1. Сталий розвиток – сучасна парадигма розвитку людства: 1. Сталий розвиток: перші кроки та шлях становлення. 2. Освіта і спорт для сталого розвитку: практичні дії в ЄС та Україні.

Змістовий модуль 2. Глобальні проблеми людства у контексті сталого розвитку та досвід спортивної діяльності для їх подолання: теоретичні та методичні аспекти: 1. Діяльність спортивної галузі та освіти для протидії зміні клімату. 2. Діяльність спортивної галузі та освіти для вирішення проблеми водних ресурсів. 3. Залучення спортивної галузі до збереження й раціонального використання ґрунтових ресурсів. 4. Екосистеми в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності. 5. Діяльність спортивної галузі у сприянні розв'язання глобальної продовольчої проблеми. 6. Енергозбереження в спортивній галузі. 7. Спортивна галузь і управління відходами. 8. Діяльність галузі фізичної культури і спорту для збалансування урбанізованих і природних екосистем. 9. Соціальні проблеми суспільства. 10. Мир і партнерство заради сталого розвитку.

Таким чином: в розвинених країнах світу спорт активно сприяє досягненню цілей сталого розвитку; в Україні фахівці фізичної культури і спорту мало обізнані з проблематикою сталого розвитку; для підготовки фахівців/майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності для сталого розвитку розроблено освітній курс «Сталий розвиток у

фізичній культурі і спорті». Залучення фахівців спортивної галузі до діяльності з питань сталого розвитку додатково сприятиме швидшому відновленню та відбудові нашої держави, що є вкрай необхідним після загарбницьких воєнних дій росії в Україні.

Список використаних джерел: 1. Тімашева О. Становлення екологічного маркетингу в сучасному олімпійському спорті. *Молода спортивна наука України*. 2001. Вип.5. том 1. С. 175-177. 2. Цигура Г. Діяльність у спортивній галузі для сталого розвитку суспільства: закордонний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. Вип. 1. С. 112-119. DOI:10.32652/tmfvs.2022.1.112–119. 3. Chernushenko D. Greening our games: Running sports events and facilities that won't cost the earth. 1994, 282 p. 4. Sport as an enabler of sustainable development (2018). Resolution adopted by the General Assembly. A/RES/73/24. [Internet] [cited 2021 Nov 5]. Available from: <https://undocs.org/en/A/RES/73/24> (дата звернення: 02.04.2024). 5. Tsyhura, H., & Harkusha, S. Education for Sustainable Development: Understanding by Physical Education and Sports Specialists. *Physical Education Theory and Methodology*. 2023. 23(4). С. 614–621. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.4.17>.

Наукове видання

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Збірник тез доповідей

III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених

19 квітня 2024 року

Відповідальний за випуск:
Комп'ютерне складання та верстання

О.С. Сагун
О.С. Сагун, Т.В. Клименко, О.П. Журко

Підписано до друку 30.04.2024. Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. –3,15.
Тираж 100 пр. Замовлення № 08/24

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету «Чернігівська політехніка»
14035, Україна, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7128 від 18.08.2020